

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Юридичний факультет
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
Юридична клініка «Pro Vono»

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ ПРАВА,
ПРИСВЯЧЕНИЙ 100-річчю УНІВЕРСИТЕТУ

МАТЕРІАЛИ

**ХІІ Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів, аспірантів та молодих
науковців**

**«НАУКОВИЙ ПОГЛЯД МОЛОДІ:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЕТАПУ
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА»**

Частина 1

12-13 грудня 2019 р.

Сєверодонецьк, 2020

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 4 від 26.12.2019 р.)

Редакційна колегія:

Розовський Б.Г., проф., д.ю.н.
Шаповалова О.В., проф., д.ю.н.
Щербина В.В., проф., д.ю.н.
Івчук Ю. Ю., доц., д.ю.н.
Арсентьева О.С., доц., к.ю.н.
Капліна Г.А., доц., к.ю.н.
Котова Л. В., доц., к.ю.н.
Татаренко Г.В., доц., к.ю.н.

Рецензенти:

Ярошенко О.М., проф., д.ю.н.
Інішин М.І., проф., д.ю.н.

Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства : Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. (12-13 грудня 2019 р., м. Сєверодонецьк) Частина 1 / За ред. проф. Розовського Б.Г. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. – 232 с.

Розглянуто питання подальшого розвитку правової науки в умовах інтенсифікації європейських прагнень в Україні та активізації громадянського суспільства. Внесені пропозиції щодо вдосконалення законодавства з урахуванням передових досягнень зарубіжної науки. Мета конференції – розвиток світогляду студентської та учнівської молоді у правовій науці, її ціннісних орієнтацій. Пропонуються для обговорення ключові проблемні питання стосовно законодавчого забезпечення захисту прав та свобод людини, реалізації верховенства права у рамках євроінтеграційного процесу в Україні.

Друкується в авторській редакції

УДК 340

© Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля, 2020

Секція 1

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Керівник секції: к.ю.н., доцент Котова Л. В.

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ

Андропова Вікторія,

студентка групи ПР-181з

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Татаренко Г.В.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри

конституційного права СНУ ім. В. Даля

На сучасному етапі розбудови системи соціального страхування, в умовах розвитку євроінтеграційних процесів та ринкових відносин в Україні, нагальною стає потреба в реформуванні пенсійної системи, з метою надання особі альтернативи в обранні методів та форм здійснення пенсійного страхування за умови збереження системи державного соціального гарантування пенсійних виплат.

На жаль, теперішній стан системи пенсійного страхування в Україні характеризується як кризовий: не збалансований бюджет Пенсійного фонду України, бо Пенсійний фонд продовжує отримувати значні дотації з державного бюджету, низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку, погіршення демографічної ситуації в країні.

Проблематикою правового забезпечення розбудови пенсійного страхування займалися та займаються багато науковців-

правознавців, економістів, фінансистів: Городецька Л.О., Бурков Ю.А., Майданик Р., Савченко Н.Г., Кириленко О.П., Татаренко Г.В., Ярошенко О.М. та інші.

Сучасна пенсійна система України, це не спонтанне явище, а результат багаторічних напрацювань, які поетапно вдосконалювалися, з перших років незалежності нашої країни. Пенсійна система України визначається як сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії [1, с. 4].

За прикладом інших країн, у 2004 році в Україні, було прийнято законодавство, яке відкривало можливості для запровадження трирівневої системи пенсійного забезпечення: солідарної, накопичуваної та системи недержавного пенсійного забезпечення. Слід зазначити, що на сьогоднішній момент наша держава продовжує активно використовувати солідарну систему пенсійного забезпечення, яка є превалюючою. Втілення другого рівня - накопичувальної системи загальнообов'язкового державного страхування, яка ґрунтується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді і здійснення фінансування витрат на виплату договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат – постійно відтерміновується.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних нагромаджень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбаченому законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [2, с. 20], було впроваджено, але він розвивається не активно. Населення з недовірою ставиться до НПФ, та не має достатньо фінансових можливостей на активну участь у особистому недержавному пенсійному страхуванні.

Дивлячись на ефективність функціонування сучасної пенсійної системи в Україні вітчизняні вчені мають неоднозначне ставлення до запровадження трирівневої системи. Так, Лібанова Е.М. зазначає: «Система пенсійного забезпечення залишається соціально несправедливою - як за професійною, так і за гендерною ознакою. В Україні традиційно зарплата працівників бюджетної сфери не перевищує 70% від зарплати працівників

промисловості. В результаті пенсії колишніх вчителів, лікарів, працівників культури зі стажем більше 40 років ледь перевищують мінімальні. У той же час деякі пенсіонери - і не завжди ті, у кого є виняткові заслуги перед Україною, - отримують пенсії у кілька тисяч гривень. Дуже низькими залишаються пенсії у жінок» [4].

Якщо взяти до уваги інші проблеми пенсійного забезпечення, то на думку Кукурудз О.М.: «В існуючому пенсійному забезпеченні принцип страхування реалізується не повною мірою і, по суті, має адміністративно-розподільчий характер та не забезпечує залежності розміру пенсій від розміру сплачених внесків. Також не забезпечується взаємозв'язок між трудовою діяльністю працівника і розміром його пенсії, відсутня зацікавленість працівника у формуванні пенсійного бюджету» [5].

Підсумовуючі, необхідно зазначити, що система пенсійного страхування в Україні, належним чином не виконую свого головного завдання, здебільшого розмір пенсій не дає можливості підтримувати мінімальний рівень життя.

Потрібно розуміти, що вирішення проблем реформування пенсійної системи, неможливо досягнути в короткий термін, але можливо винести на передній план основні пріоритети, які б дозволили вирішити проблеми функціонування Фондів соціального страхування, серед них доцільно виділити:

- зниження рівня безробіття, шляхом створення нових робочих місць;
- підвищення розміру заробітної плати та інших доходів населення;
- зниження соціального навантаження;
- розробити заходи, які сприяли б призупиненню «тінізації» заробітної плати, у тому числі доходів населення, приховування її від оподаткування;
- удосконалення методів контролю за надходженням внесків у Фонди соціального страхування;
- економічне виховання молоді та населення працездатного віку щодо запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, визначення його переваг для кожного громадянина.

Література

1. Бурков Ю. А. Сучасна система накопичення / Ю. А. Бурков // Фінансові послуги. – 2012. – № 2. – С. 4.
2. Зайчук Б. О. Система пенсійного забезпечення: сьогодні і завтра / Б. О. Зайчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №8. – С. 20–21.
3. Про пенсійне забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 16.10.12. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
4. Лібанова Е.М. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації [колективна монографія] / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. – 2010. – 270 с.
5. Кукурудз О.М. Напрями реформування пенсійної системи України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (21-23 травня). – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2009. – С. 252-253.

ДОКУМЕНТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Коротка Анастасія,

студентка групи МІД-141

Одеського національного політехнічного університету.

Науковий керівник: Чурсін М.М.,

*д. пед.н., доцент кафедри філософії,
культурології та інформаційної діяльності СНУ ім. В. Даля*

Будь-яке підприємство, установа чи організація, що використовують у своїй діяльності найману працю робітників, повинні передбачити порядок та основні правила взаємодії між підприємством і залученими робітниками. Для цього в компаніях розробляється та затверджується низка локальних нормативних актів, інструкцій, наказів тощо.

Документи з охорони праці регламентують питання безпеки працівників. Серед них можна виділити такі підгрупи: положення, інструкції, журнали проведених інструктажів. Також можна виділити в окрему підгрупу накази і розпорядження, якими закріплюються працівники, відповідальні за певні ділянки або

обладнання, та переліки робочих місць з небезпечними або шкідливими умовами праці.

Центральним документом, що встановлює виробничі та соціальні взаємовідносини між роботодавцем та персоналом, є колективний договір [2]. Предметом регулювання колективного договору є визначення соціальних і трудових прав та обов'язків між роботодавцями і працівниками. Сторони можуть на власний розсуд передбачити в колективному договорі ті питання, які вважають необхідними. Зокрема, у колективному договорі сторони передбачають забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці на рівні, не нижчому за передбачений законодавством, їх обов'язки, а також комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення наявного рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійного захворювання, аваріям і пожежам, визначають обсяги та джерела фінансування зазначених заходів [2].

Положення про службу охорони праці на підприємстві регламентує структуру служби охорони праці, організацію її роботи, завдання та функції, права та відповідальність працівників служби охорони праці [3].

На основі Типового положення про навчання з питань охорони праці на підприємстві розробляють і затверджують відповідне локальне положення – Положення про навчання і перевірку знань з питань охорони праці на підприємстві. Цей документ визначає порядок організації та проведення інструктажів, навчання (спеціального навчання), перевірки знань працівників з охорони праці, допуску до робіт з підвищеною небезпекою на підприємстві. При його розробленні потрібно враховувати специфіку виробництва та вимоги галузевих і міжгалузевих НПАОП.

Для організації роботи служби охорони праці на підприємстві необхідно видати комплексний наказ про створення служби охорони праці на підприємстві [1].

Як правило, функції та повноваження щодо підтримання належного стану протипожежної безпеки покладаються на спеціально призначену відповідальну особу. Кандидатура такої особи затверджується наказом або розпорядженням директора. На великих підприємствах додатково призначаються відповідальні

особи за протипожежну безпеку в окремих підрозділах компанії, що дозволяє більш ефективно підійти до процесу управління [1].

Наказ про призначення відповідального за електрогосподарство передбачає, що особа, яка призначається на цю посаду має відповідати певним вимогам: мати відповідну групу з електробезпеки, вищу освіту енергетичного напрямку та необхідний стаж роботи за цією спеціальністю. Насамперед це стосується споживачів з електроустановками I-ої категорії надійності електропостачання [3]. Тому наказ про відповідального за електрогосподарство, для споживачів вказаної категорії електроустановок, повинен спиратись на освіту та досвід роботи працівника. Якщо йдеться про наказ призначення відповідального за електрогосподарство на підприємстві, де електроустановка II-ої або III-ої категорії надійності (напруга до 1 кВ), то вимоги до призначеної особи менш жорсткі (група електробезпеки не нижче четвертої) [6, 84].

Чинним документом, що регулює норми видачі спецодягу працівникам є Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам загальних професій різних галузей промисловості, затверджені наказом Держгірпромнагляду України (нині – Держпраці) від 29.05.09 № 62 [5, 167].

На підприємстві обов'язково мають бути наявними такі журнали: журнал реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці, журнал реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці, журнал реєстрації інструкцій з охорони праці на підприємстві тощо.

Працівники при прийнятті на роботу та періодично повинні проходити на підприємстві інструктаж із питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також із правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих [4].

Проведені в роботі дослідження дозволяють зробити наступні висновки. Необхідними умовами ефективного функціонування системи управління охороною праці та конкретно організації роботи щодо забезпечення безпеки на підприємстві є чіткий розподіл обов'язків і відповідальності, компетенція та заінтересованість осіб на всіх рівнях структурно-функціональної схеми – від вищого керівництва до рядових виконавців; виділення адекватних ресурсів

на цілі охорони праці й реалізацію профілактичних заходів; правильне розуміння на всіх рівнях потенційних наслідків нещасних випадків, професійних захворювань, аварій.

Але діяти у визначеному напрямку сучасне підприємство може лише на підставі ретельно розробленого та актуального комплексу відповідних документів – документного забезпечення.

Література

1. Документи з охорони праці // Служба охорони праці. URL: <https://www.sop.com.ua/rubric/2> (дата звернення: 08.12.2019).
2. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3357-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 36. Ст.361.
3. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. // Відомості Верховної Ради (ВВР). 1992. № 49. Ст. 668
4. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві: Постановою КМУ від 17.04.2019 р. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF> (дата звернення: 08.12.2019).
5. Ткачук К. Н. Зацарний В. В., Зеркалов Д. В. Основи охорони праці: підручник 3-є видання, доповнене та перероблене. К.: Основа, 2006. 448 с.
6. Шабага С. Б., Сапожник Г. В., Білосевич І. А., Олексюк М. П. Основи охорони праці: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Кременець: ВЦ КОГШ ім. Тараса Шевченка, 2015. 279 с.

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Морозов Володимир,

*магістрант групи ПР-1843
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Котова Л.В.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Конституцією України встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Для забезпечення захисту цієї цінності створено системи охорони здоров'я та охорони праці.

За даними Державної служби статистики України за 2016-2018 роки щорічний відсоток смертей від захворювань системи кровообігу та від зовнішніх причин смерті становить більш 70 відсотків смертей в Україні [2, 3]. Такі данні наведено й у концепції розвитку системи екстреної медичної допомоги, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 383-р [4]. Першою проблемою в зазначеній концепції названо недосконалу організацію раннього доступу до надання першої допомоги. Тому надання першої допомоги у будь які часи є важливим питанням, особливо актуальним воно є у часи катаклізмів, техногенних аварій, катастроф, війн тощо, що і обумовило актуальність цього дослідження.

На сьогодні в Україні створена система, що повинна сприяти охороні проголошених Конституцією України цінностей, однак, наведені вище аналітичні данні вказують на суттєві недоліки у системі екстреної медичної допомоги та потребують змін у правовому регулюванні її надання.

Дослідження проблем надання домедичної допомоги представлено у працях таких науковців: О.М. Акулова, В.М. Василенко, П.Б. Волянський, А.М. Гулай, І.В. Кочин, Ю.П. Литвин, В.В. Безпалий, Ю.О. Лермонтова, П.І. Сидоренко, А.В. Терент'єва та ін. Окремі аспекти визначення обов'язків щодо надання невідкладної, зокрема домедичної й медичної, допомоги, наприклад, поліцейським, досліджуються у наукових працях О. Христова, Є. Денисенко. Але, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання допомоги не розглянуто комплексно, та особливо з позиції не особи, що за своїми обов'язками повинна надавати допомогу, а пересічного громадянина України, що може опинитися в ситуації потребуючої надання допомоги іншому. В такій ситуації перед ним постає низька питань: Чи зобов'язаний він надати допомогу? Які наслідки надання чи ненадання допомоги? Які наслідки в разі, якщо його дії стали причиною шкоди чи смерті? Тому метою тез є комплексно проаналізувати деякі правові аспекти надання екстреної домедичної допомоги, та запропонувати шляхи їх вирішення.

Стосовно обов'язку надання допомоги в законодавстві існує певне протиріччя між нормами закону України «Про екстрену медичну допомогу» [5], статті 5 Закону України «Основи

законодавства України про охорону здоров'я» [6], та нормами типових інструкцій з охорони праці, що застосовуються на підприємствах, в установах і організаціях [7]. Законодавство чітко не визначає чи повинна допомога надаватись виключно особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи, чи це право та обов'язок кожного громадянина, що опинився у ситуації коли така допомога необхідна іншій особі.

Виходячи з цієї невизначеності постає питання відповідальності за надання чи ненадання допомоги, та питання наслідків в разі заподіяної шкоди чи смерті під час надання допомоги, для особи, що таку допомогу надавала.

На сьогоднішній день громадянин, що надає допомогу стає перед дилемою: якщо він не надасть допомогу до нього можуть бути застосовані норми Кримінального кодексу України встановлені статтями 135 «Залишення в небезпеці» та 136 «Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані», але якщо його дії під час надання допомоги призвели до шкоди здоров'ю чи смерті потерпілої особи, то норми статті 128 «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження», чи статті 119 «Вбивство через необережність» [8]. Вирішенням такої дилеми можливо прийняття аналогу закону, що діє в США та деяких країнах Європи, що мають загальну назву закон «доброго самаритянина». Заклики до прийняття такого нормативного акту постають через громадські організації [9]. Проектом закону 9427 «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення надання першої допомоги» була спроба прийняття нормативного акту, який врегулював питання правового статусу осіб, які надають першу допомогу, але 29/08/2019 через численні недоліки зазначені в висновку комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я проект відкликано [10].

Питання відповідальності тісно пов'язано з кваліфікацією особи та законодавчого врегулювання підготовки осіб, щодо освоєння навичок екстреної домедичної допомоги. Кабінетом міністрів України прийнято Постанову «Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати

домедичну допомогу» [11] на підставі чого наказом міністерства охорони здоров'я від 29.03.2017 №346 затверджено «Навчально-тренувальні програми трьох рівнів з підготовки осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу» [12]. Як бачимо з назви ці нормативні стосуються лише частини осіб, до складу яких не попадають пересічні громадяни чи працівники на підприємствах, в установах і організаціях, які повинні керуватися нормами інструкції з охорони праці чи власним досвідом. Хоча в іншому нормативному акті, а саме в кожному з 29 порядків, затверджених наказом міністерства охорони здоров'я України від 16.06.2014 № 398 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» зазначено, що він (порядок) визначає механізм надання домедичної допомоги постраждалим при тому чи іншому стані не медичними працівниками без конкретизації щодо на яких осіб він розповсюджується [13].

Закордонний досвід організації домедичної допомоги представлений більш досконалішими моделями. Наприклад, законодавство Великобританії дає чіткий алгоритм щодо кількості людей на підприємстві, які повинні мати підтверджені навички щодо надання першої допомоги, їх статус, та навіть забороняє віднесення до першої допомоги надання таблеток або медикаментів [14]. Підприємства, навчальні заклади зацікавлені у наявності достатньої кількості людей, оскільки в протилежному боці вони будуть нести відповідальність. Система підготовки розповсюджується на будь яку людину, навіть на медичний персонал, який має пройти такий же базовий курс, але звісно мати більш складний рівень.

Підсумовуючи зазначені аспекти, можливо зробити висновок, що на сьогоднішній день в Україні питання надання екстреної домедичної допомоги має юридичні прогалини. По-перше, не має чіткого визначення статусу особи, що надає допомогу. Особливо, якщо це особа без медичної освіти та за своїми обов'язками не повинна надавати допомогу. Тому вважаємо за потрібне необхідність розробити чітке визначення цього поняття. По-друге, терміново потрібно врегулювання питання відповідальності осіб, що надають домедичну допомогу, оскільки на сьогоднішній день існує можливість буди покараним навіть через сумлінне прагнення

допомогти. По-третє, треба вирішити питання підготовки населення навичкам надання допомоги, та алгоритму дій, з усвідомленням зони відповідальності, оскільки до сьогодні це не врегульовано єдиним актом чи узгодженістю нормативних актів.

Тобто держава повинна комплексно врегулювати порядок надання екстреної домедичної допомоги, що дозволить покращити показники життя населення та знизить кількість літальних випадків на догоспітальному етапі, що є надважливим, особливо в умовах наявності негативних зовнішніх факторів, таких як збройний конфлікт.

Література

1. Конституція України – Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 3.
2. Державна служба статистики України, Демографічний щорічник “Населення України за 2016 рік”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2017/naselen_2016.pdf
3. Демографічний щорічник “Населення України за 2018 рік”: Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ukr_2018.pdf
4. Про схвалення Концепції розвитку системи екстреної медичної допомоги: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 383-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2019-%D1%80>
5. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 р. №5081-VI// Голос України від 17.08.2012. – № 152.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я – Закон України від 19.11.1992// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/print>
7. Про затвердження Положення про розробку інструкцій з охорони праці: Наказ міністерства праці та соціальної політики України комітету по нагляду за охороною праці від 07.04.1998// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-98/print>
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>
9. Дозвольте врятувати вам життя. Закон доброго самаритянина./ ГО «Захист патріотів» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://patriotdefence.org/brainteka/u-sviti/dozvolte-vryatuvati-vam-zhittya.-zakon-dobrogo-samaritjanina.html>

10. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення надання першої допомоги: Проект закону від 19.12.2018 №9427// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=65250
11. Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1115 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-2012-%D0%BF/print>
12. Навчально-тренувальні програми трьох рівнів з підготовки осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу – Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2017 № 346 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0346282-17/print>
13. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах - Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.06.2014 № 398 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-14/print>
14. Health and Safety (First-Aid) Regulations 1981/Правила охорони праці та безпеки (перша допомога) 1981р / Законодавчий акт Сполученого Королівства// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hse.gov.uk/pubns/priced/143.pdf>

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тютюнник Вікторія,

*аспірантка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

Останнім часом можна спостерігати значні зміни як в суспільстві в цілому, так і в окремих його сферах, які пов'язані з усе більш широким поширенням інформаційних технологій. У процесі переходу до цифрового суспільства неминуче змінюються базові економічні парадигми. Дискусії про перспективи розвитку цифрової економіки в Україні особливо актуалізувалися в останній рік. При цьому особливу увагу розвитку цифрової економіки приділяють саме на державному рівні. В серпні цього року в своєму посланні

Верховній Раді України Президент України В.Зеленський назвав побудову цифрової держави у смартфоні в числі стратегічних принципів розвитку країни. До цього розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р була схвалена Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (далі – Концепція) та затверджено план заходів щодо її виконання, основною метою якої є створення необхідних умов для розвитку цифрової економіки в Україні.

Очевидно, що перехід до цифрової економіки торкнеться не тільки існуючих економічних парадигм, а й вимагатиме формування нормативно-правової бази, яка стане основою регулювання великої сфери якісно нових правовідносин, що виникають з розвитком цифрового суспільства. Сама Концепція в якості однієї з основ розвитку цифрової економіки передбачає необхідність формування нормативного регулювання економічної сфери, що відповідає сучасним потребам цифрового суспільства. Тому питання, пов'язані з розвитком цифрової економіки в Україні, цікаві не тільки з точки зору економічної теорії, але і з точки зору права, причому як в теоретичному, доктринальному аспекті, так і в практичному та потребують більш детального наукового аналізу. Тому метою тез є виявлення особливостей правового регулювання соціально-трудових відносин в умовах цифровізації економіки.

Теоретичною основою для дослідження поняття «цифрова економіка» виступили роботи наступних вчених: І. Бойко, Р. Бухта, Н. Василенко, С. Глазьева, А. Зубарева, А. Єнговатовой, І. Іванова, М. Калужького, В. Макарова, В. Матвєєва, Т. Мезенбурга, Н. Негропonte, А. Шиманської, К. Якушенко. Щодо сфери впливу цифрової економіки на розвиток соціально-трудових відносин важливими стали напрацювання В. Бобкова, Ю. Веремеко, М. Луданік, М. Меркулова, Ю. Одегова, Л. Санкова, С. Фабричного, В. Челухіна тощо.

Сьогодні ми стаємо свідками глобальної трансформації економічних основ суспільства. З точки зору розвитку права в контексті переходу до цифрової економіки важливим питанням є формування понятійного апарату, певних правових категорій.

І першою закономірно постає проблема закріплення категорії «цифрова економіка». Сам термін «цифрова економіка» був вперше введений Н. Негропonte, американським інформатиком, професором

Массачусетського технологічного інституту, в 1995 році [1]. Проте на сьогоднішній день не сформувалося однакового підходу до визначення змісту даної категорії. Проаналізуємо кілька визначень терміну «цифрова економіка».

Визначення поняття «цифрова економіка» наводить доктор економічних наук В.Іванов: «Цифрова економіка - це віртуальне середовище, яке доповнює нашу реальність». Однак таке визначення, на наш погляд, не виділяє сутнісних характеристик цифрової економіки. Мабуть, таким же чином можна визначити не тільки цифрову економіку, а й будь-яку іншу сферу, що розвивається із застосуванням інноваційних інформаційних технологій та технологій віртуальної реальності [2].

У свою чергу, В. Матвєєва, посилаючись на доповідь Світового банку 2016 року, розглядає «цифрову економіку» як «парадигму прискорення економічного розвитку за допомогою цифрових технологій» [3, с. 98].

Більш універсальне визначення терміну «цифрова економіка» пропонує Н. Василенко, визначаючи її як «тип економіки, що характеризується активним впровадженням та використанням цифрових технологій зберігання, обробки і передачі інформації в усі сфери людської діяльності» [4, с. 149].

Аналіз існуючих підходів до визначення терміну «цифрова економіка» дозволяє стверджувати, що досить часто «цифрова економіка» описується як результат або як процес «цифрової трансформації економіки». Не можна не погодитися з думкою К.Якушенко і А.Шиманської, що на сьогодні поняття «цифрова трансформація економіки» не усталено в наукових колах, найчастіше його використовують бізнес-спільноти та представники державних і наднаціональних структур. Однак схвалена Концепція надає певне розуміння того, що таке цифрова трансформація економіки, а саме:

- зміна економічного укладу, зміна традиційних ринків, соціальних відносин, державного управління, пов'язана з проникненням в них цифрових технологій;
- принципова зміна структури економіки за рахунок формування більш ефективних економічних процесів, забезпечених цифровими інфраструктурами;

- перехід функції лідируючого механізму розвитку економіки до інститутів, заснованих на цифрових моделях і процесах [5].

Важливо відзначити, що «технологічно цифрова економіка являє собою середовище, в якій юридичні та фізичні особи можуть контактувати між собою з приводу спільної діяльності» [6, с. 18]. Однак тут необхідно було б уточнити, що в контексті наведеного визначення повинна розглядатися не будь-яка спільна діяльність, а саме діяльність економічна, тобто пов'язана з процесом створення, перерозподілу або обміну благами з метою задоволення певних потреб.

На сьогодні основне законодавче розуміння терміну «цифрова економіка» можна вивести з тексту Концепції. Тут «цифрова економіка» описується як діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові [5]. Подібне визначення поняття «цифрова економіка», можливо, не відображає повною мірою всі правові особливості розуміння даного терміну, однак на сьогодні є, на нашу думку, найбільш універсальним.

Для того щоб зрозуміти, які виклики має вирішувати правова спільнота в зв'язку з переходом до цифрової економіки, звернемося до змісту цифрової економіки. Тут слід зробити застереження, що крім невизначеності самого терміну «цифрова економіка», не вироблено і єдиного підходу до визначення її змісту та структури.

Наприклад, Н. Василенко називає три базові складові цифрової економіки:

- інфраструктура, що включає апаратні засоби, програмне забезпечення, телекомунікації тощо;

- електронні ділові операції, які охоплюють бізнес-процеси, що реалізуються через комп'ютерні мережі в рамках віртуальних взаємодій між суб'єктами віртуального ринку;

- електронна комерція, що передбачає поставку товарів за допомогою Інтернету і нині представляє собою найбільший сегмент цифрової економіки [4, с. 149].

Концепція розглядає сферу цифрової економіки значно ширше. Можна виділити три рівня, які в своїй тісній взаємодії впливають на життя громадян і суспільства в цілому:

- ринки та галузі економіки (сфери діяльності), де здійснюється взаємодія конкретних суб'єктів (постачальників і споживачів товарів, робіт і послуг);

- платформи та технології, де формуються компетенції для розвитку ринків і галузей економіки (сфер діяльності);

- середовище, яке створює умови для розвитку платформ і технологій та ефективної взаємодії суб'єктів ринків і галузей економіки (сфер діяльності) та охоплює нормативне регулювання, інформаційну інфраструктуру, кадри та інформаційну безпеку.

Таким чином, основними сферами суспільних відносин, які вимагають правового регулювання, в рамках цифрової економіки є:

- сфера виробництва: в сферах сільського господарства, будівництва, виробництва товарів і послуг; інноваційні методи управління проектами; управління документообігом на основі технологій «блокчейн» тощо;

- сфера фінансового обігу: здійснення електронних розрахунків;

- сфера державного управління: розвиток електронної демократії та документообігу, створення цифрових робочих місць.

Це лише деякі сфери, в яких на сьогодні найбільш гостро відчувається необхідність вдосконалення правового регулювання відповідних відносин.

Особливої уваги заслуговує розбудова правового розуміння соціально-трудових відносин в сфері цифрової економіки. На сьогоднішній день жодна зі сфер сучасної економіки не може уникнути впливу комп'ютеризації, тому і роботодавці, і працівники повинні об'єктивно враховувати це у своїй безпосередній діяльності. Виникає безліч питань, пов'язаних з можливістю більш широкого застосування досягнень цифрової економіки в практиці правового регулювання трудових та інших, безпосередньо пов'язаних з ними відносин, відображення і закріплення цих процесів на законодавчому рівні і в локальних нормативних актах роботодавців. Роль державних структур в цьому процесі полягає в забезпеченні зв'язку електронного кадрового документообігу з пенсійними і соціальними структурами. Це дозволить знизити витрати роботодавця і держави на забезпечення дієвої системи регулювання соціально-трудових відносин [7, с. 30].

Безумовно, розглядаючи вплив цифрової економіки на соціально-трудові відносини, слід детально оцінювати «наслідки» цифровізації. Насамперед, дослідженню підлягають нові правові категорії та явища, які стосуються відносин зайнятості. Так, на думку О. Арсентьевої та Л. Котової, «зміна якості робочих місць, пов'язана з розвитком нових секторів і видів економічної діяльності (поява нетипових форм – фріланс, тимчасові працівники, дистанційна робота, позикова праця тощо) [8, с.32].

На думку С. Фабричнова, на сучасному етапі можна говорити про становлення категорії «віртуальної праці» як такої [9]. Отже, робити конкретні кроки в напрямку розвитку цифрової економіки на законодавчому рівні змушує реальна дійсність. Наприклад, виникнення нестандартної зайнятості, такої як дистанційна.

Дистанційну зайнятість правомірно розглядати не лише з позицій нестандартності, а й під кутом зору інноваційності, оскільки така форма соціально-трудових відносин передбачає комплекс нововведень щодо взаємодії держави, найманих працівників, роботодавців, яка на практиці породжує низку соціально-економічних зисків та загострює організаційно-правову визначеність [10, с. 229].

Наразі можна констатувати, що чинне трудове законодавство передбачає лише один тип дистанційної зайнятості, передбачений ч. 9 ст. 179 Кодексу законів України про працю –працю вдома [11]. Слід зазначити, що КЗпП України не містить поняття «виконання роботи вдома» і не визначає порядку та вимог щодо укладення з найманими працівниками договорів на виконання роботи вдома. Єдиним нормативно-правовим актом, що регулює дані відносини, є Положення «Про умови праці надомників», затверджене Постановою Державного комітету СРСР із праці і соціальних питань від 29.09.1981 року. Це ще раз підкреслює необхідність вивчення системи законодавчого забезпечення трудових відносин, акцентуючи увагу на дискусійних і суперечливих доктринальних і законодавчих положеннях.

Також варто розглянути виникнення нової правової категорії – віртуального працівника. Він відрізняється високим рівнем організованості, відповідальності, компетентності, володіє навичками роботи з сучасними технічними засобами, здатністю працювати ізольовано від колективу, самостійно приймати рішення.

Віртуальний працівник може як працювати за трудовим договором, так і мати власний бізнес. При цьому змінюється зміст самозайнятості: змінюється саме поняття «робоче місце» – трудова діяльність здійснюється на дому за допомогою підключення власного персонального комп'ютеру до мережі Інтернет.

У сучасних реаліях постає питання про більш широке застосування цифрової економіки, пов'язаної з правовим регулюванням трудових і безпосередньо пов'язаних з ними відносин при легалізації електронного документообігу в кадровій справі. Одне з найбільш перспективних напрямів діяльності – це введення електронних трудових книжок. Однак, на наш погляд, це може мати пені перепони.

Згідно зі статтею 48 КЗпП України трудові книжки є основним документом про трудову діяльність працівника, а на підставі статті 235 КЗпП України у разі затримки видачі трудової книжки з вини власника або уповноваженого ним органу працівникові виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу [11].

Ключовою при вирішенні питань про введення електронного документообігу (наприклад, електронного трудового договору) буде проблема укладення, зміни та припинення трудового договору в електронній формі. Першим доведеться вирішувати питання про зміну статті 24 КЗпП України, в якій прямо закріплено, що трудовий договір укладається в письмовій формі. Згідно зі статтею 24 КЗпП України, працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу [11]. Працівник ознайомлюється з відповідним актом під розпис. Це обумовлює і необхідність передбачити певний механізм впровадження електронного підпису з урахуванням вимог, що пред'являються до нього Законом України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про електронні довірчі послуги» електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [12].

Однак власник може передати його іншій особі, наприклад, своєму заступнику, тому визначити, хто саме підписав кадровий

документ, не представляється можливим, оскільки учасники електронного документообігу матимуть лише доступ до інформації про власника даного підпису. В українському законодавстві існує деяка невизначеність в питанні використання електронного підпису особою, яка не є її власником.

Розглянемо це питання з практичної точки зору, так як в організаціях кваліфікований електронний підпис керівника досить часто використовується іншими працівниками, наприклад, головним бухгалтером для здачі річної звітності або юристом для відправки документів до суду. Відзначимо, що зустрічаються випадки, коли в результаті передачі власником ключа кваліфікованої електронного підпису іншій особі для власника цього підпису можуть наступити несприятливі наслідки. Очевидно, що в такій ситуації власник електронного підпису відмовиться від факту підписання відповідних документів від свого імені і буде домагатися визнання даних дій незаконними, які спричинили за собою відповідні несприятливі наслідки, наприклад, при фактичному допущенні працівника до роботи.

Передача електронного підпису власником фактично є порушенням вимоги закону про дотримання конфіденційності ключа, при цьому для нього настають наслідки, що стали загальноприйнятими в судовій та адміністративній практиці. Вважається, що документ підписаний власником самостійно, хоча, можливо, за допомогою його ключа іншою особою, а процедура доведення зворотного і встановлення дійсного автора документа лягає на нього самого.

З позитивних зрушень у напрямку розвитку цифрової економки можна вважати постанову Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 328 «Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього». Електронний реєстр повноцінно запрацює з 01.01.2020 та урегулює питання обігу паперового варіанту документа, а саме: полегшить процедуру оформлення тимчасової непрацездатності; пришвидшить обчислення матеріальної допомоги; допоможе звести до мінімуму фальсифікації; зменшить кількість штрафів, причиною яких стали помилки в оформленні листків непрацездатності [13].

Деякі роботодавці сьогодні змогли організувати у себе ведення певних аспектів кадрового діловодства в електронному вигляді, але є великий відсоток роботодавців, які з технічних і економічних причин не зможуть впровадити систему електронного кадрового забезпечення. В силу цього варто надати право самим роботодавцям вибирати одну з моделей: паперову або електронну. Відносно працівників необхідно зберегти традиційний і звичний для них спосіб отримання послуг. Навіть покладаючи на них обов'язок використовувати електронний підпис в тому випадку, якщо роботодавець буде використовувати систему електронного документообігу, законодавство повинно надати право працівникам отримувати дані документи на паперовому носії.

Таким чином, розвиток цифрової економіки в Україні сприяє появі нової форми трудової зайнятості населення – дистанційної зайнятості. Однак, це веде за собою поширення зайнятості без офіційного оформлення; зайнятості на умовах тимчасових контрактів; фіктивної самозайнятості, при якій працівник працює під контролем підприємства, але є номінально самостійно працюючим людиною. Все це призводить до необхідності правового регулювання питань роботи по найму і звільнення, робочого часу, положень, що регулює права і роль профспілок у системі віртуальних відносин.

Сукупний ефект від змін у соціально-трудовій сфері залежить від складного взаємовпливу значної кількості чинників, а також від специфіки взаємодії суб'єктів соціально-трудових відносин в умовах цифровізації економіки [14, с. 9].

Все це – нові виклики для суспільства, які потребують чіткого і адекватного правового регулювання, при відсутності якого неминуче виникнення проблем, пов'язаних з розробкою і впровадженням інноваційних технологій, застосуванням цифрових методів, що найближчим часом можуть стати визначальним фактором у зміцненні конкурентної позиції держави на глобальному ринку.

Цьому сприяє цифровізація економіки, яка, з огляду на міжнародні орієнтири трансформації соціально-трудових відносин, формує перспективний вектор їх розвитку.

Література

1. Negroponte N. Being Digital [Електронний ресурс] / N. Negroponte. - NY: Knopf, 1995. - 256 р. - Режим доступу до ресурсу: <http://governance40.com/wp-content/uploads/2018/12/Nicholas-Negroponte-Being-Digital-Vintage-1996.pdf>.
2. Урманцева А. Цифровая экономика: как специалисты понимают этот термин [Електронний ресурс] // РИА Новости / РИА Наука - Москва, 2016. - Режим доступу до ресурсу: <https://ria.ru/science/20170616/1496663946.html>.
3. Матвеева В. М. Цифровая экономика: тренды и перспективы / В. М. Матвеева // Инновационное развитие социально-экономических систем: условия, результаты и возможности: сб. материалов V Международной науч.-практ. конф. / В. М. Матвеева. – М., 2017. – С. 98-104.
4. Василенко Н. В. Цифровая экономика: концепции и реальность // Инновационные кластеры в цифровой экономике: теория и практика: труды научно-практической конференции с международным участием 17-22 мая 2017 года / под ред. д-ра экон. наук, проф. А. В. Бабкина. - СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017. - С. 147-151.
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n2>.
6. Панышин Б. Цифровая экономика: особенности и тенденции развития // Наука и инновации. 2016. Т. 3, № 157. С. 17—20.
7. Назарова Г. В. Трансформація соціально-трудових відносин в умовах цифрової економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31177/Sz_19-2.pdf?sequence=1
8. Арсентьева О. С. Щодо співвідношенні гнучкості та державної зарегульованості ринку праці в епоху цифрової економіки / О. С. Арсентьева, Л. В. Котова // Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції науковців, юристів та аспірантів. - 24-25 квітня 2019 р. / О. С. Арсентьева, Л. В. Котова. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2019. – С. 32-36.
9. Фабричный С. А. Информационный труд: теория, методология, вопросы развития [Електронний ресурс] / С. А. Фабричный. - Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1999. - 181 с. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.dissercat.com/content/informatsionnyi-trud-teoriya-metodologiya-i-effektivnost>.

10. Герасименко О. О. Дистанційна зайнятість як тренд цифрової економіки: нові можливості, нові соціальні ризики [Електронний ресурс] / Герасименко О. О. // Сфера зайнятості і доходів в умовах цифрової економіки: механізми регулювання, виклики та доміанти розвитку: зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 жовт. 2019 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; [редкол.: А. М. Колот (голова) та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Київ: КНЕУ, 2019. – С. 228–231. – Режим доступу до ресурсу: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31259/Sz_19-68.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
11. Кодекс законів про працю України: Кодекс від 10.12.1972 № 322-VIII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
12. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2155-19#n2>.
13. Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього: постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 № 328 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2019-%D0%BF#n2>.
14. Новікова О. Ф. Цифровізація економіки: оптимістичні та песимістичні перспективи для соціально-трудової сфери [Електронний ресурс]. Соціально-трудова сфера в умовах інформаційної економіки: сучасний стан, проблеми та стратегічні напрями розвитку : зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 26–29 листоп. 2018 р. – Електрон. текст. дані. – Київ : КНЕУ, 2018. – С. 8–10. – Режим доступу до ресурсу: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/26742>.

Секція 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Керівник секції: к.ю.н., доцент Татаренко Г. В.

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Андронova Вікторія,

студент групи ПР-181з

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Денисенко Г.О.,

к.псих.н., доцент кафедри

конституційного права СНУ ім. В. Даля

У сучасному світі, міжнародні договори стали важливою частиною, як внутрішнього, так і міжнародного правового поля багатьох країн. Міжнародний договір є одним із основних джерел міжнародного права. Слід взяти до уваги, що поняття «міжнародний договір», є родовим, тобто може включати будь-який міжнародно-правовий акт – угоди, конвенції, хартії, декларації, та всі інші міжнародні договори. Міжнародний договір є настільки важливим джерелом, що в системі міжнародного права існує окрема галузь, яка має назву «право міжнародних договорів».

Найдавніший міжнародний договір, який дійшов до нашого часу був укладений у першій половині XXIII століття до н. е. між акадським царем Нарамсіне і дрібними правителями Еламу. В Україні, міжнародні договори відносять ще до часів Київської Русі.

З розвитком держав, значення договорів зростало, тому що потрібно було розвивати міждержавні відносини, регулювати

міждержавну торгівлю, встановлювати чіткі кордони. Так до середини XX ст. кількість міжнародних договорів значно зросла і тому постало нагальне питання, щодо уніфікації порядку їх укладання, припинення, зміни і тлумачення. В той час були прийняті важливі міжнародні документи, які і зараз стосуються поняття міжнародного договору: Статут ООН 1945 р., Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 р. що докладно регламентує порядок укладання міжнародних договорів між державами, набуття ними чинності, тлумачення, використання та скасування, а також умови їхньої дійсності; та багато інших і хоча Віденські конвенції 1978 і 1986 років і не набрали сили, багато їхніх положень діють як звичайні норми. Зараз вже не можливо представити існування сучасних держав, без міжнародних договорів.

Вагомим внеском у дослідженні міжнародного права договорів є праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, як Ф. Мартенс, Я. Броунлі, В. Шуршалов, А. Талалаєв, В. Буткевич, О. Мережко, І. Лукашук.

Багато професорів та вчених, дають своє визначення міжнародного договору. Наприклад, якщо взяти російського професора Ф.Ф. Мартенса, то наприкінці XIX ст. він визначав міжнародні договори як згоду волі двох чи декількох держав [1, с. 299]. Деякі вчені ототожнюють міжнародний договір лише з договором у письмовій формі. Так, англійський юрист лорд Макнейр визначає міжнародний договір як «письмову угоду, за допомогою якої дві чи більше держав або міжнародні організації формують чи мають намір сформувати відносини між собою, що діють у сфері міжнародного права» [2, с. 39]. Професор І. І. Лукашук – як угоду між суб'єктами міжнародного права, укладення, дія і припинення якої регулюються міжнародним правом. [3, с. 77]. Відповідно до положень Віденських конвенцій про право міжнародних договорів 1969 і 1986 рр., можемо побачити, схоже визначення: міжнародні договори – це міжнародні угоди, укладені між державами у письмовій формі, які регулюються міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному, чи у двох або декількох документах, а також незалежно від їх конкретного найменування [4].

Щоб дати чітку характеристику міжнародного договору, потрібно з'ясувати природу та саму суть міжнародного договору і

міжнародного права. З приводу існування міжнародного права як самостійного правопорядку думки вчених не збігаються, ці погляди змінюють статус міжнародних договорів. Хтось вважає міжнародне право абсолютно окремим правопорядком, який тільки опосередковано впливає на національне право держав (теорія дуалізму) [5, с. 128]. Австралія, Велика Британія, Ізраїль, Швеція дотримуються Дуалістичної теорії. Інші вважають міжнародне право складовою світового правопорядку, в який інтегроване і внутрішньодержавне право (теорія монізму), [6, с. 351–367]. Моністичної теорії дотримуються такі країни, Нідерланди, Німеччина, Росія, Сполучені Штати, а також, деякі автори відносять Україну до цієї теорії. [7, с. 202–210].

Для міжнародного правопорядку є надзвичайно важливою якістю стабільність норм міжнародних договорів, які впродовж тривалого терміну дії забезпечують велику передбачуваність у поведінці учасників, це дає можливість для держав, врегулювання життєво важливих проблем. Є визначений порядок укладення, ратифікації, виконання і денонсації міжнародних договорів з метою забезпечення її національних інтересів, договірна форма надає більше можливостей для узгодження воľ суб'єктів, ніж яка-небудь інша.

Сторонами, чи суб'єктами, міжнародних договорів виступають тільки суб'єкти міжнародного права. Як випливає зі ст. 6 Віденської конвенції 1969 року, "кожна держава має правоздатність укладати договори". У свою чергу, правоздатність міжнародної організації укладати договори "регулюється правилами цієї організації" (ст. 6 Віденської конвенції 1986 р.) [8].

Треба наголосити, що основними суб'єктами міжнародного права є держави. Тільки вони з огляду на свій суверенітет здатні надавати цьому праву юридично обов'язковий характер. Саме тому вони й є основними суб'єктами права міжнародних договорів. А. Талалаєв вважає, що держави, які остаточно прийняли міжнародний договір, навіть якщо він і не набрав чинності, є суб'єктами цього договору [9, с. 44].

Отже, міжнародний договір, це важливе джерело права, оскільки дає змогу державам не стояти осторонь міжнародного життя. Він є складним явищем і на даний час є основним і найбільш дієвим та результативним регулятором у міжнародно-правових відносинах.

Література

1. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов : в 2 т. / Ф. Ф. Мартенс ; [под ред. В. А. Томисинова]. – М. : Зерцало, 2008. – Т. 1. – 368 с.
2. Талалаев А. Н. Международные договоры в современном мире / Вопросы права международных договоров в свете работы Вен. конф. ООН 1968–1969 гг. – М.: Междунар. отношения, 1973. – 247 с.
3. Лукашук И. И. Современное право международных договоров : в 2 т. / И. И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – Т. 1. – 672 с.
4. Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1986. – № 17. – Ст. 343.
5. Усенко Е. Т. Очерки теории международного права /Е. Т. Усенко. – М. : Норма, 2008. – 240 с.
6. Кельзен Г. Чисте правознавство / Ганс Кельзен; [пер. з нім. О. Мокровольського]. – К. : Юніверс, 2004. – 496 с.
7. Осминин Б. И. Принятие и реализация государствами международных договорных обязательств / Б. И. Осминин. М. : Волтерс Клувер, 2006. – 408 с.
8. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_11 /Віденська конвенція про право міжнародних договорів
9. Талалаев А. Н. Юридическая природа международного договора. – М.: Изд-во ИМО, 1963.– 263 с

ГЕНДЕРНІ НАВЧАЛЬНІ КУРСИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ

Антоненко Тетяна,
студентка групи ПР-181δ
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Татаренко Г.В.,
к.ю.н, доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля

Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021» визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики гендерної рівності та недискримінації в освіті.

Наразі, проблеми гендерної нерівності є вельми актуальними. Ситуації, коли жінки та чоловіки не є рівними за правами, можливостями та уявленнями про них є непоодинокими. Поняття «гендерна нерівність», звісно, стосується не лише жінок. Воно включає в себе соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю. Але не вдається приховати, що дане визначення найчастіше застосовується по відношенню до жінок. Це може виявлятися, наприклад, під час виконання службових обов'язків – жінкам рідше надають можливість показати свої здібності у справах, пов'язаних з їхньою професійною діяльністю. Проте, науковцями доведено, що саме переважно жінки краще виконують покладені на них обов'язки. Також ще одним аспектом даного питання виступає ставлення до жінок деякої частини соціуму. Вони є прихильниками консервативних поглядів на роль жінки у суспільстві, що виражається у неповазі, знеціненні та образливій поведінці щодо осіб жіночої статі. На даному етапі розвитку суспільства все частіше зустрічаються прихильники ідеї подолання гендерної дискримінації. Підтвердженням цього є активна робота над запровадженням гендерних курсів у освітню програму.

Гендерні студії (гендерні дослідження) – комплекс міждисциплінарних досліджень (соціології, психології, економіки, педагогіки, політології та ін.), присвячених феномену статі в її соціальних вимірах. Центральними категоріями є гендер та опозиція, маскуліність і фемінність, через призму яких досліджується різні аспекти соціальних відносин – расові, класові, політичні, національні, тощо [1]. Історія цих курсів сягає ХХ століття.

Одним із перших навчальних курсів, який можна назвати гендерним, був курс Вашингтонського університету в Сієтлі у 1912 році. Він мав назву «Жінка і економічний розвиток, або вплив змін в промисловості на статус жінок». Започаткування і розширення даної галузі відбувалося у США, саме тому вони є лідером серед інших країн.

Що стосується України, то перша авторська програма з жіночої проблематики, автором якої є Смоляр Л., була затверджена Міністерством освіти України у 1993 році. У 2004 році вийшов перший навчальний посібник «Основи теорії гендеру» [2], який був призначений для використання у вищих навчальних закладах. На

сьогодні гендерні курси читаються у багатьох, але, на жаль, не в усіх вищих навчальних закладах України.

На нашу думку, впровадження гендерних курсів є важливим кроком до подолання проблеми, яка бере свої початки саме на рівні виховання та навчання за застарілими освітніми програмами. Хоча і нові «введення» у деяких випадках не кращі. Восени 2019 року школам було запропоновано включити курс «Сімейні цінності», у якому, як виявилось згодом, говориться про те, що «чоловік - творець, який завжди прагне до новизни», а «справжня жінка ніколи не сперечається, не доводить, не намагається керувати ситуацією» [3]. До цієї ситуації влучним є вираз – «за що боролися, на те і напоролися». Тобто, дітям нав'язують думку про те, що світ обертається навколо чоловіків, а жінки мають мінімальну роль. На жаль, подібні стереотипи доволі часто зустрічаються і в дитячих книжках для молодшого віку, у літературі та інших джерелах, які були схвалені відповідними міністерствами. Свідомість дітей найбільше піддається впливу і у ній, завдяки вищевказаному, формується неправильна модель поведінки, яка у подальшому може перерости у дискримінацію за статтю чи іншими ознаками. Постає питання – як можна боротися з даною проблемою одночасно поновлюючи її?

Якщо діти легко піддаються впливу зовнішніх чинників, то молодь, а саме студенти, є більш усвідомленою ланкою суспільства. Тому, на нашу думку, для викорінення проблеми гендерної нерівності потрібно зосереджувати увагу саме на вищих навчальних закладах. Дисципліна, що пов'язана з гендером, не повинна бути обов'язковою, адже це має бути свідомий крок і вибір кожного. Проте, позитивні аспекти її впровадження можна перераховувати нескінченно. У майбутньому це неодмінно стане у нагоді, бо з гендерною нерівністю можна зустрітися будь-де: при влаштуванні на роботу, при реалізації своїх прав і свобод, у сімейному житті та й у повсякденні. Знаючи, як це може негативно вплинути на іншу особу і які будуть наслідки для того, хто чинить цей вплив – людина буде більш чуйно ставитися до оточуючих. Для цього неодмінно потрібні гендерні курси, які будуть викладатися протягом усього навчання студентам, адже думку, яка існувала у суспільстві стільки часу та спричинила велику купу проблем, буде важко побороти за декілька занять.

Ми вважаємо, що викладачі гендерних курсів повинні бути не лише кваліфіковані та обізнані у даній сфері, а й мати бажання до подолання такої проблеми як гендерна нерівність. Лише людина, яка дійсно прагне змін, зможе донести до інших наскільки ці зміни є важливими і необхідними. Можна сказати, що викладач з цієї дисципліни повинен бути, передусім, авторитетом для студентів.

Структуру курсу «Основи теорії гендеру» запропонували авторки навчального посібника, який має тотожну назву. У посібнику вони виклали зрозуміло і систематизовано основні поняття, основи гендеру, способи його побутування в різних сферах суспільного життя, тощо:

1. Гендер як наука та навчальна дисципліна (Мельник Т.М.)
2. Проблематика статі: виникнення та генеза (Чухим Н.Д)
3. Становлення теорії гендеру (Головашенко І.О.)
4. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники гендеру (Малес Л.В.)
5. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності (Горностаї П.П.)
6. Гендерні ролі та стереотипи (Оксамитна С.М.)
7. Жіночий рух як ідеологія і практика суспільних змін (Маланчук-Рибак О.З.)
8. Гендер у політиці (Мельник Т.М.)
9. Гендер і ЗМК (Скорик М.М.)
10. Правові аспекти гендеру (Мельник Т.М.)
11. Гендерні відносини в економічній сфері (Близнюк В.)
12. Гендерні відносини в родині (Лавриненко Н.В.)
13. Гендер і релігія (Суковата В.)
14. Гендерна літературна теорія і критика (Агеєва В.П.)
15. Українська гендерна культурологія (Агеєва В.П.)
16. Гендер і мова (Фоменко О.С.)
17. Гендерна освіта й педагогіка (Луценко О.А.)
18. Становлення гендерної освіти в Україні (Смоляр Л.О.) [2].

Як бачимо, структура курсу чітко визначена і включає всі необхідні до вивчення теми. Тому можна вважати, що підґрунтя для включення даної дисципліни до навчальної програми вищих навчальних закладів вже є.

Отже, оскільки гендерна нерівність є проблемою, яка стосується кожного, потрібні радикальні заходи щодо її подолання.

Люди, які усвідомлюють важливість рівноправності і прагнуть її досягти, є стрижнем у цьому процесі. На нашу думку, саме гендерні курси, а точніше запровадження їх як наукової дисципліни, стане тим необхідним поштовхом, який запустить механізм боротьби з дискримінацією.

Література

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гендерні_дослідження
2. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 536 с.
3. Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми «Сімейні цінності» (35 годин) [для педагогічних працівників] / В. І. Прит, С. І. Тесленко, З. В. Охрименко, Л. В. Корецька. – Івано-Франківськ: НАІР, 2013. – 196 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Болгарєва Катерина,

магістрантка групи ПР – 183зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Науковий керівник: Арсентьєва О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Відповідно до ст. 53 Основного закону України кожному гарантується право на освіту [1], яке може бути реалізоване не тільки в межах країни проживання (громадянства), а й за її межами. Адже, згідно із Загальною декларацією прав людини кожний має право на свободу вільного пересування, вільного перетинання території своєї країни та повернення до неї [2, ст. 13]. І останнє право може бути реалізовано з певною метою, зокрема з метою отримання певного рівня освіти, його підвищення, проведення наукових досліджень тощо. В цьому випадку доречно говорити про освітню міграцію. Однак, інколи освітня міграція, як в межах країни, так і поза нею, відбувається позапланово та неконтрольовано, зокрема в умовах збройного конфлікту на території певної країни.

Актуальність досліджуваного питання полягає у стрімкому, неконтрольованому збільшенні українських емігрантів-освітян, які

прагнуть реалізувати своє право на освіту за межами території проживання (громадянства) у зв'язку із наявністю збройного конфлікту на території країни, і як наслідок відсутність дієвого правового регулювання зовнішньої освітньої міграції на національному рівні з метою недопущення відтоку молоді за кордон та її укорінення на території країни – отримання освіти без подальшого повернення на Батьківщину.

Дефініція «освітня міграція» знаходить своє тлумачення в працях різних науковців та вчених. Так, Н.В. Павліха та Н.А. Степанюк зазначають, що освітня міграція в широкому розумінні являє собою «соціально-економічний та демографічний процес, що є частотою змін перебування, що здійснюється науковцями, професорсько-викладацьким складом, студентами та іншими особами всередині країни та за її межами з метою тимчасової або постійної зміни місця роботи, підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, проведення наукових досліджень, післядипломної освіти, стажування тощо» [3, с. 200]. В свою чергу О.С. Гринькевич наводить, на наш погляд, більш лаконічне та чітке визначення освітньої міграції, зазначаючи що це «масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань» [4, с. 256].

Зазначимо, що основними видами освітньої міграції є зовнішня освітня міграція та внутрішня освітня міграція. Відмінною рисою цих двох видів освітньої міграції є встановлення факту перетинання державного кордону освітнім мігрантом. Тобто, беззаперечною умовою існування зовнішньої освітньої міграції є факт перетинання освітнім мігрантом кордону власної країни з метою отримання освіти в навчальних закладах, розташованих на території інших країн світу. Натомість, внутрішня освітня міграція зумовлена відсутністю означеного факту, адже внутрішній освітній мігрант реалізує своє право на освіту в межах кордону власної країни, проте за межами території регіону проживання.

Зауважимо, що кожний вид освітньої міграції має свої передумови – причини, серед яких можна виділити такі: наявність складних соціально-економічних умов (бідність, війна, збройні конфлікти та ін.); існування проблеми подальшого працевлаштування здобувача освіти; наявність незадовільного рівня освіти

(низька якість освіти, відсутність чи мала кількість пілг для обдарованої молоді, наявність корупційної складової, проблема подальшого працевлаштування та ін.).

Якщо ж імплементувати означені причини освітньої міграції до такого її виду, як зовнішньої, та з врахуванням особливості сучасного стану нашої країни, то основною передумовою зовнішньої освітньої міграції буде безпосередньо наявність збройного конфлікту на сході України та супутні цьому фактори (соціально-економічна криза, безробіття тощо).

Акцентуємо увагу на тому, що Україна завжди була привабливою для іноземних студентів, проте за даними Інституту статистики ЮНЕСКО з 2015 року вперше за попередні десять років кількість українців-здобувачів вищої освіти за кордоном перевищила число іноземних-здобувачів вищої освіти, які приїжджають на навчання в Україну. І з кожним наступним роком означена різниця збільшується [5, с. 69].

Тому останнім часом існує занепокоєність стосовно стрімкого посилення міграційних рухів такої категорії, як молодь. Експерти та фахівці звертають увагу на переорієнтацію українського міграційного руху до країн Європейського Союзу у зв'язку із зменшенням міграції населення до Росії, а також на існування посилення міграційного потоку саме молоді [6, с. 30], здебільшого з метою отримання освіти у зв'язку із наявністю з лютого 2014 року збройного конфлікту на території України та подальшим працевлаштуванням в країні - отримання освіти.

Український уряд також відзначає цю тенденцію та занепокоєність нею, зазначаючи, що сьогодні в Україні присутня проблема – «еміграція висококваліфікованих фахівців та молоді, у т.ч. внаслідок не повернення на Батьківщину після отримання освіти за кордоном, яка зростає через політику ряду держав щодо залучення висококваліфікованих іммігрантів, молодих фахівців з числа іноземних студентів» [7].

З 2012 року серед країн-лідерів освітньої привабливості українських студентів завжди були Польща, Німеччина, Росія, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Канада, Австрія. Проте, останнім часом тенденція змінилася: прихильність український освітніх мігрантів втрачають США, Молдова, Швеція, на більш стабільному рівні пріоритетності залишаються Німеччина, Франція, Угорщина та

Болгарія, а збільшення українських освітніх мігрантів характерно для вузів Польщі, Чехії, Канади, Австрії, Великобританії тощо [8].

Потрібно відзначити, що за останні роки, в роки існування збройного конфлікту на сході України, стрімко посилилася освітня міграція української молоді в напрямку Польщі (за 2015-2017 роки кількість освітніх мігрантів з України в Польщу зросла майже втричі (з 10 тисяч до 35 тисяч 584 осіб)) [9] та Чехії, основною передумовою цього є проведення цими країнами привабливої, гнучкої освітньої політики для іноземних студентів, зокрема і для українців (наявність пільг у навчанні за контрактом та можливість обдарованої молоді отримати навчання за бюджетом; більш спрощена процедура отримання можливості навчання тощо).

Відзначимо, що в низці країн Європи і США застосовуються різноманітні спеціальні програми та умови залучення освітніх мігрантів на навчання: США, Канада, Швейцарія практикують досвід надання дозволу іноземному освітньому мігранту на перебування після закінчення навчання в цій країні ще рік-півтора з метою подальшого безперешкодного працевлаштування (відсутність оформлення додаткових документів та обґрунтування найму) [10, с. 237]. Політику безоплатного навчання або лояльних умов оплати за нього в державних вищих закладах практикують Німеччина, Чехія та частково Франція (плата за навчання є лише у вищих школах, в університетах – адміністративний збір) [11, с. 15-16]. Дуже привабливу політику для освітнього мігранта, особливо в умовах збройного конфлікту, пропонує Польща, використовуючи державні стипендії для іноземних абітурієнтів, карти поляка безкоштовного навчання, надаючи студентам можливість співіснування навчання та роботи [12, с. 6]. Урядом США наразі впроваджується низка програм грантів у сфері освіти, що передбачають надання пільг у навчанні певним категоріям населення [13].

Гадаємо, що з огляду на наявність збройного конфлікту, економічно-соціальної кризи в Україні, на вирішення якої спрямовані зусилля як уряду країни, так і міжнародної спільноти, слід звернути увагу на правове регулювання міграційних потоків української молоді, зокрема і на правове регулювання зовнішньої освітньої міграції на сучасному етапі.

На жаль, в українському законодавстві відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би регламентував питання освітньої

міграції, зокрема і такого її виду як зовнішньої. Наразі в національному законодавстві легалізація терміна «міграція» знаходить свій прояв лише в Законі України «Про зовнішню трудову міграцію», в якому визначено тільки поняття «зовнішня трудова міграція» як переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [14, п. 2 ч. 1 ст. 1]. Свого законодавчого закріплення в Україні дефініція «освітня міграція» не знайшла.

Проявом освітньої міграції є така інституційна форма освітньої міграції як академічна мобільність, під якою український законодавець визначає можливість (право) вітчизняних учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність у вищих навчальних закладах (наукових установах), які розміщені в межах території України чи поза її межами [15, п. 2 ч. 1 ст. 1]. Тобто, академічна мобільність передбачає фактичне переміщення учасника освітнього процесу за межі території країни (регіону) проживання з метою досягнення очікуваного результату: навчання, здійснення наукової діяльності та ін.

Одночасно з цим академічна мобільність проявляється в двох формах в залежності від місця реалізації права на неї: внутрішню та міжнародну. Остання форма академічної мобільності може бути безпосереднім проявом зовнішньої освітньої міграції в такій редакції: академічна мобільність, право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у вищих навчальних закладах (наукових установах) - партнерах поза межами України [16, абз. 3 п. 5].

Міжнародна співпраця України в сфері освіти, зокрема і міжнародної академічної мобільності, здійснюються на підставі укладення договорів на академічну мобільність, в яких, зокрема передбачено уникнення суперечностей по закінченню перебування особи за програмою академічної мобільності та повернення до основного вищого навчального закладу [16, п. 11, п. 12, п. 15]. Наразі український законодавець намагається поліпшити умови навчання українських освітян, які емігрують з метою реалізації права на освіту за межі України. Так, зокрема в Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність передбачено надання права усім учасникам освітнього процесу на участь у

програмах академічної мобільності; конкретне визначення видів та форм академічної мобільності; проголошення принципу перезарахування отриманих кредитів на основі Європейської кредитно-трансферної системи шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів; збереження місця навчання і стипендії для студентів та місця роботи для працівників вищих навчальних закладів, які беруть участь у програмах академічної мобільності [16].

Проте, окрім правового регулювання процесу міжнародної академічної мобільності українських студентів в національному законодавстві відсутні механізми, що регулюють всі питання реалізації зовнішньої освітньої міграції, а особливо в період поживавлення даного виду освітньої міграції, її актуальності для молоді країни, зокрема в період збройного конфлікту на території України.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що існування зовнішньої освітньої міграції в умовах збройного конфлікту, а здебільшого її позаплановість, стрімке збільшення та наявність особливості неповернення українських освітян-емігрантів на Батьківщину, повинно бути законодавчо регламентовано на національному рівні із урахуванням сучасного її стану і спрямовано на створення дієвих правових механізмів, які б, насамперед, вплинули на підвищення ймовірності повернення емігрантів-освітян на територію України, сприяли б керованості та плановості цього процесу.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>. Назва з екрану.
2. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 10.12.1948 року № 995_015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015. Назва з екрану.
3. Павліха Н.В., Степанюк Н.А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації [Текст] / Н.В. Павліха, Н.А. Степанюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 16. – С. 219-223.
4. Гринькевич О.С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання [Текст] /

- О. С. Гринькевич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3. – С. 254-264.
5. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. - Львів, 2019. - 110 с.
 6. Дрбохлав Д., Ярошевич М. Українська міграція в часи кризи: вимушена та трудова мобільність [Електронний ресурс.] / Душан Дрбохлав, Марта Ярошевич. – 169 с. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/EWBukraine/ss-81416566>. Назва з екрану.
 7. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 року № 482-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p>. Назва з екрану.
 8. Романюк М. Д., Смутчак З.В. Проблема освітньої міграції в аспекті реформування вищої освіти [Текст] / М. Д. Романюк, З. В. Смутчак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – № 22. – С. 716-719.
 9. Кількість студентів з України у Польщі збільшується [Електронний ресурс.] // Офіційний сайт Польське радіо. – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/384582>. Назва з екрану.
 10. Жураковська, Л.А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку [Текст] / Л.А. Жураковська // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 1. – С. 233-242.
 11. Світящук І., Стадний Є. Академічна міграція [Електронний ресурс.] / Ірина Світящук, Єгор Стадний. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/akademichna-mihratsiia>. Назва з екрану.
 12. Безуглий, П.Г. Міграція як результат державної освітньої політики в Україні за часів незалежності [Текст] / П.Г. Безуглий // Політичне життя. – 2017. – № 4. – С. 4-7.
 13. Програма малих грантів громадської дипломатії уряду США «Освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/current-programs-grants-uk/#collapse4>. Назва з екрану.
 14. Про зовнішню трудову міграцію [Електронний ресурс]: Закон України від 05.11.2015 року № 761-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/761-19>. Назва з екрану.
 15. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 року № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n407>. Назва з екрану.
 16. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 року № 579. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/579-2015-p>. Назва з екрану.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА ФЕДЕРАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ США

Галушко Владислав,

студент групи ПР-162д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Арсентьєва О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Політичне та правове становище кожної держави у світі є дуже різноманітними та характеризується стрімкими змінами та розвитком або, навпаки, постає перед нами сталим та сформованим століттями у вигляді найкращих зразкам демократичної нормотворчості. Все це зумовлюється специфікою форм правління та територіального устрою, видами державно-правового режиму, звичаями, історико-культурною спадщиною, релігією, системами права та системою законодавства, належністю до певної правової сім'ї. У будь-якій державі існує своє національне право, але й воно має власні особливості які формувалися впродовж певного часу.

До найбільш актуальних напрямів, які досліджуються у межах порівняльного правознавства, належать особливості правових систем світу, їх види, структура, специфіка функціонування, класифікація. У порівняльному правознавстві розрізняють порівняння, яке охоплює галузі, інститути чи норми окремих правових систем [1, с. 7].

Порівняльний аналіз різних типів правових сімей є можливим при з'ясуванні критеріїв, за яких власне і розвивалася та чи інша правова сім'я. До уваги при порівняльному аналізі треба брати до уваги історичний розвиток, джерела, спільні риси правової культури тощо.

Порівняльне кримінальне право – це окремий напрям науки порівняльного права, що використовує порівняльний метод для пізнання кримінального права інших держав, визначає в ньому спільні та відмінні риси, недоліки й позитивні приклади розв'язання певних проблем, що, зрештою, дозволяє досконаліше розуміти національне кримінальне право.

Метою нашого дослідження є порівняльний аналіз кримінального кодексу України та федерального кримінального кодексу США.

Порівняльним аналізом кримінального законодавства України та США приділено чимало уваги у наукових розробках вчених, серед яких можна виділити праці: С.Д. Гелей, А.В. Молдован, А.Я. Сухарев, О.В. Чернецька та інші.

Розвиток кримінального законодавства таких держав як Україна та США формувалися різними шляхами. Цьому сприяли різні історичні події та умови, в яких були намагання створити власні національні кримінально-правові системи які були б відмінні від правових систем російського, польського чи австро-угорського зразка, під пануванням яких знаходились значні частини території нашої сучасної України, та під колоніальним пануванням англійської корони вже на території США. В англосаксонській правовій сім'ї, до якої входить правова системи США, значної та особливої уваги заслуговує саме прецедентне право як основне джерело права з зрозумілих вищезгаданих історичних причин.

У свою чергу у романо-германській правовій сім'ї головну роль відіграє нормативно-правовий акт, яке є основним джерело права. Україна та США мають спільні та відмінні риси, виражаються у джерелах кримінального законодавства цих держав. До спільних рис можна віднести як приклад: наявність в обох держав писаних Конституцій (Конституція США 1787 року та Конституція України 1996 року), застосування кодифікованих норм кримінального законодавства (США – Федеральний кримінальний кодекс і правила, Україна – Кримінальний кодекс, Кримінальний процесуальний кодекс), імплементація у національне законодавство положень міжнародних конвенцій.

До відмінних рис насамперед слід віднести існування в США явища, яке дістало назву «правовий дуалізм», що втілюється у такому принципі, що на території кожного штату діє право даного штату, окрім певних умов, коли застосовується федеральне право. У США діють 53 самостійних системи – 50 штатів, федеральний Округ Колумбія, і держава Пуерто-Ріко» [2]. В Україні дія кримінального законодавства, як унітарної республіки, поширюється на всю її територію. Ще одна відмінність полягає у розташуванні змісту нормативно-правової бази. У США кримінальні та кримінально-процесуальні норми поєднані у межах розділів Зводу законів. Насамперед Звід законів США був систематизований у специфічному збірнику нормативних актів, більш відомим під

назвою «Федеральний кримінальний кодекс і правила». Розділи Зводу законів присвячені описи конкретних складів злочинів, розміщені не по об'єкту посягання, а всього лише за алфавітом залежно від назви розділу. Крім того, хоча офіційно опис видів злочинів зосереджено в 18 розділі (титулі або «титлі»), зведення має ще приблизно 400-500 параграфів (статей), що передбачають відповідальність за ті чи інші посягання, знаходяться в багатьох інших розділах [3].

Основне місце серед джерел кримінального права в Україні посідає кримінальний кодекс [5]. Положення кримінального кодексу України розташовані у предметно-логічному порядку, а положення його Особливої частини за родовим об'єктом посягання. Наприклад, до Загальної частини Кримінального кодексу України включено норми, що визначають завдання, принципи та основні інститути кримінального права, котрі закріплюють підстави кримінальної відповідальності, чинність кримінального закону в часі і просторі, поняття злочину і його види, осудність і неосудність, форми вини, співучасть, покарання і його види, порядок застосування окремих видів покарання, правила їх призначення, регулюють інститути, пов'язані зі звільненням від кримінальної відповідальності і покарання, погашенням і зняттям судимості, особливості відповідальності неповнолітніх тощо (складається з 15 розділів, які містять 108 статей.). Особлива частина права містить норми, що описують конкретні види злочинів та конкретні межі покарання, які можуть бути призначені за вчинення певних злочинів (складається з 20 розділів та 339 статей) [4].

«Основними джерелами кримінального права США є загальне або прецедентне право і статутне право, тобто законодавство. Джерелами федерального кримінального законодавства є: Конституція США 1787 р., акти Конгресу, підзаконні акти, а також норми міжнародного кримінального права, в незначному ступені – право індіанських племен». Конституція США не дозволяє чітко розмежувати компетенцію федерації і штатів в області кримінального законодавства. Кримінальне право американських штатів сформувалося і довгий час розвивалося на основі системи англійського загального права, у свою чергу, що склалася з величезної кількості судових прецедентів, тобто рішень судів вищих інстанцій з певних правових питань» [2].

В українському кримінальному кодексі у ст.11 закріплено «Поняття злочину», згідно ч.1 ст.11 кримінального кодексу України «Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину, у ч.2 ст.11 закріплено що не є злочином, «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» [5]. «На федеральному рівні посягання у США поділяються на три групи: 1) фелонії – найнебезпечніші посягання, які караються смертною карою або тюремним ув'язненням на строк понад 1 рік; 2) місдимінори – менш небезпечні посягання, які караються тюремним ув'язненням на строк до 1 року; 3) незначні (кримінальні) правопорушення – різновиди місдимінору, які караються тюремним ув'язненням на строк до 6 місяців або штрафом до \$ 5 тис. для фізичних осіб та до \$ 10 тис. для юридичних осіб, або обома покараннями разом» [6].

В Україні існує своя класифікація злочинів. Залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі (ч.1 ст.12 ККУ). Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч.2 ст.12 ККУ). Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років (ч.3 ст.12 ККУ). Тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років (ч.4 ст.12 ККУ). Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі (ч.5 ст.12 ККУ) [5].

«Злочини в США описуються в наступній послідовності: злочини проти життя і здоров'я, проти громадського здоров'я та безпеки, проти репутації, приватного життя і громадянських свобод, проти власності, проти сексуальної моралі, азартні ігри, проти уряду і його адміністрації, проти громадського світу, порядку та інших інтересів, проти дітей; проти тварин» [2].

«Суб'єктами злочину в США можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (корпорації)» [6]. Суб'єктом злочину в Україні є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність (ст.18 ККУ) [5]. «У США вік кримінальної відповідальності, як правило, встановлюється безпосередньо в чинному законодавстві, хоча й існують штати, які використовують формулу загального права про презумпцію нездатності вчинити злочин особами певного віку. Штати, закріпили в тексті закону вік кримінальної відповідальності, зазвичай встановлюють його на рівні 14-16 років» [6]. «Так, згідно з КК штату Мінесота «діти, які не досягли чотирнадцятирічного віку, не здатні вчинити злочин, у віці від 14 до 18 років можуть переслідуватися за кримінально каране діяння» «Найбільш низький вік кримінальної відповідальності встановлений в штатах Колорадо і Луїзіана: він становить 10 років. Разом з тим злочини неповнолітніх зазвичай розглядаються спеціальними юрисдикційними органами – судами у справах неповнолітніх» [6]. Кримінальний кодекс України у ч.1 ст. 22 визначає вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, «Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років», але ч.2 ст. 22 Кримінального кодексу України зазначає «Особи, що вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за умисне вбивство (ст. 115-117), посягання на життя державного чи громадського діяча (ст.112), працівника правоохоронного органу (ст. 348)...» та інші [5].

Отже, можна зробити висновок, що кримінальне право США є одним із дуже особливих в англосаксонської системі права. Американський законодавець вніс свої вагомні корективи у написання та розвиток кримінального законодавства, яке є дуже цікавими для вивчення та порівняння з нашим національним кримінальним законодавством. Також треба підкреслити, що Федеральний кримінальний кодекс і правила США містить чимало норм, які

можуть бути адекватно порівняні з відповідними нормами українського кримінального кодексу. На нашу думку, положення федерального кримінального законодавства США є позитивними, і такими, що потребують поглибленого вивчення та аналізу з боку вітчизняних правників з метою зближення, взаємозбагачення та гармонізації різних двох правових сімей, враховуючи європейські прагнення України.

Література

1. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2012. 272 с.
2. Кримінальне право Англії та США [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://ebk.net.ua/Book/KPravo/21-24/10232.htm>
3. Сухарев А.Я. Правовые системы стран мира : Энцикл. справ. / [Ф.М. Решетников, У.Э. Батлер, В.В. Бойцова и др.] ; отв. ред. А.Я. Сухарев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : НОРМА, 2003. – 97
4. Кримінальне право України: Загальна частина – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoZag.pdf
5. Кримінальний кодекс України – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14>
6. Злочин і покарання за кримінальним правом іноземних держав – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://lawbook.online/page/ugpravo/ist/ist-5--idz-ax315--nf-91.html>
5. Кримінальне право України: Загальна частина – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoZag.pdf
6. Суб'єкти злочинного діяння [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://yport.inf.ua/subyektyi-prestupnogo-deyaniya.html>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Жученко Сергій,

студент групи ПР-181д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Науковий керівник: Денисенко Г.О.,

к.псих.н., доцент кафедри

конституційного права СНУ ім. В. Даля

Норми міжнародного права встановлюють певні правила для країн світу і задля належного виконання цих правил і існує у міжнародному праві інститут відповідальності. Цей інститут має особливу роль в забезпеченні існування і функціонування міжнародної системи. Слід розуміти, що відповідальність у

міжнародному праві – це певні негативні юридичні наслідки для країни, що порушила норми міжнародного права.

Поняття міжнародно-правової відповідальності характеризується наступними ознаками:

1. Наступає міжнародно-правова відповідальність з моменту здійснення міжнародного правопорушення.
2. Відповідальність реалізується на приписах міжнародного права.
3. Як вже зазначалось, міжнародно-правова відповідальність пов'язана з конкретними негативними наслідками для країни, що порушила певні міжнародні зобов'язання.
4. Відповідальність у міжнародному праві спрямована на зміцнення міжнародного правопорядку.

Міжнародно-правові норми, що визначають відповідальність країн у міжнародному праві, утворюються особливий міжнародно-правовий інститут. Зміст цього інституту змінювався паралельно із змінами у міжнародному праві.

Підставою для притягнення тієї чи іншої держави до міжнародно-правової відповідальності є порушення цією державою норм міжнародного права, простіше кажучи здійснення цією державою міжнародного правопорушення.

Для того, щоб зробити висновок про наявність такого правопорушення, необхідно зрозуміти, через які обставини країна, що порушила норми міжнародного зобов'язання, які певні дії вчинила ця держава або навпаки, не вчиняла дій (тобто бездіяльність). Що саме по діючим нормам міжнародного права може бути представлено державі, які саме санкції.

Дія або бездіяльність органів державної влади або певних посадових осіб, що порушує норму міжнародного права, розглядається, як правило, поведження самої держави, а не конкретного органу або посадової особи.

Держава буде нести міжнародно-правову відповідальність за дії свого законодавчого органу в тому випадку, якщо цей орган прийняв нормативно-правовий акт, що є протиправним по відношенню до міжнародного права, та по відношенню до міжнародних зобов'язань цієї держави.

Підставою для притягнення такої держави до міжнародно-правової відповідальності буде оприлюднення в офіційних джерелах

держави такого акту. Якщо парламент не приймає нормативний акт, що необхідний для виконання її міжнародних обов'язків, то такі дії також можуть призвести до відповідальності в тому випадку, якщо це заподіяло певні збитки.

Слід зазначити, що дії або бездіяльність національних судів, що йдуть в супереч з міжнародним правом також може призвести до міжнародної відповідальності. І хоча суди під час здійснення правосуддя незалежні, але при цьому вони також є органами держави. Саме тому рішення національних судів розглядається як поведінка самої держави.

У міжнародній практиці виділяються два види відповідальності держав – політична та матеріальна, хоча деякі науковці поділяють на матеріальну і нематеріальну, зважаючи на те, що міжнародно-правова відповідальність завжди буде виступати саме у політичній формі.

Міжнародно-правова відповідальність, як правило, супроводжується застосуванням певних примусових заходів до держави, що порушила норми міжнародного права.

Основними формами відповідальності у міжнародному праві є: ресторації, реторсії, сатисфакції, реституція та субституція.

Ресторації – відновлення певного нематеріального блага країни, по відношенню до якої було вчинено правопорушення.

Реторсії – правомірні дії держави по відношенню до держави, що порушила норми міжнародного зобов'язання.

Ординарна сатисфакція – це можна визначити, як певне задоволення країни по відношенню до якої було вчинено правопорушення.

Надзвичайна сатисфакція – це певні обмеження суверенітету і правоздатності держав, що вчинили міжнародний злочин.

Реституції – повернення державою, що скоїла міжнародне правопорушення, захопленого майна державі, що є потерпілою. Простіше кажучи держава-порушниця повертає стан держави який був до правопорушення.

Субституція – заміна майна потерпілої держави на рівноцінні предмети.

У міжнародному праві існує таке поняття як звільнення від відповідальності. Це коли суб'єкт що здійснив правопорушення звільняється від санкцій, але за певними обставинами.

Інститут відповідальності у міжнародному праві передбачує й такі обставини, що виключають настання міжнародно-правової відповідальності для країни-порушниці. До таких обставин відносяться:

1. вина потерпілої сторони;
2. непередбачувані обставини або форс-мажор – непередбачувана та непереборна сила, що не піддається контролю. Це може бути стихійні лиха, епідемії і таке інше;
3. крайня необхідність — держава, що скоїла правопорушення не могла зробити інакше, як здійснити правопорушення;
4. отримання згоди потерпілої сторони;
5. самооборона — дії, що заборонені міжнародним правом виправдовуються.

Отже, відповідальність у міжнародному праві має особливе місце. Саме за допомогою певних санкцій приписи міжнародного права виконуються іншими державами. Звісно, до кожної ситуації, до кожного конфлікту потрібен свій, диференційований підхід. Але слід розуміти, що вирішення кожного конфлікту та притягнення до відповідальності базується на принципах міжнародного права. Притягнення до міжнародно-правової відповідальності здійснюється на підставі рішень міжнародних судів і арбітражу. Держави повинні дотримуватись норм міжнародного права та не порушувати їх, адже, як правило, під час порушення норм міжнародного права страждає цивільне населення. Враховуючи вищезазначене можна зрозуміти велику роль інституту відповідальності у міжнародному праві.

Література

1. Види та форми міжнародної відповідальності // Електронний ресурс - https://pidruchniki.com/12090810/pravo/vidi_formi_mizhnarodnoyi_vidpovidalnosti
2. Лекція № 4 Відповідальність у міжнародному праві // Електронний ресурс - https://moodle.snu.edu.ua/pluginfile.php/171831/mod_resource/content/2/лекция%20ответственность.pdf
3. Міжнародно-правова відповідальність // Вікіпедія - https://ru.wikipedia.org/wiki/Международно-правовая_ответственность.
4. Відповідальність у міжнародному праві та мирні засоби розв'язання міжнародних спорів // Електронний ресурс - https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_8.html
5. Відповідальність у міжнародному праві // Електронний ресурс - <https://www.bestreferat.ru/referat-159685.html>

ЩОДО ВИЗНАННЯ НЕКОНСТИТУЦІЙНОСТІ ОКРЕМИХ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЯКИМИ ПЕРЕДБАЧЕНО НЕДОПУСТИМІСТЬ ОСКАРЖЕННЯ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ СУДОВОГО НАКАЗУ

Золкіна Анастасія,

студентка групи ПР-172д

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.

Науковий керівник: Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Кожна людина від самого народження має певні права. Згодом, їх стає все більше. Об'єм прав людини змінюється залежно від її віку. Так Сімейним кодексом України встановлено, що людина до набуття 18 років вважається дитиною, а отже має певний перелік прав, що збільшується з настанням 14, 16, а згодом 18 років. Так від самого народження дитина має право на ім'я, громадянство, на медичний догляд тощо. З настанням 14 років дитина отримує право на самостійне розпорядження своїми доходами (стипендією, зарплатою, іншими доходами), на вибір лікаря і методів лікування, право самостійно укладати договори банківського вкладу і рахунку, звертатися за захистом своїх прав безпосередньо до суду і багато інших. З 16 років з'являється право укладати трудовий договір, на власний розсуд змінити своє прізвище або ім'я, на вільний самостійний виїзд за межі території України, навчатися водінню автомобіля, а також право взяти шлюб за рішенням суду, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. Повний спектр прав і обов'язків людина отримує вже з настанням повноліття, а тобто 18-річного віку [1].

Права і обов'язки людини чітко регулюються законодавством. Перелік основоположних прав та обов'язків, а також їх регулювання закріплене у «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (далі Конвенція). Цей міжнародний договір покликаний захищати права і свободи кожного громадянина і зобов'язувати кожну з Держав виконувати їх. Так у ст. 1 Конвенції йдеться про те, що Високі Договірні Сторони повинні гарантувати кожному, хто перебуває під їх юрисдикцією, права і свободи, які визначені у

першому розділі цієї Конвенції. В Україні всі права, обов'язки та свободи так само чітко встановлені і регулюються Конституцією України (далі КУ). Хочу звернути Вашу увагу на п. 8 ч.1 ст. 129 КУ в якій йдеться про забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – касаційне оскарження судового рішення. Саме про можливість оскарження рішень суду в апеляційному порядку йтиметься далі у роботі [2].

В Цивільному процесуальному кодексі України (далі ЦПК України) закріплено три види провадження, а саме позовне, наказне і окреме. Пропоную більш детально розглянути наказне провадження. Справи такого провадження полягають у спрощеній процедурі розгляду ряду матеріально-правових вимог заявника, які базуються на беззаперечних документах. Для регулювання процесів наказного провадження у ЦПК України відведено весь другий розділ, починаючи зі ст. 160 і до ст. 173 ЦПК України. Особливу увагу пропонується приділити ст. 167 ЦПКУ, а саме ч.3 цієї статті. У ній йдеться про те, що судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає, проте може бути скасований у порядку, передбаченому цим розділом. Але так само необхідно звернути увагу на видання судового наказу з приводу стягнення аліментів. Чому? Тому що згідно ч.1 ст. 170 ЦПК України відповідачу надається право протягом п'ятнадцяти днів з моменту отримання копії судового наказу та доданих до неї документів подати заяву про його скасування, окрім випадків видачі судового наказу відповідно до пунктів 4, 5 ст.161 цього кодексу. А йдеться саме про випадки видачі судового наказу у справах щодо стягнення аліментів [3]. Таким чином, виходить, що у таких випадках відповідач немає змоги ані оскаржити рішення суду в апеляційному порядку, ані скасувати його, що суперечить ст. 129 КУ. Отже, норма Цивільного процесуального кодексу України щодо неможливості оскарження судового наказу фактично позбавляє людину, відносно якої видається такий наказ права на апеляційний перегляд справи, закріпленого Основним Законом [2].

Окремі аспекти розгляду справ щодо визнання неконституційними певних норм закону розглядали у своїх роботах Андрушко П.П., Цимбалістий Т.О., Мірошніченко А.М., Пушняк О.В., Комаров Н.М., Савенко М.Д., Тесленко М.В. і багато інших. Однак на сьогодні питання щодо неконституційності ч.3 ст.167 ЦПК України й досі не вирішене.

Актуальність теми полягає у тому, що права і свободи надані людині неповинні буди порушеними і Держава покликана їх захищати, вона є їх гарантом. А поданий випадок є яскравим прикладом того, як сама Держава ці права порушує. Права і свободи людини і громадянина, їх забезпечення і гарантії становлять собою зміст і спрямованість діяльності Держави, про що, власне, і йдеться у ч. 2 ст. 3 Конституції України. А отже, держава повинна забезпечувати права і свободи людини, не допускати їх порушення і регулювати процес їх відновлення у випадках, коли вони порушені. Як Держава, що покликана захищати права людей може сама їх порушувати? Таким чином необхідно чітко контролювати нормативно-правову базу для того, щоб не допускати таких значних прогалин у законодавстві [2].

Згідно до ст.2 Закону України «Про Конституційний суд України» мета Конституційного суду України (далі КСУ) полягає у забезпеченні конституційної законності і верховенства Конституції України, а завданням КСУ є забезпечення КУ законів та інших органів законодавчої і виконавчої влади, а також дача висновків у випадках, передбачених Конституцією України і цим Законом. Тобто визначення відповідності норми ЦПК України Конституції України повинен встановити КСУ. У випадку щодо визнання неконституційності необхідно звернутися до КСУ, подавши конституційне подання у виді письмового клопотання щодо визнання окремих положень ЦПКУ неконституційними. Згідно до ст. 51 Закону України «Про Конституційний суд України» у конституційному поданні зазначаються суб'єкт права на конституційне подання, відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання, документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта, перелік документів, що додаються. У конституційному поданні щодо конституційності акта (його окремих положень) зазначаються акт (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити акт (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень). Звернення до Суду надсилаються поштою або подаються безпосередньо до Секретаріату. Попередню перевірку звернень до

Суду здійснює Секретаріат. Розгляд звернення до Суду здійснюється у Колегії, до складу якої входить відповідний Суддя-доповідач. Питання щодо відкриття конституційного провадження у справі вирішуються на засіданнях колегій, сенатів, Великої палати. Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням постановляє:

- 1) Колегія;
- 2) Сенат - у разі незгоди з ухвалою Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі, постановленою неодностайно.

Справу, за якою відкрито конституційне провадження, розглядає відповідно Сенат або Велика палата на пленарному засіданні в порядку та строк, встановлені цим Законом. Дату розгляду справи Сенатом, Великою палатою визначає відповідно Голова Суду, заступник Голови Суду. Суб'єкт звернення має бути повідомлений про відкриття конституційного провадження у справі в десятиденний строк з дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження у справі. Розгляд справ, конституційне провадження щодо яких відкрито, здійснюється на пленарних засіданнях сенатів, Великої палати. Конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

2. У конституційній скарзі зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства - місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;

3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;

4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;

5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні

положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;

6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Після розгляду суд виносить рішення щодо визнання або невизнання невідповідності норми закону Конституції [4].

Таким чином, виходячи з основного змісту роботи, ми можемо зробити висновки, що у цивільному законодавстві є певний ряд прогалин, які ми можемо бачити у ч.3 ст.167 ЦПК України та ч.1 ст.170 ЦПК України за певних умов, а саме у випадках провадження щодо стягнення аліментів. Під час розгляду таких справ ми бачимо яскравий приклад того, як норма закону суперечить Конституції України. Саме в цьому випадку такі норми порушують п.8 ч.1 ст.129 КУ, а також «Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод». Отже, ми бачимо не лише невідповідність норм закону Конституції України, а ще й пряме порушення прав людини [3; 2]. Для вирішення цієї проблеми вважаємо доцільним подання конституційної скарги з приводу визнання невідповідності до КСУ. Та дивлячись на судову практику з цього питання ми можемо побачити, що незважаючи на велику кількість подання таких скарг, прогалини у цивільному законодавстві і досі не були виправлені.

Література

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Закон України «Про Конституційний суд України»: Закон України від 13 липня 2017 року №2136-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>

ВПРОВАДЖЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Колесник Валентина Едуардівна,
заступник директора Департаменту – начальник управління
зовнішніх зносин, промоції та інноваційного розвитку
Департаменту міжнародної технічної допомоги,
інноваційного розвитку та зовнішніх зносин
Луганської обласної державної адміністрації;
Татаренко Галина Вікторівна,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля

Політику сучасної європейської співдружності неможливо уявити поза її ґендерною складовою. Кожна країна, яка прагне стати повноцінним членом Євросоюзу та поділяє його цінності, повинна пройти шлях переформатування власної політики у відповідності до принципів співдружності, зокрема, і у питаннях ґендерного порядку та ґендерних ролей, усталених в даній спільноті.

Для українського соціуму шлях ґендеризації власного політичного та більш широко – спільнотного простору, виявився непростим. Серйозно говорити про наявність ґендерної політики в українській державі можна від кінця 90-х років, коли почали прийматися перші законодавчі акти у цьому напрямку.

Дослідження механізмів державного управління у сфері ґендерної політики в Україні є актуальним напрямом наукових пошуків, що зумовлено демократизацією суспільства, пріоритетністю прав людини для держави, реформуванням соціальної та політичної сфер, процесами глобалізації та європейської інтеграції. Відповідно істотно змінюється роль держави, її функції, що потребує удосконалення системи державного управління та доповнення традиційних механі-

змів поліпшення становища жінок сучасними механізмами забезпечення гендерної рівності.

До дослідників окремих аспектів зазначеної проблеми слід віднести таких вчених, як: С. Алексєєв, В. Бабкін, Г. Берман, Ж.-Л. Бержель, Е. Левченко, Е. Львов, Н. Марченко, Н. Онищенко, Л. Петрова, П. Рабінович, А. Руднева, В. Селіванов, В. Тацій, В. Тимошенко, І. Чеснов та інші.

Формування державної гендерної політики в Україні будується, по-перше, на основі міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Україною, по-друге, регулюється національними нормативно-правовими актами щодо створення рівних прав та можливостей між жінками і чоловіками. Таким чином, правове регулювання державної гендерної політики в Україні здійснюється нормативно-правовими актами двох рівнів: міжнародного та національного [1].

Сучасна українська держава зробила декілька важливих кроків у напрямку приведення власної гендерної політики у відповідність до цінностей та стандартів європейської гендерної політики. Так розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 113-р був затверджений «Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року». Станом на грудень 2018 року 79 країн затвердили національні плани дій з виконання резолюції. Україна стала першою країною світу, яка затвердила національний план саме під час збройної агресії Росії на Донбасі [2].

Вищезазначеним розпорядженням Кабінету Міністрів України доручено обласним державним адміністраціям розробити і затвердити відповідні регіональні плани. Луганська область стала однією із перших, яка затвердила такий план. Перший план було затверджено розпорядженням голови облдержадміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 07.11.2016 № 645 на період 2016-2017 років. У 2018 році план було актуалізовано.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» є інструментом захисту прав жінок в умовах збройного конфлікту та забезпечення їх активної участі у миротворчих процесах. Питання, які охоплює резолюція, є актуальними саме для Луганщини, адже країна вперше в новітній історії стикнулася міжнародним збройним конфліктом.

Регіональний план заходів з реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період 2020 року у Луганській області (далі – Регіональний план) включає наступні розділи: дослідження, координація та підготовка кадрів; участь жінок у встановленні миру; безпека, запобігання конфліктам та насильству; захист жінок і дівчат, які постраждали від конфліктів.

Також Регіональний план включає заходи як загального характеру (наприклад, забезпечення надання комплексної допомоги постраждалим від насильства за ознакою статі; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань особистої та колективної безпеки населення), так і унікальні заходи, необхідні саме Луганській області, яка опинилася у центрі збройного протистояння: підготовка групи тренерів у Міжнародній школі «Інженери Порозуміння» в рамках міжнародної програми «Культура діалогу та конструктивна взаємодія в Україні»; підготовка спеціалісток із розвитку навичок медіації із числа фахівців соціальної сфери; організація діалогового простору ненасильницького спілкування для жінок, які задіяні в недержавному секторі; забезпечення збільшення участі жінок у роботі військово-цивільних адміністраціях, утворених на території області, у тому числі на керівних посадах [3].

Відповідальним структурним підрозділом облдержадміністрації за впровадження в Луганській області Регіонального та Національного планів дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» визначено Департамент соціального захисту населення Луганської обласної державної адміністрації.

У Луганській області до реалізації Національного й Регіонального планів дій 1325 залучені як органи державної влади усіх рівнів, так і громадські й міжнародні організації. Особливо дієвим інструментом практичної реалізації плану є створена у 2018 році коаліція державних структур та громадських організацій «Луганщина. Жінки. Мир. Безпека».

Крім цього, в облдержадміністрації розроблений такий фундаментальний документ як Гендерний паспорт Луганської області за 2015-2016 роки у якому висвітлені загальні демографічні характеристики, народжуваність, шлюбний стан населення області, тривалість та смертність життя, міграція, освіта, зайнятість та безробіття, тобто наявні дані після переміщення державних структур

на підконтрольну частину області [4]. Наразі триває робота щодо формування нового Гендерного паспорту Луганської області.

Восени цього року громадські організації «Правозахисна жіноча організація «Вікторія» та «Северодонецька молодіжна рада» було проведено моніторинг Регіональний план заходів з реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період 2020 року у Луганській області за результатами якому були надані рекомендації щодо необхідності посилення фінансової складової Регіонального плану, а також поглиблення координації місцевих та регіональних органів влади [5].

На нашу думку, законодавство України перебуває у стані трансформації. Задекларовані напрями державної гендерної політики не мають конкретних механізмів реалізації, а отже, залишаються декларативними. Тому, питання визначення конкретних заходів щодо впровадження ефективної гендерної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях на сьогодні залишається невирішеним. Тому завдання сучасного вітчизняного права - забезпечити відповідне правове поле для ефективного розвитку процесів реального втілення принципу гендерної рівності в життя.

Література

1. Кремльова О. М. Врахування гендерних аспектів у формуванні законодавства України [Електронний ресурс] / О. М. Кремльова – Режим доступу до ресурсу: https://minjust.gov.ua/m/str_7596.
2. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>.
3. Регіональний план заходів з реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період 2020 року [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://dszn.loga.gov.ua/upload/editor/regionalnij_plan_zahodiv_do_2020_roku.pdf.
4. Гендерний паспорт Луганської області [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/genderniy_pasport_2017.pdf.
5. На Луганщині в рамках проекту «Жінка – захисниця» презентовано моніторинг виконання Регіонального плану дій 1325 «Жінки, мир, безпека» [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики

LEGAL WRITING: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЗАПОЗИЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Лєвіна Дар'я, Гребенюк Анастасія,

*студентки групи ПР-191дм
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Котова Л.В.**,
к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Уміння складати юридичні документи є одним з найважливіших навичок в юридичній професії. Розвиток цієї навички вимагає часу і практики. Не викликає сумнівів, що і її формування має починатися зі студентської лави.

Студенти, починаючи з перших років навчання, повинні формулювати розуміння структури та логіки документального викладу правової позиції при підготовці проектів юридичних документів. Майбутні юристи повинні структурувати документ, логічно і послідовно викладати свої думки та формувати висновки.

Для формування цих навичок потрібна наявність спеціалізованого курсу в юридичних ЗВО і факультетах, присвяченого техніці і правилам складання юридичних документів.

Не можна стверджувати, що українські заклади вищої освіти не надають студентам знань зі складання юридичної документації. Так, наприклад, у межах бакалаврської програми Національного університету «Києво-Могилянська академія» існує спецкурс «Мова права». У Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля є курс «Складання юридичних документів» за бакалаврською програмою і «Організація юридичної роботи» за магістерською програмою.

Проте, українськими закладами вищої освіти не здійснюється підготовка студентів з напрямку саме написання юридичного тексту (англ.: Legal Writing), який давно вже є невід'ємною частиною програми для майбутніх правників у ЗВО США та Європи.

В американських ЗВО курси, присвячені «legal writing» є обов'язковою частиною програми навчання, і, за загальним правилом, мають два напрямки - «юридичний аналіз» і «складання юридичних документів».

Найбільш поширеною методологією юридичного аналізу серед студентів юридичних факультетів та юристів в США є **IRAC, CRAC, CREAC та CRuPAC**.

IRAC аббревіатура від «Issue, Relevant Law / Rule, Application to Facts / Analysis, Conclusion» - «Питання, Право, що застосовується / Норма, Зіставлення з фактами / Аналіз, Висновок». Цей метод використовується при складанні певних юридичних документів, звітів та нейтральних меморандумів.

Розділ «Питання» чітко встановлює питання, що потрібно вирішити.

«Право, що застосовується/Норма» встановлює правові норми, пов'язані з вирішенням проблеми. У цьому розділі обговорюються правові положення, співвідношення сторін, юрисдикція судів і т. ін. «Зіставлення з фактами / Аналіз» являє собою докладну відповідь на питання з застосуванням правової норми до фактів справи, а «Висновок» є заключною частиною, яка безпосередньо відповідає на питання шляхом його повторного розгляду та наданням рішення [1].

CRAC аббревіатура від «Conclusion, Relevant Law / Rule, Application to Facts / Analysis, Conclusion» - «Короткий висновок, Право, що застосовується / Норма, Зіставлення з фактами / Аналіз, Висновок». Це переконлива методологія, що застосовується в юридичному письмі, яка допомагає скласти план структури аргументу при зверненні до апеляції.

Текст документу починається з переконливого висновку, а не з питання, як це робиться в IRAC. Метод дає керівництво почати аргументи з висновку, який пояснює, чому заява повинна бути розглянута в ході судового розгляду. Ця методологія працює краще, якщо спочатку обговорюються найсильніші аргументи, а потім більш слабкі. CRAC забезпечує повторюваний формат, але допомагає легко зрозуміти аргумент і фокусується на тому, що має бути доведено [1].

CREAC «Conclusion, Rule, Explanation of Rule, Analysis, Conclusion» - «Висновок, Норма, Пояснення норми, Аналіз, Висновок». Цей метод уявляє собою загальний підхід до організації

аналізу конкретного юридичного питання. За CREAC юридичний документ починається з вашого висновку. Тобто з самого початку потрібно буде повідомити думку з правового питання, а потім приступити до демонстрації доводів та обґрунтування того, як ви прийшли до такого висновку [2].

CRuPAC «Conclusion, Rule, Proof, Application and Conclusion» - «Висновок, Норма, Доказ, Застосування, Висновок». CRuPAC функціонує, як система організації закритого юридичного брифінгу. Формат CRuPAC використовується при складанні документів у змагальному процесі, що відповідають формальним вимогам, коли питання вже належним чином сформульоване заявником (часто з використанням відповідної методології IRAC). В юридичних документах, написаних за методом CRuPAC надано достатню кількість доказів щодо справи, яка розглядається.

Розділ «Доказ» в CRuPAC багато адвокатів іноді називають «прецедент ним» розділом. В «Доказі» використовується прецедентне право для доказу того, як діє норма, і наводиться приклади того, як вона використовується [3].

Зазначені техніки дозволяють виробити навички грамотного, логічного, послідовного, змістовного та стисненого викладу юридичного тексту, простого і зрозумілого за змістом і сприйняттям.

Отже, значення спецкурсу «legal writing» настільки велике, що спричинило за собою створення Legal Writing Institute (Інституту складання юридичної документації), яка є найбільшою в світі, що об'єднує понад 2100 членів, організацією в цій предметній сфері [4].

В українській освітній системі підготовки майбутніх юристів поки не склалося чіткого розуміння важливості однакового підходу до юридичного аналізу та складання юридичних документів. Виходячи з досвіду зарубіжних країн, студентам-юристам було б корисно в рамках навчання в ЗВО отримувати більшу практичну підготовку з техніки і правил складання юридичних документів. Це можливо шляхом поєднання зарубіжних та вже сформованих українських методик складання юридичних документів та впровадження загального курсу «Написання юридичного тексту» для ЗВО. Це дозволить не тільки значно покращити якість підготовки студентів-юристів, але і полегшить майбутнім правознавцям перші кроки в юридичній практиці.

Література

1. Legal Memorandum in IRAC and CRAC Format, Gracious Legal Services LLC, <https://www.graciouslegal.com/legal-memorandum-irac-crac-format/>.
2. Legal Writing Tips, Blogger, <http://legalwritingtips.blogspot.com/2009/12/analysis-creac.html>.
3. CRuPAC, Revolvvy, <http://legalwritingtips.blogspot.com/2009/12/analysis-creac.html>.
4. NAAG Wins Legal Writing Institute's Golden Pen Award, National Association of Attorneys General, <https://www.naag.org/publications/naagazette/volume-2-number-9/naag-wins-legal-writing-institutes-golden-pen-award.php>.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Суржан Богдана,

аспірантка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля.

Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

У 2014 році Україна уклала Угоду про асоціацію з ЄС, яку в тому ж році Верховна Рада України ратифікувала. Цією міжнародною угодою наша держава визнала, що пріоритетними є спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права [1].

Одним із пріоритетних напрямків діяльності усіх інститутів та органів державної влади України щодо її інтеграції в європейську та світову спільноту, є співробітництво з міжнародним, зокрема з європейським, співтовариством.

Тому актуальності набуло й співробітництво національних судово-експертних установ з міжнародною криміналістичною спільнотою.

Питання міжнародного співробітництва судово-експертних установ у своїх роботах висвітлює Клименко Н.І., Купрієвич О.А., Лопата О.А., Хазієв Ш.М.

Метою дослідження є питання міжнародного співробітництва українських суб'єктів судово-експертної діяльності з міжнародними, а саме з Європейською мережею судово-експертних установ.

Державні спеціалізовані установи, що виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших держав, проводити спільні наукові конференції, симпозиуми, семінари, обмінюватися стажистами, науковою інформацією і друкованими виданнями та здійснювати спільні видання в галузі судової експертизи і криміналістики [2, ст.24].

Як слушно зазначає Клименко Н.І., національна судова експертиза не може існувати ізольовано, тобто тільки в межах окремої держави. Вона не буде активно виконувати свої функції забезпечення правоохоронної діяльності поза інтеграцією з міжнародною спільнотою. Тому необхідне міжнародне співробітництво експертних установ з метою обміну досвідом врахування сучасних досягнень науки і техніки, виключення дублювання науково-методичного забезпечення регіонального розподілу задач між судово-експертними установами, створення профільних експертних напрямів [3].

Судово-експертна діяльність держав повинна відповідати національним принципам і міжнародним правовим і професійним стандартам. Висновок, складений експертами однієї держави, повинен мати доказову силу для судів іншої держави [3].

На сьогодні в світі є п'ять міжнародних судово-експертних мереж, а саме:

- 1) Південноафриканська регіональна мережа судово-експертної науки з 2008 р., що включає весь африканський регіон;
- 2) Азіатська мережа судово-експертних наук, яка існує з 2008 р.; Азіатська мережа судово-експертних наук, яка існує з 2008 р.;
- 3) Міжнародна судово-екологічна судова мережа теж існує з 2008 року;
- 4) Трасологічна судово-експертна природоохоронна мережа існує з 2006 року;

Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI), що існує з 1995 року та є найбільш потужною та розвиненою [3].

Європейська мережа судово-експертних установ була заснована в 1995 році з метою поліпшення взаємного обміну

інформацією в галузі криміналістики. Це, а також підвищення якості проведення судової експертизи в Європі, стало основними проблемами мережі. Крім спільної роботи в галузі управління якістю та компетенціями, наукових досліджень і розробок, а також освіти і навчання, 17 експертних робочих груп проводять різні судові експертизи [4].

Робочими групами керуються наступні напрямки: сліди тварин, рослин і ґрунту; цифрове зображення; ДНК; документи; наркотики; вибухові речовини; відбиток пальця; вогнепальна зброя; розслідування пожеж і вибухів; судово-інформаційні технології; судова мова і аудіо аналіз; почерк; мітки; фарба та скло; аналіз ДТП; місце злочину; тканини та волосся [4].

ENFSI успішно розвивався з самого початку; кількість членів постійно зростає з роками, з 11 лабораторій-членів у 1993 році до 71 у 2019 році. Ці лабораторії охоплюють широкий спектр судово-медичних експертиз та надходять із 38 країн, географічно розповсюджених по всій Європі [4].

Українські суб'єкти судово-експертної діяльності, також прагнучі до вдосконалення своєї роботи, ставлять собі за мету членство в ENFSI.

Так, першим серед національних експертних служб, набула членство в ENFSI Експертна служба МВС України. З 2002 року Експертна служба МВС України є членом ENFSI, а також активно співпрацює з міжнародними організаціями та експертними установами інших країн.

У 2017 році членства ENFSI набув Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. засл. професора М.С. Бокріуса.

17 травня 2017 року директор Київського НДІСЕ Олександр Рувін презентував установу під час щорічних зборів учасників ENFSI в Берліні та отримав офіційні документи, що підтверджують членство Київського НДІСЕ в ENFSI.

Членство в Європейській мережі судово-експертних установ відкриває нові можливості міжнародної співпраці та комунікації судових експертів. З моменту вступу до ENFSI фахівці національних науково-дослідних установ судових експертиз стали учасниками ряду міжнародних конференцій та засідань робочих груп з різних видів досліджень, а саме: засідання робочої групи з розслідування

пожежі та вибухів ENFSI (Естонська Республіка); засідання робочої групи з питань наркотиків (Португальська Республіка); міжнародна практична конференція «Бухгалтерська експертиза і аудит: проблеми і перспектива» (Латвійська Республіка); Судовий одісей криміналістів (Французька Республіка) тощо.

Нещодавно, 05 листопада 2019 року, з ініціативи Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України у Києві відбулася I міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми криміналістичної експертизи, криміналістики та кримінального судочинства». Науковий захід зібрав на круглий стіл провідних українських та зарубіжних вчених, вчених та практиків, які є основоположниками сучасної криміналістичної діяльності зокрема та криміналістики загалом, серед яких є інститути-члени ENFSI. В рамках конференції доповідачі презентували присутнім презентації про історію та розвиток судової експертизи, впровадження сучасних методів роботи та появу нових видів судових експертиз [4].

Тому підсумовуючи, можемо зробити наступні висновки, що формування взаємовідносин між державами та розвиток співробітництва з міжнародними установами потребує виконання комплексу завдань. В рамках відповідної роботи суб'єкти судово-експертної діяльності повинні вирішувати основні задачі, а саме:

- розвиток науково-методичного забезпечення національної системи судово-експертних установ на сучасному науково-технічному рівні;
- опанування закордонного досвіду та впровадження в українську експертну практику сучасних досягнень світової науки, а також інструментальних засобів і методів роботи в галузі судової експертизи;
- гармонізація національного законодавства в судово-експертній сфері з законодавством європейського союзу;
- підтримка авторитетності української судової експертизи на міжнародній арені.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми

- державами-членами, з іншої сторони.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?lang=en
2. Про судову експертизу// Закон України 25 лютого 1994 року №4038-XII
URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
 3. Клименко Н. І. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ / Н. І. Клименко, О. А. Купрієвич. // Вісник кримінального судочинства. - №4. - С. 2015. URL:<http://vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannia-2/46-problemy-kryminalistyky/149-mizhnarodne-spivrobitnytstvo-sudovo-ekspertnykh-ustanov>
 4. Європейська мережа судово-експертних установ. URL: <http://enfsi.eu/>

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Шетілова Анастасія,

*магістрантка групи ПР-184зм
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

Котова Л.В.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Соціальний захист є важливим елементом функціонування будь-якої сучасної держави, яка прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності та необхідних можливостей для самореалізації особистості.

Система соціального захисту населення в Україні, за період свого становлення, зазнала кардинальних змін від пострадянської системи до європейсько спрямованої. Проте достатнього рівня соціального забезпечення Україна ще не набула і перебуває у процесі постійного реформування. Тому, наявні соціальні проблеми та недоліки в Україні викликають занепокоєння Європейського Союзу, адже держава, у якій мешкають бідні люди, традиційно вважається європейцями «потенційно небезпечними».

З початком збройного конфлікту, наша держава зіткнулась з хвилею нових соціальних проблем та появою нових вразливих категорій громадян, таких як внутрішньо переміщені особи, військовослужбовці - учасники АТО та інші, які потребують

належного соціального забезпечення. Тому на сьогодні соціальні проблеми так гостро, як ніколи раніше, постали перед вітчизняним законодавцем та правниками, що визначає високу актуальність таких досліджень та потребує визначення подальших кроків для їх вирішення.

Дослідження проблем соціального захисту населення представлено у працях таких провідних науковців: Ю. Качуренко, П. Ситник, П. Бригадін, В. Бакиров, І. Кузина, А. Чечель, Д. Тарасенко, О. Куценко та інші. Також проблеми правового забезпечення захисту внутрішньо переміщених осіб, досліджуються у наукових працях Є. Герасименка, Є. Микитенка, О.Фесенко, О. Виноградової, Б. Захарова та інших. Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці такі фахівці, зокрема Н. Болотіна, І. Дьяконова, А. Єпіфанов, І. Сало, В. Базилевич, П. Шевчук, Т. Косова, Дж. Груат та ін. Але, незважаючи на значну кількість наукових праць, деякі важливі проблемні питання або взагалі не були предметом глибокого правового аналізу, або вивчались недосить ретельно. Отже, соціальна сфера України в сучасних умовах, досліджена в неповній мірі та потребує подальшого вивчення та вдосконалення. Зокрема, на сьогодні є важливим розгляд проблем соціального захисту нових вразливих категорій громадян в умовах збройного конфлікту. Тому метою тез є проаналізувати актуальні проблеми соціального захисту населення, в умовах збройного конфлікту, зокрема таких категорій як ВПО, учасники бойових дій, діти та виявити їх причини, та запропонувати шляхи їх подолання.

Хоча Україна і проголосила соціальноорієнтовану політику, проте нині українська система соціального захисту не в змозі гарантувати навіть мінімальних потреб своїм громадянам. Так, ст. 46 Конституції України гарантує право громадян на соціальний захист, що включає право на їх забезпечення в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [1]. Але на сьогодні, в чинному законодавстві залишається чимало дискримінаційних положень, які завдають значних збитків різним категоріям населення, незважаючи на те, що всі громадяни України рівні перед законом.

Одні з перших, хто зіткнувся з проблемами з початком збройного конфлікту на території України – це особи, які вимушені були залишити місця свого постійного проживання та переселитися в інші регіони держави, внутрішньо переміщені особи (ВПО). З них більша кількість людей похилого віку, для яких першим питанням було отримання пенсійних виплат. Перед законодавцем постала необхідність прийняття низки законодавчих актів. Сьогодні права таких внутрішньо переміщених осіб регулює профільний Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який з 2014 р. піддавався змінам та доповненням, маючи недоліки, які не врегульовані і до сьогодні [2].

З 2014 р. по 2019 р. в Україні відбувалась дискримінація соціальних прав людей, в результаті прийняття неконституційних постанов. А саме, 5 листопада 2014 р. Уряд ухвалив Постанову № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», 8 червня 2016 року Уряд прийняв Постанову № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам». Вже 3 травня 2018 року Верховний Суд у зразковій справі № 805/402/18 вказав на неправомірність застосування положень Постанови №365 для припинення пенсій і соціальних виплат. Крім того, 4 липня 2018 року набула чинності Постанова Київського апеляційного адміністративного суду в справі №826/12123/16, якою із вказівкою на дискримінаційність і неконституційність були скасовані окремі положення Постанови № 365 та Постанови № 637 [3].

В серпні 2019 році Кабінет Міністрів України (КМУ) прийняв постанову № 788 щодо соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам, що набула чинності 28.09.2019 року. Постанова №788 передбачає ряд негативних положень, що фактично унеможливають виплату пенсій ВПО та зміни до існуючих процедур не спростивши, а ускладнивши існуючі. В постанові затверджено, що облік соціальних виплат, недоотриманих за минулий період, та їх виплата будуть здійснюватися на умовах окремого порядку, визначеного КМУ. Наразі, ніякого окремого порядку ще немає і коли він з'явиться, не зрозуміло. А без його існування фактично неможливе призначення, відновлення та виплати пенсій ВПО. Крім того до постанови 788 частково перенесені положення постанови № 365

стосовно перевірок осіб, які повернулись на покинуте місце проживання або надали недостовірні дані.

Отже, на сьогодні формально закріплено складну процедуру поновлення пенсії, а борги за попередній період, циклічними періодами, «заморожені» – з бланкетною нормою до іншого порядку «окремого», «визначеного КМУ», а він відсутній.

На сьогодні, вже майже після шести років збройного конфлікту, проблеми соціального захисту ВПО в Україні залишаються. Фактично додаткові умови, встановлені для отримання соціальних виплат, не застосовуються для всіх інших громадян України, є дискримінаційними, що на сьогодні вже було встановлено в численних рішеннях судів, зокрема – Верховного суду України.

Невирішеним на сьогодні є питання щодо соціального забезпечення громадян України, які проживають на тимчасово невідконтрольованих державній владі територіях. Водночас для реалізації своїх гарантованих Конституцією прав, мешканці тимчасово окупованих територій вимушені вставати на облік як ВПО, оскільки можливість реалізувати свої соціальні права прямо залежить від наявності довідки про взяття на облік. Але більшість з них не можуть виїхати на територію України у зв'язку з хворобою, інвалідністю, або постійним доглядом за хворими родичами. За даними Міністерства соціальної політики України, приблизно 700 тис осіб з тимчасово окупованих територій не отримують соціальних виплат. На сьогодні в ВРУ зареєстрований законопроект 2083-Д, який, створює необхідний механізм для соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок збройного конфлікту [4].

Наступною категорією громадян, щодо яких питання соціального захисту є проблемними - учасники бойових дій. На території України діє Законом України «Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту» № 45 від 22.10.1993 р, Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та інші. Порядок надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 413. Названі законодавчі акти спрямовані на захист учасників бойових дій

шляхом: встановлення правового статусу учасників бойових дій; забезпечення належних умов для підтримки здоров'я; надання пільг, переваг та соціальних гарантій; формування в суспільстві шанобливого ставлення до них та інше. Як показав час, законодавцем визначені базові права, пільги та гарантії, але не прописані відповідні механізми та порядки реалізації цих прав, що ускладнює їх використання. На сьогодні система пільг не забезпечує гідного рівня життя учасників бойових дій [5, 6].

Необхідно визнати, що останнім часом сфера соціального забезпечення військовослужбовців зазнає суттєвих змін. Так наприклад, з 2014 р. група небайдужих юристів-волонтерів в мережі Facebook, надавали допомогу пораненим учасникам російсько-української війни у військових госпіталях, яка пізніше зареєструвалися як громадська організація Юридична сотня. В квітні 2018 року на базі Юридичної Сотні був організований Проектний офіс для створення Міністерства у справах ветеранів, який розробив проект структури Міністерства, проекти нормативно-правових актів та сформував оновлену систему соціальної підтримки ветеранів. Всі напрацювання було передано до Прем'єр міністра України та використано для створення нового міністерства. Наразі Юридична Сотня та Мінветеранів активно співпрацюють в дотичних напрямках [7].

Не дивлячись, на активну позицію змін, на сьогодні законодавчо не врегульовані такі питання, а саме: страхування життя та здоров'я військовослужбовців; затвердження програм медичної та психологічної реабілітації учасників бойових дій; реформування системи пільгового забезпечення; дієва системи кредитування житла; затвердження програм соціального забезпечення учасників бойових дій, які були демобілізовані або завершили свій контракт та інші питання. На розгляді Верховної Ради України перебуває низка законопроектів, спрямованих на їх вирішення, але швидкість їх розгляду є вкрай низькою.

На нашу думку, доцільно вирішити питання щодо конституційного права на працю, а також захист їх соціальних і трудових прав. А саме, створення нових робочих місць для інвалідів-учасників бойових дій АТО. Також визначені обмеження для військовослужбовців щодо можливості займатися іншими видами трудової діяльності, крім військової служби, занадто

обмежує військовослужбовців у задоволенні своїх матеріальних потреб у сучасних непростих економічних умовах.

Особливого соціального захисту також потребують діти, постраждалі внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Про це під час пресконференції в Укрінформі повідомив заступник директора Департаменту захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики України, зазначивши, «що на сьогодні такий статус дітей постраждалих унаслідок воєнних дій мають 33 тисячі 175 дітей, з них 87 – унаслідок поранення, контузії, каліцтва і одна дитина – внаслідок фізичного і сексуального насилля» [8].

Що стосується новонароджених дітей, то для отримання виплати при народженні дитини, один із батьків має звернутися до територіальних органів соціального захисту населення протягом 1 року з дня народження дитини.

Зважаючи на умови окупації, батьки часто не можуть дотримуватися встановленого строку на звернення, тому їм відмовляють у виплатах. Зараз подібні ситуації вирішуються тільки у судовому порядку [9].

За весь період проведення антитерористичної операції за ініціативою Мінсоцполітики було ініційовано прийняття більше 10 постанов Уряду з цілого ряду важливих питань щодо забезпечення прав внутрішньо переміщених дітей. На сьогодні понад 600 дітей без супроводження взято на облік та соціальну стипендію отримують 8 887 внутрішньо переміщених учнів та студентів.

На початку жовтня 2019 року відбулась презентація дослідницького звіту «Діти, яких торкнувся збройний конфлікт в Україні», підготовлений командою БО БФ «Стабілізуєш Суппорт Сервісез» за авторством юристки та експертки з адвокації Ірини Лоюк, на якій були зазначені головні недоліки України у соціальному захисті дітей. А саме, несистематизованість законодавства у сфері захисту дітей конфлікту, що призводить до встановлення подвійних статусів; відсутні окрема політика, щодо захисту дітей; серед затверджених видатків державних бюджетів України 2016-2019 рр., відсутня окрема програма на захист дітей конфлікту та інші [10].

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що з початку збройного конфлікту на території України законодавець

постійно намагається вирішити соціальні проблеми з якими зіткнулася країна. За період 2014-2019 рр., була прийнята значна кількість постанов та інших законодавчих актів, що є позитивним моментом з токи зору регулювання в країні. Аналіз таких нормативних актів та практика їх застосування, дозволяють зробити висновок, що не всі їх положення є конституційними, що призвело до обурення як громадян, так і сучасних правників. Тому, вважаємо за потрібним впорядкувати законодавчо-правову базу, розробити та прийняти низку законодавчих актів, відповідно до яких буде врегульовано основні спірні моменти. Постанови які, протирічать правовій та судовій практиці, провокують численні судові позови до держави Україна, як на національному, так і міжнародному рівні в цілому потрібно скасувати.

Крім того, необхідним є впровадження окремих напрямків вдосконалення системи надання соціальних допомог в Україні. Серед них, створення спеціальних комісій для проведення соціальної роботи, створення комісій для проведення комплексної оцінки потреб окремих категорій населення, розроблення соціальних програм надання адресної допомоги.

Для суспільства важливо, в умовах воєнної загрози, мати підвищений рівень захисту своїх соціальних прав.

Література

1. Конституція України – Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1.
3. Шетілова А.В., Морозов В.В. Зразкова справа як ефективний механізм судового захисту права на пенсійне забезпечення // Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. м. Северодонецьк, 13-14 грудня 2018 р. / За ред. проф. Розовського Б.Г. – Северодонецьк: вид-во Східноукр. нац. ун-та ім. В. Даля. 2018. – С. 310-316.
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації права на пенсію за № 2083-Д від 26.11.2019р [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67474

5. Чижов Д.А. Нормативно-правове забезпечення права на соціальний захист учасників АТО та членів їх сімей / Д.А. Чижов // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 845. – С. 173-182.
6. Кириченко А. Г. Нормативно-правові механізми забезпечення медико-соціального захисту учасників АТО в Україні // Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика. 2016. Вип. 25. С. 435—444. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2016_25_69.
7. ГО Юридична Сотня [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://legal100.org.ua/>
8. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс] – Режим <https://www.msp.gov.ua/>
9. Забезпечення реалізації соціально-економічних прав осіб, що постраждали внаслідок конфлікту в Україні. Серпень 2018 р. [Електронний ресурс] – Режим <https://zmina.info/.pdf>
10. «Діти, яких торкнувся збройний конфлікт в Україні», БО БФ «Стабілізейшен Суппорт Сервісез» [Електронний ресурс] – Режим (<https://radnyk.org/novyny/vidbulas-prezentacziya-zvitu-dity-yakyyh-torknuvsya-zbrojnyj-konflikt-v-ukrayini/>)

РОЛЬ САЙТІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

РОЛЬ САЙТІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Коренєв Еміль,

магістрант групи ПР-183з

юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Шербина В. І.,

д.ю.н., професор кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля

Електронна демократія як система відносин передбачає, що громадяни взаємодіють демократичним чином не тільки з представниками влади та обраними ними представниками, але між собою. Разом з тим, незважаючи на те, що сформована нова парадигма «публічної доброчесності» в області взаємин між владою

і громадянами, переважна більшість наявних документів і публікацій на тему електронної участі адресовані в першу чергу органам влади з метою створення відповідних стимулюючих заходів і сервісів для використання громадянами.

Проблемним питанням в галузі реалізації залучення громадян до прийняття рішень присвячено вагомий масив наукових теоретичних та прикладних розробок. Проблеми громадської участі в публічному управлінні у своїх наукових працях розкривають такі дослідники, як Е. Афонін [2], В. Солових [4], Л. Гонюкова [2], Р. Войтович [2], Н. Ільченко [3] та ін. Проблемним питанням нормативно-правового забезпечення громадської участі в публічному управлінні приділено увагу таких дослідників, як М. Лациба [1], І. Лукеря [1], О. Огданська [1], І. Шевчук [5] та ін.

Участь громадськості в управлінні є, звичайно, неможливою без політичної та організаційної підтримки влади, яка повинна забезпечити сприятливий нормативно-правовий режим, що дозволяє реалізувати на практиці таку участь через відповідні сервіси. При цьому суспільство повинно прийняти такі сервіси та використовувати їх. Як показує аналіз поточного стану, навіть ті сервіси, які вже є, не використовуються повною мірою. Причиною такого стану є недостатня інформованість про існування таких сервісів; невіра у щирість влади у бажанні використовувати такі інструменти участі на благо суспільства, а не для імітації демократії; незручність користування ними, а також інші мотиви. Як показує міжнародна практика, багато створених без участі громадян інструментів електронної демократії не працюють, тому що вони не були прийняті ними. Аналогічним чином, багато технологій громадської мобілізації, створені у відриві від систем і процесів управління не призводять до бажаних змін, що часто дискредитує самі механізми електронної участі. Інакше кажучи, необхідна співпраця громадян і політичних властей громади (і органів управління, що представляють їх) в спільному формулюванні порядку стимулювання електронної участі і створення відповідних електронних сервісів на базі веб-сайту громади, які були б спочатку вбудовані в процеси управління для досягнення максимального ефекту участі.

Одночасно іншою проблемою є визнання того факту, що, незважаючи на декларацію рівноправного статусу, громадяни не

завжди беруть участь у спільній розробці стратегій і сервісів електронної участі. З іншого боку, є багато інструментів, розроблених для громадських активістів (а також ними самими), для здійснення впливу на роботу влади і її контролю. Така діяльність розглядає владу не стільки як рівноправного партнера, скільки як об'єкт тиску. Також є швидко зростаюча сфера краудсорсінгових технологій (так звані цивільні технології CivicTech), які дозволяють громадянам стати учасником ініціатив, які пропонуються і реалізуються самими громадянами.

Успішність і ефективність таких ініціатив і технологій в підсумку залежить від готовності влади інституціалізувати їх, і таким чином уникнути протистояння влади та громадянського суспільства. Недооцінка владою пропонованих громадянами ініціатив призводить до відсутності інтересу з боку громадян користуватися пропонованими сервісами. Щоб ініціативи, запропоновані як владою, так і самими громадянами, були ефективними, вони повинні відповідати головному критерію, а саме: бути легітимними в очах самих громадян як такі, що відповідають їхнім базовим інтересам розвитку, як відображено у назві місії 16.7 Порядку сталого розвитку 2030. Громадяни також самі повинні бути готовими взаємодіяти як з владою, так і між собою, наприклад, під час обговорення питань і пропонованих рішень. Останнє є значною проблемою при прийнятті рішень в разі поляризації думок і нездатності громадян прийти до згоди.

Веб-сайти громад стали в останнє десятиліття основним джерелом інформування громадськості про життя громади так, як це бачиться з точки зору влади громад. Голос суспільства в цілому, включаючи рядових громадян, не завжди чути, а їхні інтереси представлені і враховані при розробці місцевої політики. Обговорення важливих рішень часто проводяться формально, ніж по суті, коли веб-сайт використовується для розміщення звітів про вже проведені обговорення, на яких, як видно зі звітів, громадськість практично не була присутня. Відсутня можливість перегляду документів і їхнього короткого змісту, написаного зрозумілою для звичайного громадянина небюрократичною мовою в інтернет-браузері без необхідності завантажувати самі документи що, як правило, є ознакою незручного і недружнього сервісу взаємодії. Можливість пошуку документів також рідко представлена на веб-

сайті, так само як відсутні особисті кабінети користувачів, де можна зберігати отриману інформацію і використовувати як точку доступу до адміністративних послуг, що вимагають ідентифікації. Дуже рідко представлені такі форми участі громадян, як опитування, що є завданням, яке технічно легко реалізовується. Разом з тим є популярними наявні на веб-сайті сервіси звернень - свого роду інтернет-приймальні, за допомогою яких громадяни можуть поставити запитання, надіслати скаргу, запросити інформацію, подати свою пропозицію. Значною мірою такі сервіси затребувані не тільки тому, що у суспільства накопичується багато питань з реальних проблем їхнього життя і простоти спрямування таких звернень через веб-сайт, але і в зв'язку з наявністю закону про звернення громадян, якого влада зобов'язана дотримуватися. Це говорить про важливість нормативного закріплення залучення громадян. Практично немає спеціальних розділів на веб-сайтах, які б пропонували інноваційні рішення та сервіси залучення молоді, яка вже в значній мірі знаходиться майже постійно в онлайн через соціальні мережі та месенджери. Останнім часом з'явилися популярні сервіси, наприклад, бюджети участі, реалізовані на національній платформі електронної демократії. Наявність таких сервісів на інших платформах, появу яких слід всіляко вітати і заохочувати їхнє використання, не означає, що роль місцевого веб-сайту зменшиться. Навпаки, як свідчить світовий досвід, посправжньому демократичне самоврядування вимагає підвищеної уваги саме до місцевого порядку розвитку, ресурсів і сервісів, які в силу своєї місцевої специфіки неможливо буде реалізувати централізовано. Але для цього сайти громад повинні трансформуватися з інструменту інформування, часто одностороннього, про діяльність влади громади в інструмент співпраці з суспільством, «свій» інструмент в очах громадян, не інструмент тільки влади. Зміст цієї книги націлений на стимулювання усвідомлення необхідності такої трансформації як з боку громадян, так і готовність влади співпрацювати з громадянами в здійсненні такої трансформації спільними зусиллями.

Стратегія такої трансформації повинна базуватися не тільки на розширенні функцій вже існуючого сайту громади за рахунок всебічної модернізації або створення абсолютно нового веб-сайту, але і через делегування таких повноважень громадянському

суспільству на певних умовах. Це дозволило б безпосередньо залучити громадськість до створення нового ресурсу е-участі і довірити їй супровід (модерацію) нових сервісів або управління новим веб-сайтом е-демократії та відповідними сервісами в тісній координації з бізнес-процесами основного веб-сайту громади.

Поняття електронна демократія відображає ті параметри демократичного врядування, які в значній мірі або повністю залежать від використання цифрових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які формують конкретні, націлені на громадян, веб-сервіси. Наявність і характеристики таких параметрів характеризують ефективність використання ІКТ для підтримки демократичного врядування.

Можна виділити чотири основні технологічно обумовлених параметри е-демократії, а саме: форми участі громадян в управлінні, прозорість влади, публічні послуги, зручність дизайну і функціональності.

У свою чергу, кожен параметр е-демократії об'єднують конкретні практики е-демократії, як проілюстровано на рисунку нижче.

Рис. 1. Практики е-демократії

Для імплементації запропонованого механізму на місцевому рівні слід створити робочу групу з е-участі. Така група повинна включати представників влади і громадськості та місцевого бізнесу.

Робоча група повинна скласти конкретний план її роботи на більш ніж на 12 місяців, і розподілити обов'язки з його виконання. План може бути складений у довільній формі, як це бачиться членам робочої групи. Важливо формалізувати відносини між владою і представниками громадськості через укладення, наприклад, меморандуму про співпрацю або іншого прийнятного юридично і практично договору з супроводу сервісу (або його безпосереднього управління від імені громади). Пропонується стратегія трансформації з п'яти основних кроків:

Крок 1. Першим заходом плану робочої групи рекомендується визначити мету, тобто, які саме сервіси передбачається мати на місцевому веб-сайті громади через 2-3 роки (не більше) або на спеціально створених веб-сайтах в тісній координації з сайтом громади. За основу можна використовувати вищезазначений список сервісів (він може бути видозміненим відповідно до місцевих умов). Кожен сервіс може бути категоризований за чотирма інструментами е-участі для кращого розуміння, які саме параметри слід трансформувати в цифровий вигляд і підкріпити відповідними сервісами, доступними через веб-сайт.

Крок 2. Другим кроком має стати детальна діагностика поточного стану з точки зору наявності бажаних сервісів (в розбивці по параметрам е-демократії та практикам е-участі). Метою першого кроку має стати вимір наявного розриву по відношенню до цільового показника наявності тих чи інших сервісів (у вигляді відсотка в складі рекомендованих сервісів). Для цього можна використовувати шкалу оцінки рівня прогресу, яка представлена в розділі про діагностику оцінки нижче.

Це дозволить дізнатися наскільки великим є відрив від того стану, який планується досягти на коротко- і середньострокову перспективу. Результати такої діагностики слід узагальнити до рівня практик е-участі та параметрів е-демократії. Цілі слід ставити реалістичні, починати з простих рішень і співвідносити їх реалізацію з практичними потребами і наявними технічними, фінансовими і людськими ресурсами. Важливо консультиватися з громадянами та підприємцями (бажано, провести опитування), щоб краще уявляти, як їм бачиться взаємодія людей з владою, побудована на демократичних принципах управління, і які сервіси вони вважають найбільш пріоритетними для себе.

На цьому етапі також слід вирішити питання про необхідність модернізації поточного сайту громади або створення нового сайту (платформи), який би керувався або адмініструвався самим суспільством, що краще, бо це підвищить довіру до сервісів веб-сайту громади. Останній в будь-якому випадку повинен зазнати певну модернізацію і включати реорганізацію внутрішніх бізнес-процесів для створення нових сервісів або для синхронізації з сервісами нового спеціалізованого сайту.

Крок 3. Сформувані «дорожню карту» дій по досягненню стратегічних цільових параметрів на (а) протягом 12 місяців, (б) на 2 роки і (в) на термін до п'яти років і детально розписати плановані дії на термін до двох найближчих років. Кожна дія має підкріплюватися конкретними заходами і домовленостями з громадськими організаціями по супроводженню (управлінню) нових сервісів.

Крок 4. Четвертий етап передбачає реалізацію заходів «дорожньої карти» протягом перших 12 місяців з поквартальним моніторингом за участю громадськості. Можливі обґрунтовані коригування плану.

Крок 5. Після закінчення 12 місяців реалізації «дорожньої карти» слід провести оцінку того, що було досягнуто і що ні - і чому ні. На цій підставі провести коригування плану на наступні 12 місяців, оновивши відповідним чином «дорожню карту».

Література

1. Аналіз правового регулювання механізмів місцевої демократії / уклад.: М. Лациба, І. Лукеря, О. Огданська. Київ, 2013. URL: <http://www.gromada.lviv.ua/gfx/lez/analaz-ucipr.pdf>.
2. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / уклад.: д-р соц. наук, проф. Е. А. Афонін, канд. іст. наук, доц. Л. В. Гонюкова, канд. наук з держ. упр., доц. Р. В. Войтович. Київ: [б. в.], 2005. 250 с.
3. Ільченко Н. В. Концепція участі та методи залучення населення до розвитку територіальної громади. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 7. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=156>.
4. Солових В. П., Радіонова Л. О., Каротєєва Г. С. Громадська участь як один з базових елементів партисипативної демократії. Харків. 2015. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/40092/1/111-115.pdf>.
5. Чи готова місцева влада управляти містом спільно з громадянами: приклади Чернігова та Миколаєва. URL: <http://pik.cn.ua/14654/chi-gotova-mistseva-vlada-upravlyati-mistom-spilno-z-gromadyanamiprikلامي-chernigova-ta-mikolaeva/>

Секція 3

ЦИВІЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Керівник секції: к.ю.н., доцент Капліна К. А.

МОЖЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Базалєєва Анастасія,

студентка групи ПР-172д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Гласність та відкритість судового процесу є основним та необхідним елементом діяльності органів судової влади та гарантією справедливого розгляду справи незалежним та безстороннім судом, а також умовою захисту прав і законних інтересів осіб, які є сторонами судового процесу.

Зазначена засада гласності та відкритості цивільного судочинства базується на конституційній вимозі гласності судового процесу, а також на нормах Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ст. 14), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ст. 6, 40) та ін., згідно з якими кожна особа має право на справедливий і публічний розгляд її справи. Але як свідчить практика, інколи зазначений принцип судочинства може обмежуватись, тому в даному дослідженні необхідно визначити основні причини такого явища.

Серед вчених, які займалися дослідженням цієї важливої для цивільного судочинства проблеми слід назвати наукові роботи В.В. Комарова, А.О. Маляренка, С.Я. Фурси, М.Й. Штефана та інших.

Доречно зазначити, що у вітчизняному законодавстві гласність розуміється, в першу чергу, як відкритість судового розгляду, яка включає в себе дві правомірні складові, пов'язані з можливістю отримання інформації, що відбувається в залі судового засідання. По-перше, це право особи знайомитись з ходом процесу в тому числі й через засоби масової інформації, що в наш час є досить актуальним, по-друге, це право будь-якої особи особисто бути присутнім у залі судового засідання [1, с. 98].

Дія практично будь-якого принципу цивільного процесу може бути обмежена з тих чи інших підстав, адже у цивільному судочинстві досить часто предметом спору є особисті відносини учасників, звичайно, не кожен захоче їх оприлюднювати. У цьому випадку не є винятком можливість обмеження принципу гласності та відкритості в цивільному судочинстві. Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, судові рішення оголошуються публічно, однак преса та публіка можуть не допускатись на судові засідання протягом усього процесу або його частини з міркувань моралі, суспільного порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, а також коли цього вимагають інтереси суспільства неповнолітніх або для захисту приватного життя сторін, або – тією мірою, якою, як вважає суд, суворо необхідно – за особливих обставин, коли гласність порушувала б інтереси правосуддя чи суспільної моралі [2, ст. 6]. Схожа норма закріплена і в ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [3, ст. 14].

Згідно з українським цивільним процесуальним законодавством, закритий судовий розгляд допускається у разі, якщо відкритий судовий розгляд може бути наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя учасників справи або відомостей, що принижують їхню честь і гідність, а також в інших випадках,

установлених законом [4, ч. 7, ст. 7]. Доречно зазначити, що перша частині цієї норми є імперативною, а друга – факультативною.

Важливість розгляду цієї проблеми можливо продемонструвати на прикладі розгляду справ про всиновлення (удочеріння) дітей, коли підстави нівелювання принципом гласності та відкритості безумовно існують. По-перше це необхідність захисту інтересів усиновлювачів, які погоджуються прийняти непросте рішення та стати батьками не своєї біологічної дитини. По-друге це і необхідність захисту інтересів самої дитини, адже найбільш повне виховання і розвиток яких (особливо в ранньому віці) можливе лише у випадку, якщо вони впевнені в тому, що вони живуть разом з кровними батьками. По-третє це й інтереси біологічних батьків, які не бажають розголосу того, що вони були вимушені передати своїх дітей на всиновлення, і багато інших причин. У будь-якому з цих випадків закон, встановлюючи таємницю усиновлення, охороняє інтереси окремих осіб, і, перш за все, інтереси усиновителів [5].

Продовжуючи досліджувати категорії справ, що розглядаються, можна зазначити, що на практиці можливі численні ситуації, за яких немає особи, яка зацікавлена у збереженні таємниці інформації про усиновлення дитини. Отже, стає цілком логічним те, що не буде абсолютно ніякої необхідності позбавляти заінтересованих осіб можливості отримувати інформацію про розгляд таких справ [6]. Цим самим підтверджується факультативність диспозиції ч. 7 ст. 7 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК).

Також існують такі випадки, коли зберігати цю таємницю неможливо і не потрібно. Наприклад, якщо усиновлюється дитина, що досягла певного віку та відповідного рівня психологічного розвитку, коли вона вже може висловити свої думки, і суд з'ясовує його (її) згоду на всиновлення; якщо в потенціальних батьків (усиновителів) і того, кого всиновлюють, спостерігаються відмінності раси чи національності, а також багато інших випадків [5]. Відкритість даної інформації в цих випадках може бути вирішальним моментом при прийнятті потенційними усиновителями рішення про усиновлення дитини.

Слід враховувати й те, що можливість проведення закритого засідання визначається також наявністю заяви від усиновителя. Цим самим він може підтверджувати факт того, чи збирається він

зберігати дану інформацію у таємниці чи ні. До того ж слід враховувати те, що в усиновителів крім конституційного права на розгляд їх справ у відкритому судовому засіданні є право на збереження таємниці усиновлення. Тому логічно припустити, що вибір того, яким із даних взаємовиключних повноважень скористатись, має прийняти сам заявник (заявники) [6].

Таким чином встановлюючи можливість закритого судового засідання під час розгляду зазначених нами вище категорій справ та обмеження використання принципу гласності та відкритості у судовому процесі є цілком доречним і обумовлено конституційним правом на невтручання у приватне життя особи.

Отже, обмеження принципу гласності та відкритості судового процесу спрямовані на захист прав і свобод окремих осіб, охорону державної або іншої захищеної законом таємниці та збереження основ суспільної моралі й громадського порядку.

Література

1. Цивільне процесуальне право України : підруч. / Ясинок М.М. та ін. за заг. ред. д. ю. н., проф. М.М. Ясинка. – Київ : Алерта, 2016. – 576 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. 2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 29.11.2019).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: від 19.10.1973, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_043__ (дата звернення: 29.11.2019).
4. Цивільний процесуальний кодекс України: від 28.11.2019, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15_ (дата звернення: 29.11.2019).
5. Зміст принципу поєднання гласності та можливості її обмеження в цивільному судочинстві. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/23.pdf (дата звернення: 30.11.2019).
6. Кройтор В.А. Дія принципу гласності цивільного судочинства при розгляді справи про усиновлення (удочеріння) дітей. URL: http://www.pp-law.in.ua/archive/3_2017/13.pdf (дата звернення: 30.11.2019).

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ БІРЖОВИХ ПРАВОЧИНІВ

Баранова Ганна, Гуркіна Валерія,

*студентки групи ПР-182д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Споконвіку правочини займали важливе місце в житті суспільства. На даному етапі розвитку суспільства правочин є невід’ємною частиною нашого життя. Тому зазвичай під правочином розуміють вольову дію особи, що спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов’язків [1].

Але на наш погляд на етапі розбудови ринкових відносин все більшого значення набувають біржові угоди. Тому про них варто сказати. Біржовими є правочини, котрі були укладені членами біржі безпосередньо чи через своїх представників на біржових торгах [2].

До біржових угод застосовуються такі ж загальні правила укладання, як для і інших договорів, наприклад: купівлі-продажу. Але біржовими статутами можуть бути передбачені й інші умови біржових правочинів, які складають комерційну таємницю сторін і не можуть бути розголошені без згоди учасників такої угоди.

Виходячи зі змісту біржових правочинів, можна виділити такі відмітні риси:

1. Місцем укладання біржових правочинів є біржа, яка реалізує функції організатора аукціонів;
2. Біржові правочини укладаються протягом, так званої біржової сесії, тобто тоді, коли біржа розпочинає торги;
3. Біржові правочини укладаються лише учасниками біржових торгів;
4. Біржові правочини мають безособовий зміст, тобто продавець і покупець не контактують один з одним, а укладається правочин розрахунково-кліринговою палатою або центром, що працює на цій біржі;
5. Чіткий склад об’єктів біржових угод (валюта, речі, цінні папери, майнові права та ін.), які допущені до обігу на біржі і які стандартизовані за кількісним і якісним змістом;

6. Біржові правочини укладаються тільки письмово, за допомогою обміну документами; необхідний елемент біржових правочинів є біржові протоколи;

7. Біржові правочини, стають чинними з моменту їх реєстрації біржею;

8. Місце, порядок, терміни і спосіб виконання правочину є стандартизованими;

9. Виконання біржових правочинів відбувається за межами біржи, через уповноважених на те осіб на підставі реєстру правочину;

10. Відповідне виконання правочинів гарантується біржею.

Але варто зауважити, що біржова діяльність в Україні не така ефективна як раніше, це зумовлено тим, що в країні довгий проміжок часу була економічна криза, про що говорить те, що падають обсяги виробництва на споживчі вітчизняні товари. Якщо казати про це, то можна сказати, що продаж товарів є головною ознакою біржі. Варто сказати, що продають товари не продавці і не покупці, а посередники, без цього біржа втрачає своє цільове призначення.

На теперішній час стан біржових торгів говорить про розвиток електронної біржової торгівлі. Перевагами електронної торгівлі є: швидкий обмін пропозиціями, можливість укладання угод на різних біржах, зменшення фінансових витрат, виключення посередників та забезпечення високого рівня конфіденційності [3]. Але більшість населення не довіряють такий системі, бо бояться не надійності електронних біржових торгів. Тому насамперед потрібно пам'ятати, що на біржі дозволене укладання угод в електронній формі, та те, що така угода є чинною з моменту її реєстрації її на біржі та внесення її до реєстру угод, що говорить про те, що така угода є правомірною. Біржовий правочин в електронному чи письмовому вигляді мають однакову юридичну силу.

Підсумовуючи вище сказане, можна дійти висновку, що біржові правочини є невід'ємною частиною ринкових відносин в сучасному світі, а основою таких відносин є біржові угоди. Біржовою дією вважається угода, що являє собою купівлю-продаж, поставку та обмін товарів, який перебуває в обігу на товарній біржі, якщо її учасниками є члени біржі, якщо вона подана до реєстрації та зареєстрована на біржі не пізніше наступного за здійсненням

правочину дня, місце вчинення угоди є біржа, зареєстровані на біржі правочини не підлягають нотаріальному посвідченню. Хоч вони є і невід'ємною частиною ринкових відносин, більшість населення ставиться з недовірою до такої форми правочину, а особливо тоді, коли він укладається в електронному вигляді. Учасники такого правочину, вважають, що тоді він втрачає одну з істотних умов дійсності такого правочину, тому важливо пам'ятати, що біржовий правочин, який був укладений в електронному вигляді має таку ж юридичну силу, що й правочин, котрий був укладений письмово.

Література

1. Тархов В. А. Гражданское право. Общая часть. Курс лекций. – Чебоксары : Чув. кн. изд-во, 1997. – С. 216.
2. Деревнін В.С. Угоди, які укладаються на товарній біржі /В.С. Деревнін // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. - Одеса: Юридична література. - 2008.
3. Моїсєєв Ю.О. Біржові торги як конкурентний спосіб укладання біржових угод на товарній біржі / Ю.О. Моїсєєв // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 648–653. – Електронне наукове фахове видання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2010-4/10mjontb.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2010-4/10mjontb.pdf)

ПОКАЗАННЯ СВІДКІВ, ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Винник Оксана,

студентка групи ПР-174д

юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СХУ ім. В.Даля

Актуальність теми полягає у тому, що показання свідків, як один з основних й найбільш важливих засобів доказування, відіграють дуже вагому роль у судовому процесі, зокрема в цивільному. Водночас особливості сприйняття інформації, яку надають свідки, необхідність спеціального режиму її фіксації для зменшення ризиків залучення неправдивої, спотвореної інформації

до цивільного процесу, як і уникнення різного роду дефектів інформації в силу фізичних, психічних та психологічних особливостей людини, яка її дає, та особи, що її сприймає, викликають необхідність використання спеціальної процедури. Ця процедура дозволяє виключити можливі негативні наслідки від сприйняття неправдивої інформації у цивільному процесі, для прийняття виваженого рішення, уникнення можливостей різного роду зловживань з боку учасників процесу. Однак ця ж обставина робить надскладним для розуміння як самого явища – свідка, так і можливості вдосконалення способів та методик отримання інформації від нього.

Дослідженням окремих аспектів інституту свідка, показань свідка в цивільному процесі займалися В. Д. Андрійцо, Ю. В. Білоусов, О. Г. Братель, С. В. Васильєв, В. В. Комаров, Т. М. Кучер, В. А. Кройтор, Н. А. Новікова, С. Я. Фурса, А. С. Штефан, М. М. Ясинок та інші.

У цивільному процесі потреба в показаннях свідка виникає в трьох випадках: для встановлення фактів, які не можна документально закріпити; для з'ясування обставин, які були у свій час документально оформлені, але документи втрачені і відновити їх неможливо; для дослідження вірогідності засобів доказування [1, с. 261]. У свою чергу, необхідно розрізняти показання свідка, як докази і показання свідка, як засоби доказування. Показання свідків як докази – це відомості про факти і самі фактичні дані, про які свідок повідомляє суд, а показання свідка як джерело, з якого суд отримує ці фактичні дані – це засіб доказування.

Цінність та відмінність свідка від інших учасників процесу полягає, крім іншого, в юридичній незацікавленості щодо результатів вирішення спору. Також свідок є унікальним носієм інформації про події, що є результатом її сприйняття свідком особисто. Свідок є незамінним джерелом доказової інформації в цивільному процесі. Автори останніх праць із цивільного процесу здебільшого не відходять від легального тлумачення, викладеного в ч. 1 ст. 69 ЦПК: «свідком може бути кожна особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи», що говорить про єдність думок науковців із цього приводу. Однак, зазначаючи аналогічне визначення ЦПК 2004 р., деякі науковці все ж нарікали на його недосконалість. Зокрема, О. О. Грабовська слушно стверджувала,

що можна сприймати це поняття таким чином, що до нього увійдуть показання свідка про обставини, які відомі йому з інших джерел, а сам він безпосереднім свідком подій не був [2, с. 334]. Проте це питання було вирішене в чинному ЦПК, в якому змістом ст. 90 передбачено недопущення сприйняття показів свідка у разі, коли він не може назвати джерела своєї обізнаності. Цією ж статтею передбачений обов'язок допиту свідка, котрий є першоджерелом інформації, та встановлено правило недопущення «показань із чужих слів», хоча з винятком «якщо показання не підтверджуються іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами цього Кодексу», – ч. 2, ст. 90 ЦПК.

Аналізуючи процес отримання показань свідка в цивільному процесі, слід відзначити, що він складається з наступних етапів: ініціювання, підготовки, виконання [3].

Ініціювання процесу відбувається за активною участю учасника справи, який має подати відповідну заяву про виклик свідка або заяву про забезпечення доказів. Заява про виклик свідка має містити інформацію про свідка та обставини, які він може підтвердити (ч. 2, ст. 91 ЦПК). Вона подається до або під час судового засідання, або до першого судового засідання у разі розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження (ч. 3, ст. 91 ЦПК). Заява про забезпечення доказів подається до, або після подачі позовної заяви. Також необхідно пам'ятати, що в силу припису ч. 5 ст. 128 ЦПК вручення повідомлення особам, що викликаються має надійти не пізніше п'яти днів до судового засідання.

Після сприйняття судом відповідної заяви починається етап підготовки. Початком є винесення ухвали про виклик свідка, в якій суд визначає час прибуття свідка до суду (ч. 2, ст. 69 ЦПК, де йдеться про обов'язок свідка з'явитись у певний час), попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання чи відмову від давання показань (ч. 4, ст. 91). У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви суд перевіряє інформацію щодо місця знаходження свідка та в разі необхідності доручає іншому суду провести допит у межах його територіальної юрисдикції (ст. 87 ЦПК). Додатково в ухвалі визначається перелік питань, які необхідно поставити свідку, який формується з питань поставлених учасниками справи та судом, що

зумовлює необхідність додаткового визначення запитань свідку з такого роду заяви. Також, вирішуючи питання про виклик свідка, за змістом ч. 2, ст. 135 ЦПК, суд може зобов'язати заявника попередньо оплатити витрати, пов'язані з цим.

Діями, що забезпечуються судовим примусом на цьому етапі, є привід свідка як реакція з боку суду на невиконання передбаченого ч. 2, ст. 69 обов'язку свідка з'явитись за викликом суду у визначений час для дачі показань. Привід свідка урегульований ст. 147 ЦПК. До превентивних заходів щодо виконання обов'язків свідком слід також віднести накладення штрафу в порядку ст. 148 ЦПК.

Після явки в судові засідання, порядок допиту свідків регламентований ст. 230-232 ЦПК. Слід відзначити, що цей порядок є принциповим та дуже важливим для нашого дослідження. Згідно з ч. 1, 2 ст. 230 ЦПК свідки допитуються окремо, свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати у залі судового засідання. За змістом ч. 3, ст. 230 ЦПК, головуючий суддя перед допитом свідка встановлює його особу, вік, рід занять, місце проживання і стосунки зі сторонами та іншими учасниками справи, роз'яснює його права і з'ясовує, чи не відмовляється свідок із встановлених законом підстав від дачі показань. Виходячи з ч. 5 ст. 230, тільки після встановлення відсутності перешкод для допиту суд під розписку попереджає свідка про кримінальну відповідальність не попереджаються, до присяги не приводяться, допит проводиться в присутності батьків, осіб що їх замінюють, або органів опіки та піклування. Перешкодами для допиту свідка, відповідно до ст. 70 ЦПК, є положення осіб, котрі у зв'язку з фізичним станом не можуть допитуватись (недієздатні особи, особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи або давати показання), особи певних професій щодо обставин, які стали їм відомі в ході професійної діяльності (судді, присяжні, священнослужителі, особи, що надають правничу допомогу або послуги посередництва), інші особи (наприклад ті, що мають зберігати державну таємницю, тощо), які не можуть бути допитані в силу закону чи міжнародного договору. Особи, котрі мають дипломатичний імунітет, та сторони, треті особи та їх представники допитуються за їхньою згодою (ст. 70, 234 ЦПК). Також не можуть бути допитані свідки, які

відмовились від дачі показань у силу ст. 63 Конституції України, що відображено в ст. 71 ЦПК, якою, у свою чергу, передбачено обов'язок повідомити суду причини відмови.

Останнім етапом допиту свідків є виконання. Він починається із пропозиції суду розповісти все, що свідку відомо у справі (ч. 7, ст. 230 ЦПК). Важливим для з'ясування всіх особливостей та обставин є право сторін, суду та інших учасників процесу ставити запитання свідкові та право суду з'ясовувати суть відповіді свідка, заповнювати логічні прогалини у розповіді, виявляти неточності. Таким чином, сама присутність суду під час сприйняття інформації, наданої свідком, у поєднанні з наданими правами, є проявом принципу безпосередності дослідження доказів судом. Також, захищаючи свідка від надмірного тиску, законодавець надав суду право знімати питання.

Складність прогнозування точного результату та обставина, за якої допит свідка здебільшого здійснюється під час розгляду справи по суті, а також часті відмови заявникам у завчасному допиті свідків змушують практиків шукати інші шляхи залучення показів свідка у цивільну справу. Зокрема, аналіз судової практики, проведений О. Г. Братель, дозволив науковцю відшукати близько п'ятдесяти судових рішень першої інстанції, в яких безпосередньо рішення приймалось на основі дослідження такого виду доказу, як «письмові показання свідків», які суд брав до уваги.

Як стверджує дослідник, більшість такого роду «доказів» приймалась у справах окремого провадження та справах позовного провадження про визнання особи такою, що втратила право на користування житловим приміщенням. Ще більшу пересторогу викликає наведена автором інформація про те, що заявник або позивач у цих випадках подає до суду письмові показання свідка, відібрані ним самостійно, в яких підтверджуються факти перебування в родинних стосунках, проживання протягом тривалого часу в певному місці або відсутності відповідача за постійним місцем проживання протягом тривалого часу. Ці докази в подальшому враховувались судом та прирівнювались до показань свідка. Хоча траплялись випадки посвідчення такого роду «доказів» нотаріусом. Аналіз проводився на матеріалах 2007-2014 років [4]. Ця ситуація набула широкого масштабу, що зумовило необхідність втручання вищих судових інстанцій. Так, у п. 27 Постанови пленуму

Верховного суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 № 2 вказано: «Не можуть бути використані як показання свідків їх письмові пояснення, тому у відповідних випадках (наприклад, якщо пояснення таких осіб мають значення для справи і допитати їх неможливо) вони приймаються судом як письмові докази» [5].

Отже, проведене дослідження показало, що показання свідків є надскладним для розуміння засобом доказування. Процес отримання показань свідків є громіздкою процедурою судового процесу, яка, втім, зумовлена необхідністю досягнення найбільшої ефективності. Реформа цивільного процесу України 2019 р. дала поштовх до використання процедур, раніше не відомих цивільному процесу України, проте вони потребують подальшого удосконалення та гармонізації для максимізації ефективності їх використання.

Література

1. Цивільний процес України : підручник / за загальною ред. д.ю.н., доцента М. М. Ясинка. – К.: Алерта, 2014. – 744 с.
2. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики / О. О. Грабовська – Київ.: Юрінком інтер, 2017. – 504 с.
3. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики / О. О. Грабовська – Київ.: Юрінком інтер, 2017. – 504 с.
4. Братель О. Г. Показання свідків в цивільному процесі: нетрадиційний підхід у використанні доказу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/pokazannya-svidkivv-civilnomu-procesi-netradicijnij-pidxid-uvikoristanni-dokazu/>.
5. Постанова № 2 Пленуму Верховного суду України Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09/stru>.

ЗАХИСТ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Гречишкіна Тетяна,

студентка групи ПР-174д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Відповідно до закону України «Про доступ до публічної інформації», конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [1]. Без цього поняття не зможе існувати жодна декларація прав людини, бо право на приватне життя і конфіденційність є передумовами здійснення людиною вільного і безпечного життя, а також гарантією того, що інформація про приватне життя не буде використана проти самої людини.

Захист конфіденційності широко пов'язаний з тим, що кожна особа хоче мати контроль над інформацією, що пов'язана з ним. Поняття «Конфіденційна інформація» і «Приватне життя» не є тотожними. Тоді як конфіденційною вважається та інформація, яка має обмежений доступ, персональні данні це ті відомості про фізичну особу, завдяки яким остання може бут и ідентифікована.

Існує інформація, яку мало хто буде вважати персонально але вона також повинна відноситись до конфіденційної.

Вимоги безпеки, ефективності та корисності, закріплені в спеціальних законах, інколи конфліктують з поняттями конфіденційності і приватного життя.

У філософії права зазначено, що закон повинен використовуватись для захисту життя одних людей від інших, а не для захисту від самого себе. По-перше - це аргумент проти юридичного моралізму, тобто проти впровадження моральних норм за допомогою законодавства (незалежно від того, чи є загроза для суспільства). Друге – аргумент проти юридичного патерналізму, тобто втручання в свободу дій індивіда «для його ж блага» [2].

На сьогоднішній день в Україні досить гостро постає питання конфіденційності. Як вже було сказано, ця проблема регулюється чинним законодавством але для повного вирішення її цього недостатньо не тільки для громадян, а й для України в цілому. Важливим чинником соціальної, правової держави є недопущення порушення права на конфіденційну таємницю у суді. Саме для того, щоб громадяни України були впевнені, що їх права не порушуються треба належним чином захистити конфіденційність судових засідань. В Українському законодавстві вже існує таке поняття, як закритий судовий розгляд, але на сьогоднішній день є низка проблем, які треба вирішувати.

Однією з основних засад, які встановлені для правосуддя в Україні є гласність судового процесу, яка визначається Конституцією України. Відповідно до цивільного процесуального кодексу розгляд справ проводиться усно та відкрито [3, ч.1, ст. 7]. Гласність, усність та відкритість судового розгляду є вимогами норм міжнародного законодавства. Під відкритим судовим процесом мається на увазі те, що під час розгляду справ можуть бути присутні не тільки учасники справи, а й інші бажачі послухати цю справу. Це зроблено для того, щоб забезпечити справедливість і неупередженість правосуддя.

Принцип гласності цивільного судочинства досліджувало багато науковців. На думку А.О. Моляренко гласність судочинства – конституційний принцип, який передбачає відкритий розгляд справ у всіх судах, публічне оголошення судових вироків і рішень [4]. Але разом з цим в окремих випадках допускається закритий розгляд справи. У такому випадку в залі судового засідання присутні тільки сторони цієї справи, а в разі необхідності залучаються свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі [3, ч.10, ст. 7].

Підставляю постановлення судом мотивованої ухвали про закритий судовий розгляд цивільної справи є забезпечення конфіденційності інформації, яка може бути розголошена при відкритому судовому розгляді. Конкретно, це стосується державної таємниці або приватного життя. Розголошення державної таємниці становить загрози національній безпеці України. Відповідно до статті 8 Закону України «Про державну таємницю» до державної таємниці відноситься інформація щодо оборони, економіки, науки і

техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку [5, п.1- 4, ст.8].

Ще однією підставою для проведення закритого судового розгляду цивільної справи також може бути інша інформація, яка охороняється законом: адвокатська, банківська, нотаріальна таємниця, таємниця про стан здоров'я тощо. Якщо ж законом не встановлено необхідності проведення закритого судового засідання, то про це можуть також клопотати особи, які беруть участь у справі. Це можливо лише за таких підстав:

- забезпечення таємниці усиновлення (ч. 3 ст. 313 ЦПК);
- запобігання розголошення відомостей про інтимні або інші особисті

сторони життя осіб, які беруть участь у справі (ч. 3 ст. 301 Цивільного кодексу України);

- запобігання розголошення відомостей, що принижують честь і гідність осіб, які беруть участь у справі [3, ч.7, ст. 7].

На підставі вищесказаного можемо зробити висновок, поняття конфіденційної інформації у цивільному судочинстві є досить широким. Принцип гласності цивільного судочинства є дуже важливим для того, щоб суд у вирішенні справи був справедливим і неупередженим але інколи принцип гласності може порушувати права суб'єктів цивільного судочинства. Цивільний кодекс України надає обмежений перелік справ, які можуть вирішуватись на закритому засіданні. Тому ми вважаємо доцільним розширити цей перелік і надати громадянам України право вибору відкритого чи закритого цивільного судочинства. Для вирішення судом проведення закритого судового засідання необхідним є клопотання особи з вмотивованим обґрунтуванням своїх вимог.

На сьогоднішній день чинний ЦПК не передбачає процесуальні наслідки порушення принципу гласності судочинства. Відсутні також конкретні механізми захисту процесуального права особи на закритий судовий розгляд цивільної справи у випадках, передбачених законом.

Аналізуючи викладений матеріал доходимо висновку, що закритий судовий розгляд є винятком із правил і може їм стати тільки у випадку, передбаченому законом. Вирішення питання щодо такого судового розгляду є не обов'язком, а правом судді і вирішення цього питання залежить від професійної свідомості та

етичної культури судді але на нашу думку це повинно бути правом громадян, які у цивільному судочинстві захищають свої порушені права.

На мою думку обов'язковим є вдосконалення положень цивільного процесуального кодексу України, які б змогли чіткіше регулювати питання конфіденційної інформації у цивільному судочинстві. Особливо важливим це є в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства.

Література

1. Про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015. – №32. – с. 314. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17?lang=ru#n87>
2. Міл Дж. Ст. Про свободу: пер. з англ. / Дж. Ст. Міл. – Лондон: Everyman, 1972
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України, 28 листопада 2019 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 40 - 41, ст. 492.
4. Моляренко А.О. «Публічність» та «гласність» цивільного судочинства в світлі норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод / А.О. Моляренко. – 2009.
5. Про державну таємницю: Закон України, 05 серпня 2018 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 16, ст.93.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Жученко Сергій, Крохмаль Кристина,

студенти групи ПР-181d

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Скупінський О. В.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Юридична особа - це організація, яка створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена цивільною правоздатністю і дієздатністю, яка може бути позивачем і відповідачем у суді, саме так зазначено у статті 80 Цивільного Кодексу України [1].

Основним джерело особистих немайнових прав є Конституція України, Цивільний Кодекс України та інші нормативно-правові акти, які регулюють порядок реалізації особистих немайнових прав юридичної особи.

Згідно статті 91 Цивільного Кодексу України, юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.

Відповідно до статті 94 Цивільного Кодексу України Юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Особисті немайнові права юридичної особи захищаються відповідно до глави 3 ЦКУ.

Постає питання, що таке особисті немайнові права особи взагалі? Згідно статті 269 Цивільного Кодексу України особисті немайнові права – це юридично гарантовані можливості, які довічно належать особі за законом і характеризуються немайновістю та особистим характером.

Ознаки немайнових прав:

1) належить кожній особі. Усі особи рівні у можливості реалізації та охорони цих прав;

2) належить особі довічно – фізичній особі до моменту смерті, а юридичній особі до моменту припинення;

3) належить особі за законом – переважна більшість особистих немайнових прав виникає в особи з моменту народження (створення), наприклад, право на життя, здоров'я, ім'я (найменування) тощо. Окремі види прав можуть виникати в осіб з іншого моменту, передбаченого законом, наприклад, право на донорство особа має лише з моменту досягнення повноліття, а право на зміну свого імені має особа, яка досягла 16 років тощо;

4) дане право є немайновим – тобто фактично неможливо визначити вартість цього права у грошовому еквіваленті;

5) дане право є особистісним - воно не може бути відчужене (примусово чи добровільно) від особи-носія цих прав або передане іншим особам [2].

Особисті немайнові права юридичних осіб — це абсолютні суб'єктивні не економічні права кожної юридичної особи, які є

невіддільними та індивідуалізують її, що належать їй з моменту створення і до припинення. Більшості особистих немайнових прав юридичних осіб притаманні наступні ознаки: неекономічність, невіддільність, абсолютність, індивідуалізація, загальність (належать всім юридичним особам), виникають з моменту створення особи та діють до припинення юридичної особи

Якщо казати про види особистих немайнових прав, то слід зазначити наступне:

За структурними зв'язками особисті немайнові права юридичних осіб поділяються на:

1. Базові (визначають основний обсяг повноважень, наприклад, право на вільну діяльність),
2. Похідні (доповнюють базові, є конструюючими для них, наприклад, права на вільну діяльність, на вибір діяльності, на об'єднання, на зв'язки);

За зовнішніми зв'язками галузей законодавства:

1. Конституційні особисті немайнові права. Конституційне законодавство закріплює особисті немайнові права, які можуть стосуватися юридичної особи: право на таємницю кореспонденції, право на недоторканність місцезнаходження, право на об'єднання,
2. Господарські особисті немайнові права. Господарське законодавство має відношення до таких прав юридичної особи, як право на інформацію, на вільну діяльність, на вибір діяльності, на конкуренцію, на ділову репутацію, на індивідуальність, на зв'язки,
3. Адміністративні особисті немайнові права. Адміністративне законодавство здійснює охорону деяких особистих немайнових прав юридичної особи, зокрема: на конкуренцію, на вибір діяльності, на вільну діяльність, на об'єднання, на інформацію,
4. Цивільні особисті немайнові права. Цивільне законодавство на сьогоднішній день закріплює в своїх нормах такі особисті немайнові права юридичної особи: на найменування, на місцезнаходження, на ділову репутацію, на інформацію та похідні від них;

За критерієм суб'єкта:

1. Особисті немайнові права юридичних осіб (право на найменування, на місцезнаходження, на конкуренцію, на діяльність),

2. Особисті немайнові права юридичних осіб та фізичних (права на ділову репутацію, на інформацію, на різного роду таємниці, на індивідуальність);

За сферою дії цих прав вони поділяються на:

1. Особисті немайнові права, що дозволяють юридичній особі вирізнити себе серед інших (особистісні): на найменування, на місцезнаходження, на індивідуальність,

2. Особисті немайнові права, що пов'язані з інформацією (інформативні): на інформацію, на різного роду таємниці,

3. Особисті немайнові права, що необхідні для діяльності юридичної особи (соціально-культурні): на вибір діяльності, на зв'язки, на ділову репутацію,

4. Особисті немайнові права, що впливають із забезпечення свободи як основного принципу демократії (демократизаторські): на вільну діяльність, на об'єднання, на конкуренцію.

Система особистих немайнових прав юридичних осіб — це сукупність елементів особистих немайнових прав юридичної особи, які пов'язані між собою та певним чином упорядковані, можуть відображати певну структуру, групуватись між собою за певними зв'язками та в сукупності створювати систему.

Є особисті немайнові права юридичної особи, які регламентуються цивільним законодавством: право на ділову репутацію, право на інформацію; такі нематеріальні блага як найменування та місце знаходження теж знаходять своє відображення [3].

Як вже раніше зазначалось, відповідно до глави 3 Цивільного Кодексу України встановлена відповідальність за порушення особистих немайнових прав особи.

Статтею 15 ЦКУ гарантується захист цивільних прав особи. У частині 2 цієї ж статті зазначено, що кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Відповідно до частини 2 статті 16 ЦКУ Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;

- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання не законними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

Тобто, враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що особисті немайнові права юридичної особи гарантуються та захищаються державою. Юридична особа може на законних підставах, у порядку визначеному законодавством, реалізовувати свої особисті немайнові права. Вони є невідчужуваними.

Література

1. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356)
2. Підприємництво, господарство і право. Поняття та ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб: питання теорії – стаття аспіранта кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ - Софія Попова // Електронний ресурс - <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/4/12.pdf>
3. Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – №2(6) – Особисті немайнові права юридичних осіб приватного та публічного права – стаття помічника судді Конституційного Суду України, аспірант кафедри цивільного права та процесу (Хмельницький університет управління та права) - Т. П. Карнауха // Електронний ресурс - <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12ktpptp.pdf>

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Качмазова Єлизавета,
магістрант групи ТУсв-8-18-МІАД(1.6 здс)
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Севєродонецький інститут.
Науковий керівник: Капліна Г.А.,
к.ю.н., доцент

Історичний момент зародження інституту нотаріату та початок становлення нотаріальної діяльності в якості професійної діяльності з надання юридичної допомоги відноситься до далекого минулого. Перехід до розвинутої ринкової економіки потребує посилення правового регулювання адміністративно-процесуальних відносин у сфері здійснення нотаріальної діяльності. У свою чергу це потребує і удосконалення правового регулювання діяльності нотаріальних органів [1]. Функцію нотаріату у демократичній державі неможливо переоцінити, нотаріус є в певній мірі зв'язуючою ланкою між протилежними інтересами, які повинні бути гармонізовані швидко і без зайвих витрат.

Приклади зародження діяльності правового характеру щодо сприяння у вирішенні юридичних питань, що послужила прообразом нотаріату, вчені знаходять ще в давньоєврейській державі. "Основою появи інституту нотаріату стала наявність розвинутої системи товарно-грошових відносин, а необхідною передумовою – наявність писемності" [2, с.25].

Досліджуючи нинішній стан нотаріату, вчені спрямовують свої погляди до його витоків за часів Стародавнього Риму. І це закономірно. Нині важко переоцінити роль та значення римського права в історії права Європи та у світі. Історія створення правознавства починається від часів Стародавнього Риму, самобутня правова культура якого розвивалась з урахуванням традицій та досвіду попередніх культур. Л. Е. Ясінська наголошує, що найбільш наближеними за змістом вчинюваних дій до сучасного нотаріату були інститути, які були створені римським правом [3, с. 13]. У Стародавньому Римі починають формуватися перші органи, що

виконували нотаріальні функції [4, с. 79–80]. Ці інститути стали визначальними при формуванні організаційних засад нотаріату у країнах, які запровадили модель, що отримала назву «латинського».

"Латинський нотаріат є системою, за якої нотаріус здійснює передану йому державою публічну функцію (право надавати документу силу публічного акту), але організовує свою роботу як особа вільної професії" [5, с. 53].

Як зазначає у своїй праці Л. В. Єфіменко, правова культура Стародавнього Риму характеризувалась високим ступенем формалізму щодо укладення договорів, однією з форм якого вважався юридичний акт (дія на певній стадії укладення). Римське право було правом писаним, а пріоритет надавався письмовим доказам. Тому сила юридичного акта ґрунтувалась через викладення його на письмовому документі [6, с. 14].

Іншим актом формалізму було надання цьому документу юридичного значення при умові, що він відповідає певній, наперед установленій формі [7, с. 154, 215]. Такою формою були відповідні формули та табуляри, у відповідності з якими викладались тексти правочинів та інших актів.

"У перекладі з латинської слово «notarius» означає переписувач, стенограф, секретар" [8, с. 223]. У Стародавньому Римі серед зазначених осіб, насамперед, виділялися писарі («exceptores»), які перебували на службі у приватних осіб. Писарі складали письмові документи правового характеру, але ці документи не мали владної дії. Друга категорія осіб «scribae» – складалася лише з громадян Риму. Зазначена категорія осіб була тісно пов'язана з державою, так як «scribae» не тільки виготовляли всі декрети і розпорядження магістрату і виконували функції зберігачів цих декретів, а й відігравали важливу роль в процесі судочинства: в суді вони вели особливий судовий журнал, в який вносили для пам'яті судді всі найбільш важливі обставини справи. «Scribae» перебували на державній службі і за це отримували платню [9, с. 124].

Принципово відрізнялися від двох перших груп табеліони. Вони здійснювали діяльність під контролем держави, проте не перебували на державній чи приватній службі, представляючи своєрідну незалежну організацію [9, с. 49–50].

Табеліони надавали юридичну допомогу шляхом складання угод і договорів для будь-якої особи, яка до них звернулася.

Оформлені табеліонами документи офіційно мали підвищену доказову силу, спір про дійсність яких не допускався. Стати табеліоном міг тільки вільний римський громадянин, який мав відповідні правові знання, що в поєднанні з важливістю їх діяльності зумовлювало високе суспільне становище [5, с. 13–14].

Аналіз джерел права та досліджень стосовно табеліонів свідчить про таке. Для надання документу юридичної форми зацікавлені особи звертались до табеліона. Табеліоном з'ясовувалась не лише суть правочину, а й волевиявлення сторін щодо його вчинення, що і на сьогодні є обов'язковим елементом нотаріату [6, с. 80]. Це підтверджує процедура оформлення ним відповідного акта. На першій стадії наміри сторін викладались у проекті акта і після схвалення сторонами його тексту він переносився на спеціальний гербовий папір. Переписаний та прочитаний акт підписували сторони, а також запрошені ними свідки. Лише після цього табеліон ставив свій підпис на акті із зазначенням, що він прочитаний сторонами, підписаний ними та свідками і переданий за належністю. Однак табеліонівський документ не мав переваги над іншими приватними документами, написаними окремими особами. Він набував статусу публічного, тобто документа, який офіційно визнавався доказом підвищеної доказової сили, лише за умови його внесення табеліоном до суду та занесенням з дотриманням певної процедури до судового протоколу [6, с. 14–15].

Саме табеліонат став зародком того важливого інституту, який в Італії повністю сформувався в завершену організаційну форму та отримав назву «нотаріат» і в подальшому був акцептований та асимільований новими європейськими народами разом з римським правом [4, с. 35].

Великого розвитку нотаріат набув за часів імперії Карла Великого. Уведені в той період загально-імперські акти – капітулярії не скасовували правових норм підкорених народів. Акти були джерелом загального права імперії стосовно національного права кожного народу. Завойоване населення в переважній більшості жило за римським правом. Однак саме з проголошенням капітуляріїв 803 та 805 років розпочався процес піднесення нотаріату до державної посади, авторизованої верховною владою [10, с. 168].

Аналіз розвитку нотаріату часів Стародавнього Риму та у варварських державах призводить до висновку, що зародження та

становлення нотаріату здійснювалось як через дії, аналогічні нотаріальним, що вчинялись певними суб'єктами, так і завдяки вдосконаленню порядку вчинення таких дій. Так само відбувалось становлення та розвиток національного нотаріату. На підставі проведеного історіографічного аналізу вітчизняного нотаріату відзначається подібність його розвитку до нотаріату Римської імперії та інших держав [10, с. 42–44].

При визначенні місця нотаріату в контексті розвитку права України необхідно пам'ятати, що цей інститут формувався як складова національної правової культури. Саме культура є необхідною передумовою державності, її інститутів, включаючи право [4, с. 13].

Щодо точного часу виникнення інституту вітчизняного нотаріату в правовій науці не склалася єдина точка зору. Необхідно мати на увазі, що нотаріат як орган досудової юрисдикції зароджується в державно-організованому суспільстві з появою відповідних категорій справ, що вимагають такого розгляду. Природно, що і в Україні інститут нотаріату з'явився внаслідок розвитку цивільного обігу, потреб економіки в юридичному визнанні і закріпленні суб'єктивних прав та необхідності захисту приватної власності. Практика свідчить, що історично нотаріат є складовою частиною правової системи будь-якої країни, де присутні умови товарного обігу [5, с. 215].

Умови для зародження нотаріату в Україні виникли із утворенням у IX ст. Київської Русі. Зобов'язання в той час, як правило, формулювалися в усній формі, причому використовувались різні символічні форми – так звані метки, рукобиття, зв'язування рук та ін. Однак при укладенні деяких договорів вже Руська Правда вимагала присутності свідків (послухів) [4, с.28]. Але окрім Руської Правди на розвиток нотаріату в Україні вплинуло і Польсько-литовське право. В цей час набуло поширення укладати в письмовій формі цивільно-правові угоди. При цьому для дійсності і набуття чинності окремих угод законодавство вимагало занесення їх до спеціальних урядових книг. Внаслідок політичних обставин нотаріальна діяльність з кінця XVIII ст. на Лівобережній Україні і практично із середини XIX ст. на Правобережній Україні була поєднана з історією російського нотаріату [10, с. 41].

Перші письмові форми правочинів Київській Русі починають з'являтися в період феодальної роздробленості у XII столітті. Це окремі уставні і жаловані грамоти удільних князів, а також деякі документи приватних осіб, головним змістом яких було придбання та відчуження прав на землю та холопів. У Галицько-Волинському князівстві прикладом таких документів були: Грамота князя Івана Ростиславовича (1134 рік), «Рукописаніє» князя Володимира Васильовича (1287 рік), «Уставная грамота» Мстислава Романовича (1289 рік) та інші. Окремі дії нотаріального характеру виконував галицький печатник [11, с. 16].

Таким чином, органи українського нотаріату за часів Київської Русі зобов'язані своїм зародженням, насамперед, економічним процесам – розширенням торговельної діяльності та збільшенням торговельного обігу. Усна форма правочину вже не відповідала потребам часу. Низький рівень освіти населення і збільшення попиту на юридичні послуги призвели до виникнення перших нотаріальних функцій.

Спочатку це були люди вільної професії, пізніше, з XV ст., вони склали первісний склад «приказів», а з розвитком приказної системи (XVII ст.) – стали обов'язковими членами приказів і серйозно впливали на хід судових і адміністративних справ. Основним завданням дяків та їх помічників – піддячих було ведення діловодства у державних установах, складання і підписання грамот, видача оригіналів, копій і довідок. Вони ж виконували нотаріальні функції приказів, які їм були надані у XVII ст. Паралельно з приказними дяками у XVI ст. з'являються майданні піддячі, які складали письмові акти у містах. На думку багатьох юристів, майданні піддячі стали родоначальниками сучасного нотаріату [3, с. 40].

Найдавнішою і найважливішою пам'яткою, що зберегла нам давні норми звичаєвого права, вінцем національного права України періоду Київської Русі є кодифікований юридичний збірник «Правда Руськая», або за прийнятою у науці назвою «Руська Правда» (термін «правда» означає «справедливість» і «закон»). Це перший відомий нам кодифікований збірник юридичних норм давньоруського княжого законодавства, основного джерела пізнання суспільного ладу, держави і права Київської Русі [4, с. 14–15].

Возз'єднання України з Росією призвело до запозичення російського суспільно-державного інституту майданних піддячих в Україну. Згодом Україна все більше втрачала риси автономії, на її території запанували російські закони, а організація та зміни в нотаріальній справі проводилися за загальнодержавними нормативними актами.

Таким чином, історико-правовий огляд дав змогу визначити історичний момент зародження національного нотаріату як форми захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також запобігання виникненню судових спорів.

Література

1. Концепція реформування органів нотаріату в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3290/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v3290323-10>
2. Шаповалова Л. Л. Становление и развитие института нотариата в России (Историко-правовой аспект) : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01/ Шаповалова Лариса Леонидовна. – Ставрополь, 2000. – 176 с.
3. Комаров В. В. Нотариат и нотариальный процесс / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. – Х.: Консум, 1999. – 240 с.
4. Римське право : Підруч. / О. А. Підпригора, Є. О.Харитонов. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
5. Ясінська Л. Е. Становлення нотаріальної діяльності в Римі та її поширення на країни Західної Європи / Л. Е. Ясінська //Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – Вип. 17. – О., 2003. – С. 79–84.
6. Єфіменко Л. В. Передумови зародження нотаріату в українському праві / Л. В. Єфіменко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – Вип. 4–5 (102–103). – С. 12–20.
7. Черниш В. М. Історико-правовий аспект вітчизняного нотаріату / В. М. Черниш // Мала енциклопедія нотаріуса : юридичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 49–51.
8. Муромцев С. А. Гражданское право Древнего Рима / С. А. Муромцев. – М. : Статут, 2002. – 685 с.
9. Хоміцька З. М. Латинська мова / З. М. Хоміцька – Х. : Право, 2004. – 256 с.
10. Ляпидевский Н. История нотариата / Н. Ляпидевский. – Т. 1. Москва : Изд. Университетская типография, 1875. – 310 с.
11. Тодоров І. Я. Історія держави і права України : підручник / І. Я. Тодоров, В. Н. Суботін. – Донецьк : ДГТ. – 1998. – 187 с.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ПІДЧАС ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Кварцхава Ана,

студентка групи ПР-174д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Правова допомога знаходиться у центрі заходів, що здійснюються державою для належного доступу до правосуддя. Система правосуддя може бути досконалою на папері, але якщо окремі громадяни не мають на практиці можливості реалізувати право на справедливий судовий розгляд внаслідок практичних перешкод, то судова процедура не може вважатися «системою правосуддя». Прецедентна практика Європейського суду з прав людини, зазначає, що одним із засобів забезпечення доступності правосуддя виступає система надання правової допомоги [1].

Для того щоб скористатися правовою допомогою через запроваджену систему, необхідно насамперед мати реальну можливість звернутися до суб'єкта, уповноваженого її надавати. Тому і не дивно, що на сьогодні одним із пріоритетних питань є забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги і воно потребує першочергового вирішення [2]. Адже правове регулювання надання останньої в національній правовій системі містить ряд недоліків, які суттєво впливають на можливість особи отримати доступ до правосуддя.

Так, наприклад, прогалиною слід визнати п. 2 ч.1 ст.14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» де передбачено, що право на безоплатну вторинну допомогу мають: діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту. Але законодавець не врахував, що у практиці можуть мати місце випадки, коли дитина або діти взагалі залишаються без піклування. Наприклад, суд, розглядаючи цивільну справу в порядку окремого провадження про обмеження цивільної дієздатності одного із батьків (за умови

відсутності іншого), за наявності в нього дитини повинен залучити останню як заінтересовану особу. У цьому випадку виникає проблема, хто буде представляти інтереси такої дитини, адже вона неповнолітня, а отже, і процесуально недієздатна, а її законний представник не спроможний виконувати відповідні функції у судочинстві, бо щодо нього вирішується питання про обмеження його в цивільній дієздатності. Отже, як наслідок, дитина навряд чи зможе самостійно представляти свої інтереси в суді самостійно. При цьому також важливе те, що орган опіки та піклування не може вступити у справу як суб'єкт, визначений у ст. 45 ЦПК України, оскільки він вже бере участь у іншій процесуальній формі (надає висновок на виконання своїх повноважень). І в той же час цей орган не має підстав для призначення іншої особи законним представником. Тому, положення п. 2 ч. 1 ст. 14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» доцільно доповнити наступним змістом: «діти у справах про обмеження цивільної дієздатності, визнання недієздатним одного з їх батьків, у разі відсутності другого із батьків» [3].

Хочу також навести приклад між неузгодженості між положеннями ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» та ЗУ «Про судовий збір». Особа, яка має особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною (п.9 ч.1 ст.14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу»), з одного боку має отримати безоплатну вторинну правову допомогу у вигляді представництва в суді, а з другого боку, вона повинна сплачувати судовий збір, згідно з ЗУ «Про судовий збір». Але виходячи з того, що в основу безоплатної правової допомоги має бути покладений матеріальний критерій, повинна діяти презумпція: через відсутність у певного суб'єкта достатніх коштів для укладення договору про надання правової допомоги адвокатом він може звернутися за безоплатною правовою допомогою, також включаючи звільнення від сплати судового збору до держави. Таким чином, закріплення вказаної категорії осіб серед суб'єктів отримання безоплатної вторинної правової допомоги недоцільно, оскільки така підстава по суті не має відношення до їх матеріального становища. Тому треба привести у відповідність нормативні приписи ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» та ЗУ «Про судовий збір» [4].

Певні запитання викликає сам порядок звернення до Центру з надання зазначеної допомоги чи до територіального органу юстиції з метою отримання безоплатної вторинної правової допомоги. З аналізу положень статей 18 та 19 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» виходить, що суб'єктом звернення може виступати особа, яка досягла повнолітнього віку, або стосовно неповнолітніх, недієздатних та обмежених у дієздатності, їх законні представники. Однак вказані суб'єкти можуть і не знати про наявність своїх можливостей скористатись безкоштовною правовою допомогою адвоката. Впливає питання, хто їм допоможе дізнатися про їх права та обов'язки під час судового розгляду цивільних справ. У зв'язку з цим, треба погодитись з Г.О. Світличною [5] стосовно доцільності закріплення права ініціювання здійснення вищевказаної допомоги також та за судом шляхом наділення його повноваженнями вирішувати питання щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги в судовому засіданні (за нормами ЦПК України) та звертатися до відповідного Центру з надання зазначеної допомоги чи до територіального органу юстиції з вимогою про призначення конкретного адвоката (за положеннями Закону України «Про безоплатну правову допомогу»).

До того ж, хочу зазначити, що у практиці національних судів вже мали місце випадки коли в одних справах вони безпосередньо в судовому засіданні задовольняли клопотання про надання безоплатної вторинної правової допомоги (ухвала Вінницького міського суду від 06.08.2015 р.) [6], в других справах відмовляли в їх задоволенні (ухвала Попільнянського районного суду Житомирської області від 29.07.2015 р.) [7].

Зважаючи на все вищенаведене, узагальнюючи, що забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги в Україні на теперішній час потребує вдосконалення щодо розширення кола осіб, які можуть отримати вказану допомогу, узгодження положень ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» та нормами ЗУ «Про судовий збір», включення суду в порядок ініціювання отримання безоплатної правової допомоги суб'єктами, які мають на це право. Усе це буде значно сприяти ефективному та належному відправленню правосуддя у цивільних справах.

Література

1. Кройтор В. А. Категорія «законний інтерес» в цивільному процесі / В. А. Кройтор // Охоронюваний законом інтерес в цивільному праві та процесі : матеріали «круглого столу», 16 груд. 2015 р. – Х. : Харк. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 19–23.
2. Москвич Л.М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз : монографія / Л.М. Москвич ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : ФІНН, 2011. – 376 с
3. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : затв. Указом Президента України від 20.05.2015 №276/2015 // Офіц. вісн. України. – 2015. – №41. – Ст. 1267.
4. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 №3460-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – №51. – Ст. 577.
5. Світлична Г.О. До питання про надання правової допомоги у цивільному судочинстві / Г.О. Світлична // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О.А. Пушкіна, 27 трав. 2016 р. – Х. : ХНУВС, 2016. – С. 290–293.
6. Ухвала Вінницького міського суду від 6 серпня 2015 року по справі №127/9333/15-ц [Електронний ресурс]. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48076056>
7. Ухвала Попільнянського районного суду Житомирської області від 29 липня 2015 року по справі №288/798/15-ц [Електронний ресурс]. – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47740779>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Кравченко Людмила,

студентка групи ПР-162д

юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Мартінова Л.В.,***

к.е.н. доцент кафедри господарського права СХУ ім. В. Даля

В умовах світової інтеграції, збільшення конкуренції на міжнародних ринках, показник економічного розвитку країни визначається науково-технічним потенціалом та здатністю до використання об'єктів права промислової власності. Передача

технологій є основним критерієм збільшення розмірів виробництва і продуктивності праці та сприяє зростанню якості виробленої продукції. Тому одним із складових інноваційного процесу і найбільш дієвим механізмом економічної стабілізації країни є трансфер технологій. Беручи до уваги пріоритетність завдань активізації інноваційної діяльності та важливість пошуку дієвих способів підвищення ефективності системи трансферу технологій в Україні, особливої актуальності набуває дослідження питань нормативно-правового регулювання трансферу технологій.

На теперішній час дослідження нормативно-правового базису інноваційної діяльності та обміну технологіями отримало розвиток в роботах таких вчених, як Ю. Є. Отаманова, Д. Є. Висоцький, Д. В. Задихайло, В. К. Мамутов, О. П. Орлюк, О. А. Подопрігора та інших. Проте подальшого дослідження потребують практичні рекомендації щодо врегулювання відносин у сфері трансферу технологій та пошук механізмів, спрямованих на прийняття нових технологічних та технічних рішень, сучасних виробничих процесів, здатних випускати конкурентоспроможні товари, що дозволить економіці України вийти із затяжної кризи, а підприємствам та бізнесу – збалансовано працювати в умовах ринкової економіки.

Метою дослідження є вивчення проблем правового регулювання щодо забезпечення механізмів трансферу технологій в Україні.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», дає нам таке визначення, що трансфер технології - передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових [1].

Цей Закон визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні технології на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері.

Законодавство про державне регулювання в сфері трансферу технологій складають такі нормативно-правові акти: Цивільний кодекс України [2], Господарський кодекс України [3], Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1], Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4], та інші нормативно-правові документи.

В межах дослідження нормативно-правового базису трансферу технологій, окремої уваги потребує вивчення питань регулювання міжнародного трансферу технологій, проблем формування ефективної системи обміну технологіями на міжнародному ринку з метою підвищення виробничого потенціалу та конкурентоздатності вітчизняного виробника.

Однак, організація міжнародного трансферу технологій пов'язана із низкою проблем, обумовлених необхідністю захисту інтересів суб'єктів міжнародної передачі технологій та національних інтересів держав учасників міжнародного трансферу технологій.

Так, Капіца Ю.М. вказує такі негативні аспекти міжнародної передачі технологій, як: обмеження прав набувачів технологій, значний вивіз капіталу через неадекватно високий рівень роялті та дивідендів, ввезення ресурсоемних, екологонебезпечних технологій, обмеження дифузії наданих знань, спрямованість підприємств з іноземними технологічними інвестиціями на використання іноземної сировини, матеріалів, робочої сили, видалення через створення таких підприємств або через закупівлю іноземного обладнання та матеріалів національних виробників тощо [5, с. 155].

Вагоме значення для забезпечення правового регулювання операцій, пов'язаних із ввезенням технологій в Україну та міжнародних інвестицій, пов'язаних із впровадженням нових технологій в Україні, мають Закон України «Про захист від недобросовісної конференції» [6] та Закон України «Про захист економічної конкуренції» [7]. Однак, вказані нормативно-правові акти мають загальний характер та не враховують особливості операцій, пов'язаних із міжнародним трансфером технологій.

Отже, на наш погляд, в Україні доцільним є прийняття окремих спеціалізованих нормативно-правових актів для регулювання операцій, пов'язаних із участю вітчизняних суб'єктів підприємництва у процесі трансферу технологій на міжнародному ринку. За таких умов ефективним інструментом інтеграції

законодавства України, що регулює механізм трансферу технологій, в міжнародний правовий простір стає його адаптація, яка складається з процесів системного узгодження вітчизняних нормативно-правових норм з міжнародними, усунення суперечностей та розбіжностей між ними, прийняття адаптованих до вітчизняного господарювання відповідних нормативно-правових актів.

На першому етапі адаптації виконується узгодження в межах окремих нормативно-правових норм.

На другому етапі, забезпечує узгодження нормативно-правової бази регулювання трансферу технологій в межах блоку нормативно-правових актів, поєднаних одним предметом регулювання, також нормативно-правових актів, що відносяться до різних галузей права, але поєднаних з предметом інноваційного права та трансферу технологій.

На третьому етапі здійснюється саме гармонізація, пов'язана із узгодженням нормативно-правових актів інноваційної сфери та трансферу технологій несхожого ієрархічного рівня.

Четвертим, найпоширенішим етапом цього явища є безпосередньо адаптація нормативно-правових актів інноваційної діяльності та трансферу технологій в світовому нормативно-правовому середовищі.

Таким чином, запропонована схема адаптації нормативно-правового поля трансферу технологій є передумовою створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, ефективного обміну технологіями в міжнародному економічному просторі та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробництва та забезпечення сталого економічного розвитку економіки в цілому.

Література

1. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 45, ст.434)
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, №19-20, № 21-22. – Ст. 144.

4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року №959-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
5. Капіца Ю. М. Міжнародно-правове регулювання у сфері трансферу технологій та національні пріоритети: проблеми співвідношення / Ю. М. Капіца // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 155-159.
6. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
7. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

ПРАВОВА ПРИРОДА НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ

Михайлова Дар'я,

студентка 3 курсу групи ПР-172д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;

Гніденко Вікторія Ігорівна,

асистентка кафедри правознавства

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Законодавство нашої країни поставило на меті розмежування угод, які можуть зашкодити інтересам держави, фізичних або юридичних осіб. На сьогоднішній день в Україні існує нормативна база, яка регулює це питання, але не зважаючи на це, судова практика свідчить, що сторони до сих пір є неповністю захищеними під час здійснення тих чи інших правочинів.

Правовими аспектами дослідження недійсних правочинів активно займалися такі науковці, як Я.М. Шевченко, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць, А.Г. Ярема та інші.

Правочин - це певна дія, спрямована на досягнення певного результату. Правочин, що не відповідає вимогам закону є недійсним [1]. Відповідно до ст. 215 ЦК недійсний правочин – це правочин, який не відповідає вимогам закону [2]. Цей правочин породжує не ті права та обов'язки, яких бажали та ставили на меті їх учасники, а певні правові наслідки, які є прямо передбачені законом.

Зупинимося докладніше на тому, що більша кількість науковців вважає, що наслідки недійсності правочину в більшій мірі залежать від того, чи було його виконано. Інакше кажучи, якщо сторони не приступили до виконання правочину, значить він не підлягає виконанню, таким чином жодна зі сторін не має права вимагати його виконання. Якщо правочин вже виконано частково або повністю (сплачено кошти або передано майно), то настають певні наслідки.

Відповідно до ЦК недійсні правочини поділяються на нікчемні та оспорювані. Правочин, недійсність якого встановлена законом є нікчемним. На нікчемність цього правочину завжди вказує словосполучення «є нікчемним» [3]. Це означає, що будь-яка заінтересована особа може звернутися до суду з вимогою про застосування конкретних наслідків недійсності правочину, тобто не вимагається визнання такого правочину судом недійсним. Відповідно до ч. 3 ст. 215 ЦК оспорюваним вважається такий правочин, недійсність якого чітко не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом [2].

У п. 4 постанови Пленуму ВСУ від 06 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» зазначено, що нікчемний правочин є недійсним через невідповідність його вимогам закону та не потребує визнання його таким судом. Оспорюваний правочин може бути визнаний недійсним лише за рішенням суду. Хоча оспорюваний правочин і суперечить закону, проте задля стимулювання економічних процесів законодавець надає сторонам такого правочину можливість здійснити його виконання і задовольнити свої потреби, визначені метою правочину, незважаючи на формальну суперечність правочину цивільному законодавству [4]. Враховуючи все вищесказане, один і той самий правочин не може бути і оспорюваним, і нікчемним.

Зазначена концепція не є новелою, оскільки, наприклад, у цивільно-правовій доктрині Греції діє правило про те, що будь-які спори щодо наявності або відсутності правових підстав для визнання правочину недійсним вирішуються в судовому порядку [5].

Під конкретними підставами визнання правочину недійсним розуміють наявність дефектів ознак або елементів правочину, недотриманням вимог, необхідних для чинності правочину (ст. 215, 203 ЦК). Зокрема, це можуть бути: дефекти суб'єктного складу (укладення правочину особою, що не має необхідного обсягу дієздатності – правочиноздатності); дефекти волі (невідповідність волі та волевиявлення); дефекти (недотримання) форми; дефекти (незаконність і/або аморальність) змісту та порядку укладення правочину [6, с. 315].

Не менш важливим є питання про наслідки недійсності правочину. Вітчизняне законодавство, як і законодавство інших пострадянських країн, передбачає як загальний наслідок такої недійсності двосторонню реституцію – повернення сторонами усього одержаного на виконання правочину або відшкодування вартості одержаного. Не занурюючись глибоко у сутність реституції (знов-таки, це питання заслуговує на окремий розгляд), зазначимо, що реституція як спеціальний наслідок недійсності правочину є «надбанням» радянського права, а в державах Центральної Європи, функціонує інша модель наслідків недійсності правочину

На думку А.В. Черяріна, законодавче закріплення оспорюваності правочину, що не відповідає вимогам закону, або іншим правовим актам, дозволило б забезпечити стабільність цивільного обороту і надати його учасникам можливість на свій розсуд здійснювати належні їм цивільні права, в тому числі і право на судовий захист. Внаслідок чого зацікавлена особа мала би право пред'явити позов про визнання оспорюваного правочину недійсним, і суд дослідив би обґрунтованість пред'явлених вимог, реальну наявність невідповідності правочину вимогам закону і іншим правовим актам і значення таких невідповідностей для визнання правочину недійсним. Таким чином, не допускається можливість визнання недійсним правочину без судового визначення його таким [7, с. 24].

При недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій все одержане в натурі, а в разі неможливості такого повернення (у тому числі тоді, коли отримане виражається в користуванні майном, виконаній роботі чи наданій послугі), відшкодувати його вартість за цінами, які існують на момент відшкодування. Недійсність правочину є наслідком того, що дія, яка

ззовні нагадує правочин, за своєю суттю не відповідає вимогам, що висуваються до юридичного факту, який кваліфікується як правочин. З іншого боку, такий правочин не є й юридично байдужим фактом, бо з його укладенням закон пов'язує виникнення для сторін певних наслідків (хоч і не тих, яких бажали сторони: повернення отриманого майна, виникнення обов'язку компенсації збитків і т.д.) [8].

Отже, у цивільному законодавстві проведено чітку класифікацію недійсних правочинів, що дає конкретну можливість розмежовувати види недійсних правочинів, існує доволі ґрунтовна нормативно-правова база, але поряд із цим присутня не однакова процедура використання цих норм що дає нам змогу говорити про необхідність реформування законодавства у цій сфері.

Література

1. Семушина О. В. Недійсні правочини та правові наслідки їх недійсності : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. В. Семушина; В.о. НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Б/в, 2010. – 16 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, редакція від 06.11.2014 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Длугош О. І. Визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом обману / О. І. Длугош // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 217-221
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>
5. Stathopoulos M. Contract law in Greece. Second revised edition. — *Alpen aan den Rijn : Kluwer Law International*, 2009. — С. 110.
6. Цивільне право України : підруч. : в 2-х т. / Є. О. Харитонова, О. В. Дзера, В. В. Дудченко та ін.; за ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. – Х. : Одиссей. – Т. 1. – 2008. – 832 с.
7. Черярин А. В. Недействительные сделки и их последствия: спорные вопросы действующего законодательства и судебной практики / А. В. Черярин // *Российский судья*. – 2006. – № 8. – С. 23-27.
8. Таш'ян Р. І. Недійсність правочинів та її правові наслідки у цивільному праві Німеччини / Р. І. Таш'ян // *Вісник Національної академії правових наук України*. - 2017. - № 1. - С. 152-160. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2017_1_16.

ПРОБЛЕМАТИКА ІНСТИТУТУ ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Михайлова Дар'я,

*студентка 3 курсу групи ПР-172д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Інститут змагальності сторін є одним із центральних інститутів цивільного процесуального права. Зупинимось докладніше на визначенні поняття змагальності сторін в цивільному судочинстві. Змагальність сторін – це встановлена законом можливість реалізації та практична реалізація наданих їм процесуальних прав при безумовному виконанні покладених на них процесуальних обов'язків на всіх стадіях судового процесу [1].

На сьогоднішній день розвиток інституту змагальності в Україні - це запорука справедливого судового розгляду, що робить цю тему актуальною. Україна проходить шлях вдосконалення моделі національного судочинства, що є одним із чинників інтеграції країни в європейський правовий простір. У своїй прецедентній практиці Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на важливості справедливого судового розгляду здійснювання доказування в межах змагальності судового процесу.

Над дослідженням проблематики інституту змагальності в цивільному процесі працювали такі відомі правники, як С. Васильєв, Я. Зейкан, К. Победоносцев, С. Фурса та інші.

Відповідно до принципу змагальності ст. 81 ЦПК передбачає, що кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, окрім випадків, встановлених ЦПК [2]. При чому доказування не повинно ґрунтуватися на припущеннях. Обставини, які підлягають доказуванню - це ті обставини, що мають значення для ухвалення рішення і відповідно до яких, у сторін та осіб, які беруть участь у справі, виникає спір.

Сторони повинні надати всі відомі їм дані та обставини про юридичні факти у справі, які становлять предмет доказування. Разом з тим, процесуальне законодавство зобов'язує кожную сторону довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Принцип змагальності застосовується для всіх стадій позовного провадження (загального або спрощеного) та при розгляді окремих категорій справ в порядку окремого провадження (при розгляді судом справ про обмеження цивільної дієздатності особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності особи, справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності). Принцип змагальності застосовується при встановленні деяких юридичних фактів: усиновлення, реєстрації та розірвання шлюбу, перебування фізичної особи на утриманні, проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу та інше.

Слід наголосити те, що принцип змагальності не застосовується при розгляді справ в порядку наказного провадження, тому що при видачі судового наказу відсутній спір про право.

Проблематика інституту змагальності сторін також полягає в низькому рівні правосвідомості учасників цивільного процесу [3]. Це проявляється в тому, що фактично сторона не усвідомлює себе як активного носія суб'єктивних прав, без жодного процесуального обов'язку. Низький рівень правосвідомості учасників цивільного процесу розкривається в таких чинниках: 1) недостатній рівень теоретичної підготовки багатьох юристів; 2) незацікавленість суддів в наданні доказів по справі; 3) низький професійний рівень підготовки представників, що надають юридичні послуги; 4) розповсюдження в суспільстві так званого «утертого вислову», який проявляється в тому, що суд – це корумпована установа, для якої фактично професійні якості сторони не мають значення.

Таким чином, змагальність - це передусім з'ясування взаємовідносин сторін, що здійснюється за допомогою обміну доказів, які є закріпленими в процесуальну форму [4]. Деякі з правників зазначають, що змагальність - це річ жорстока і перемагає в ній сильніший. Тому до суду більшість правників радить йти з готовністю «розірвати» процесуального супротивника або ж не йти туди взагалі.

Докази займають центральне місце в розгляді спору. Багато науковців, розглядаючи принцип змагальності, мають на увазі, насамперед, активність учасників процесу по збору та наданні суду доказів, які підтверджують або спростовують фактичні обставини справи. Сторони зобов'язані надати суду всі відомі їм дані про юридичні факти у справі, які становлять предмет доказування [5].

Слід наголосити на тому, що тільки за допомогою доказів можна встановити факт порушення матеріального права та правильне застосування відповідних статей процесуальних кодексів [6]. Якщо немає доказів, то не можна говорити про факт порушення права, а якщо немає порушення права, то значить і немає судового процесу.

На мою думку, в даному дослідженні вдалося розкрити поняття змагальності сторін в цивільному судочинстві, реалізацію цього принципу, залежно від видів провадження та чинники, в яких розкривається низький рівень учасників правосвідомості процесу.

Література

1. Васильєв С. В. Цивільний процес України : навч. посіб. / С. В. Васильєв. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 344 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 40-41, 42. [Електронний ресурс]: [режим доступу]. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. К. Победоносцев. Змагальність : старе поняття, новий зміст // Право України. -1999. -№ 9. —276 с.
4. Фурса, С. Я. Докази і доказування у цивільному процесі [Текст] / С. Я. Фурса, Т. В. Цюра. – К. : Вид. Фурса С. Я. : КНТ, 2005.
5. Зейкан Я. П. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / Я. П. Зейкан. – К. : КНТ, 2011. – 680 с.
6. Цивільний процес [Текст] : навч. посіб. / за ред. Ю. В. Білоусова. - К. : Прецедент, 2006.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Олифіренко Ксенія, Соловей Олександра,
студентки групи ПР-182д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Кожна людина, має природне, обов'язкове і непорушне право на охорону здоров'я.

З народження кожен громадянин України має природне право на охорону здоров'я, тобто це доказ того, що жодна людини не в змозі відібрати цю можливість.

Кожна людина, яка проживає на території України відповідальна за подальші дії, які будуть стосуватися сучасного й майбутнього покоління, їх рівня здоров'я й генофонду держави.

До складу системи охорони здоров'я людини можуть входити певні організаційні й функціональні засади, а саме ті, які стосуються соціального, економічного, політичного застосування основних прав, свобод людини й громадянина в Україні. Головною метою цих засад є досягнення остаточної цілі, щодо поліпшення життя і добробуту кожного громадянина країни [1].

Законодавство України в системі охорони здоров'я у цивільному аспекті ґрунтується на Конституції України й інших актах прийнятих з погодженням Основного Закону, що власне регулюють суспільні відносини в галузі охорони здоров'я.

У разі якщо міжнародним договором, в якому бере участь Україна, поставлені інші критерії, ніж ті, які власне враховані законодавством України про охорону здоров'я, то використовуються критерії інтернаціонально контракту.

Провідні принципи охорони здоров'я в Україні:

- визнання охорони здоров'я пріоритетним саме для діяльності країни, тобто одним з ключових чинників виживання і становлення народу України;

- гуманістичний напрямок, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, державними, масовими або ж індивідуальними інтересами, високий рівень медико-соціальної оборони найбільш незахищених верств населення;

- орієнтація на сучасні стереотипи, стандарти лікарської підтримки, поєднання українських традицій і звичаїв та досягнень з великим досвідом в галузі охорони здоров'я;

Муніципальні, державні або ж інші органи, фірми, установи, організації, посадові особи і жителі повинні гарантувати пріоритетність охорони здоров'я в особистій роботі, а також не наносити шкоди самопочуттю населення або окремій людині, в межах власної зони відповідальності, надавати підтримку хворій людині, інвалідам та потерпілим від лиха, надавати допомогу співробітникам органів і установ охорони здоров'я, виконувати інші прямі обов'язки, передбачені законодавством в охороні здоров'я.

Законодавством країни передбачені певні норми, за якими громадяни України, які перебувають за кордоном, реалізують своє право на охорону здоров'я у цивільному аспекті через міжнародні договори, в яких держава приймає участь.

У разі порушення законних прав і інтересів людей в області охорони здоров'я належні муніципальні, громадські або ж інші органи, фірми, установи та організації, їх посадові особи повинні вжити належні заходи по оновленню порушених прав і свобод, інтересів і внести певні корективи у відшкодування заподіяної шкоди.

Судовий захист права на охорону здоров'я здійснюється в порядку, встановленому законодавством.

Використання примусових заходів медичного характеру щодо осіб, які здійснили суспільно критичні дії, лімітування прав інших людей в образі примусового медичного огляду або ж примусової госпіталізації, зв'язку з проведенням карантинних подій допускається лише з тих підстав і в порядку, передбаченому законами України.

Закордонні жителі і особи без громадянства, які кожен день проживають на території України, користуються тими ж самими правами, що й громадяни країни й несуть ці ж прямі обов'язки в галузі охорони здоров'я, в разі якщо інше не враховано інтернаціональними договорами або ж законодавством України [2].

В даний момент в українській науці відсутній єдиний погляд на визначення думки охорони самопочуття якраз в цивільно-правовому нюансі: цивільно-правові справи у сфері лікарської роботи з'являються за ініціативою юридично рівних і економічно незалежних суб'єктів. Наприклад, особливості цивільно-правового елементу полягають в тому, що вона націлена на регулювання стосунків з обороту продукту лікарської роботи між юридично і економічно автономними суб'єктами з підтримкою властивих штатському праву форм і способів.

Позбавлено фінансового (майнового або ж грошового) змісту. У національному законодавстві України право на лікарську (лікувально-профілактичну) підтримку займає простір між власними немайновими правами фізіологічної особи, що забезпечують її життя. Це право зафіксоване в ст. 49 Конституції України, ст. 284 ЦК України, ст. 33-53 законодавства України про охорону здоров'я.

Право на лікарську підтримку у вигляді, в якому воно сформульоване в системі ст. 284 ЦК України, практично зроблено разом з правами: право на пропозицію лікарської допомоги; право на вибір доктора, право відректися від лікування [3].

Цей перелік прав, що стосуються медичної сфери, є в ст. 285 і 286. Тобто в ЦК України йдеться про ряд суб'єктивних громадянських прав, що відповідають особистим немайновим благам в межах певної сфери громадської діяльності, тобто медичної.

У прогресивній літературі, що утворилася є концепція, згідно якій особові немайнові права розділяються на спільні і особливі (окремі). Це розподілення прав і робить вагому соціально-правову функцію, тобто виділення як сукупних основ (універсальних нормативних принципів) цивільно-правового регулювання власних немайнових стосунків і вагоміших базисних сфер, що вимагають особливого правового впливу, з метою гармонізації спільної і особливої особистої уваги. Цей розклад вважається виправданим у тому числі і важливим, беручи до уваги подвійну суть фізіологічної особи, що вступає у всілякі правові справи, комбінуючи для себе 2 "особи" в один і той же час [1].

Але в ЦК України немає формального розділення власних немайнових прав на універсальні і особливі, все ж чинне законодавство виділяє базу для філії груп особливих власних немайнових прав фізіологічної особи, цілеспрямовано розподілити по аспекту особливої особистої уваги. Правовий статус членів належних власних немайнових стосунків містить ряд факультативних симптомів і просить звернути увагу допоміжного правового впливу на ці правовідносини з метою дієвої правової охорони їх прав і інтересів в гармонійному поєднанні із службою охорони соціального кола. Власне, що аспект особливої уразливості містить втілену дієздатність, означає наукову значення найвищого виду, підтверджується його застосовності до подібний необхідної і важкої наукової роботи, як розділення власних немайнових прав фізіологічної особи на особливі групи. Цими особливими групами прав в ЦК України вважаються:

- Особові немайнові права фізіологічної особи у сфері розумової роботи, уразливість особистої уваги як вагомий симптом, прав наданої групи має місце бути в наявності критеріїв порівняно

особливого немайнового об'єкту - процесу і продукту розумової роботи людини.

- Особові немайнові права фізіологічної особи у сфері домашніх стосунків. Уразливість особистої уваги в наданій групі прав пов'язана з особливостями правової охорони домашньої сторони особистого життя фізіологічної особи і потребою додаткових правових заборон для народження і повного становлення людини.

- Особові немайнові права осіб, що мають недоліки дієздатності, з'єднуються в групу особливих прав по аспекту особливої уразливості розумових і вольових можливостей окремих суб'єктів і збільшення неправомірного втручання в приватну сферу наданої категорії осіб. Ця уразливість значимо впливає на вірогідність втілення цими суб'єктами особистих прав, в наслідок цього виникають особливе цивільно-правове втілення, охорони і оборони їх власних немайнових прав [4].

Таким чином, право на лікарську підтримку у правовій природі відноситься до групи власних немайнових прав і містить спільні симптоми цієї категорії особистих прав. У структурі об'єкту власних немайнових стосунків у сфері пропозиції лікарської підтримки наявне не одно або ж 2 немайнових блага (життя і здоров'я), але і ряд інших - волі, приватності, амбіціям, недоторканості, що охороняються способами особистого права. Юридичною базою для законодавчої філії, групи особливих власних немайнових прав фізіологічної особи вважається аспект особливої уразливості особистої уваги.

Література

1. Стефанчук Р. О. Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України / Р.О. Стефанчук// Хмельницького університету управління та права, 2006. – 170 с.
2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. – 627 с.
3. Цивільний кодекс України від 28.11.2019 року. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru>
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_015

ОХОРОНА СПАДКОВОГО МАЙНА ВИКОНАВЦЕМ ЗАПОВІТУ

Прокоф'єва Надія, Денисова Катерина,

студентки групи ПР-164д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Власність втрачає свій економічний сенс, якщо власнику майна не забезпечується перехід майна набутого ним за життя його спадкоємцям. З таких позицій головною проблемою залишається охорона спадщини, до прийняття та оформлення прав на неї спадкоємцями, оскільки у разі втрати спадкового майна втрачається і можливість його набуття. Наприклад, житло, яке має не тільки велику вартість, але й соціальну цінність, цінні рухомі речі, зокрема колекції марок, монет та ін., які можуть мати значну ринкову та історичну цінність, проте за відсутності їх в натурі, право на них не можна визнати навіть в судовому порядку.

На вирішення вказаної проблематики, ЦК України містить низьку правових норм, які об'єднуються в інститут охорони спадкового майна, головною метою якого є забезпечення реалізації волі спадкодавця, захист прав та інтересів спадкоємців, відказо-одержувачів та кредиторів спадкодавця. Перелік осіб, які можуть вживати заходи до охорони майна достатньо великий: нотаріус, за місцем відкриття спадщини, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідні органи місцевого самоврядування з власної ініціативи або за заявою спадкоємців вживають заходів щодо охорони спадкового майна (ст.1283 ЦК України); виконавцем заповіту, коли спадкування здійснюється за заповітом або одночасно і за законом, і за заповітом; іншою особою, призначеною спадкоємцями за законом, яка вживатиме заходів щодо охорони частини спадщини, що спадкується за законом [1].

Особа призначається виконавцем заповіту з її згоди. Така згода витребується нотаріусом і може бути оформлена як самостійна заява, що додається до заповіту, чи міститься на самому заповіті.

Згода бути виконавцем заповіту від особи, яку призначає виконавцем заповідач, може бути отримана за життя спадкодавця або після відкриття спадщини.

Виконавець заповіту має право на плату за виконання своїх повноважень. Заповідачем може бути визначене майно (в натурі або грошах), яке отримає при цьому виконавець.

Якщо дії виконавця заповіту порушують інтереси спадкоємців або не відповідають нормам чинного законодавства, спадкоємці, їх представники, а також органи опіки та піклування мають право оскаржити до суду дії виконавця. До вимог про визнання неправомірними дій виконання заповіту застосовується позовна давність в один рік [2, с. 147].

З метою захисту інтересів спадкоємців від можливих неправомірних дій виконавця та неухильного виконання волі спадкодавця спадкоємці мають право контролювати виконання заповіту. Виконавець заповіту подає спадкоємцям звіт про виконання заповіту по закінченню своїх повноважень, які тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена в заповіті.

Отже, проведене дослідження обраного аспекту проблематики, в тому числі судової практики, дозволяє запропонувати такі попередні висновки щодо інституту охорони майна виконавцем заповіту:

1. Охорона майна є комплексом юридичних та технічних заходів, які вживаються особами, вказаними в законі та/або в заповіті з метою забезпечення схоронності майна та переходу права власності на нього після смерті спадкодавця у встановленому законом або заповітом порядку.

2. Проведений аналіз усталеної практики спадкування свідчить про відносну непоширеність практики призначення виконавця заповіту. Така ситуація пов'язана з тим, що спадкування розглядається перш за все як процес переходу майнових права від спадкодавця до спадкоємців за заповітом, за законом, тобто акцент традиційно робиться на майновій складовій спадкування, а точніше на переході права власності від померлого до іншої особи, в той самий час немайна складова – воля спадкодавця, в безумовної реалізації якої можуть бути навіть не зацікавлені самі спадкодавці, залишається поза увагою як учасників спадкових відносин, так і їх дослідників.

3. Найбільшу ефективність призначення виконавця заповіту для охорони спадкового майна можна спрогнозувати відносно рухомих речей, які мають значну вартість, та предметів домашнього вжитку, щодо яких було зроблено розпорядження спадкодавцем.

4. Призначення виконавця заповіту, зокрема для здійснення охорони спадкового майна, та забезпечення найбільш повної реалізації волі спадкодавця, потребує певної популізації цього інституту спадкового права, перш за все в нотаріальному середовищі, оскільки саме нотаріуси, зазвичай, посвідчують заповіти, а тому можуть пропонувати використовувати цей інститут заповідачам.

5. Віднесення до повноважень виконавця заповіту вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є доцільним та цілком виправданим. Разом з тим, уточненню підлягає обсяг повноважень виконавця заповіту щодо вжиття заходів щодо охорони спадкового майна та управління спадщиною [3, с. 85-86].

Література

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Эйдинова Э. Б. Наследование по закону и завещанию / Э. Б. Эйдинова. – М. : Юрид. лит, 1985. – 112 с. – С. 6
3. Кухарев О. Є. Особливості вирішення судами спорів про визнання права на обов'язкову частку у спадщині та зменшення її розміру /О. Є. Кухарев // Вісник Національної асоціації адвокатів України. – 2018. – № 5. – С. 24–31.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Прудіус Анастасія,
*студентка 3 курсу групи ПР-172д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*
Гніденко Вікторія Ігорівна,
*асистентка кафедри правознавства
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Інтернет та нові технології впливають на правила доказування та способи доказування в судах. Існує велика ймовірність, що вже найближчим часом вітчизняне судочинство повністю перейде на електронне доказування, що передбачає абсолютну відмову від

особистого спілкування між учасниками процесу і між суддею та учасниками судової справи. Адже застосування саме такого способу доказування є найдосконалішим та новітнім, що дозволяють їх ідентифікувати та використати у відповідному судовому провадженні. Як наслідок, використання електронних доказів у судових процесах прогресує з часом все більше і більше, проте є певна низка проблем у застосуванні саме такого виду доказів у будь-яких справах.

Актуальність даної теми полягає у тому, що питання про електронні докази у цивільному судочинстві є досить цікавим у його використанні та значенні, як саме вони застосовуються у цивільних справах, а також які проблеми постають при їх використанні.

Наукове дослідження про питання електронні докази присвячено праці таких вчених-цивілістів, як Павлова Ю.С., Зайцев І. М., Вершинін О.П., Ворожбіт С.П., Гольмстен А.Х.

Метою є дослідження поняття електронні докази в цивільному судочинстві та окреслення проблем у використанні електронних доказів.

«Електронні докази» означають будь-які докази, які були отримані з даних, що містяться на будь-якому пристрої або виробляються ним. Як правило, функціонування таких пристроїв залежить від програмного забезпечення чи даних, що зберігаються або передаються через комп'ютерну систему або мережу.

Електронні засоби доказування як самостійний вид виділяються на підставі особливостей носія такої інформації. Тобто електронним за своєю сутністю є саме джерело (носії) інформації, що має доказове значення, а сама інформація залишається у формі письмових знаків, усного мовлення тощо; інакше кажучи, все те, що придатне для безпосереднього сприйняття та розуміння учасників судового провадження. Так, відповідно до ст. 100 ЦПКУ електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [1, ст.100].

Як уявляється, виходячи зі специфіки кожного різновиду електронних засобів доказування, доцільно поділити їх на три групи:

1. Звуко- та відеозаписи. Їх особливість полягає у тому, що вони містять аудіо- та або візуальну інформацію.

2. Електронний документ, що виступає еквівалентом документа як письмового доказу, з урахуванням специфічних рис, що відрізняють його від інших.

3. Інформаційне повідомлення (інша інформація в електронній формі) є електронним еквівалентом групи інших письмових доказів.

Подати електронний доказ до суду позивач може з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Отже, можна стверджувати, що електронні докази треба використовувати доцільно та відповідно до порядку, визначеному у законі [2].

На нашу думку, суди повинні об'єктивно вирішувати питання про потенційну доказову цінність електронних доказів відповідно до вимог національного законодавства. Електронні докази повинні оцінюватися так само, як і інші види доказів, зокрема щодо його допустимості, достовірності, точності та цілісності. Поводження з електронними доказами не повинно бути несприятливим для сторін або надавати несправедливу перевагу одній із них.

Враховуючи все вищенаведене доходимо висновку, що використання електронних доказів у цивільному судочинстві має ґрунтуватися на трьох основних принципах:

1. Перший принцип пояснює, що хоча роль експертів в оцінці електронних доказів є важливою, суди в кінцевому рахунку повинні вирішити питання про потенційну доказову цінність електронних доказів.

2. Другий принцип вимагає, щоб електронні докази не піддавались дискримінації та привілею над іншими видами доказів. У цьому відношенні суди також повинні використовувати технологічно нейтральний підхід. Це означає, що будь-яка технологія, яка дозволяє встановити достовірність, точність та цілісність даних, повинна прийматися.

Якщо звертатися до практики Європейського суду з прав людини, то в своєму рішенні він зазначає хоча стаття 6 Європейської конвенції з прав людини гарантує право на справедливий суд, вона не встановлює жодних правил щодо прийнятності доказів або

способу їх оцінки, які, таким чином, в першу чергу є питаннями регулювання національним законодавством та національні суди » (див. *García Ruiz проти Іспанії*, № 30544/96, пункт 28).

3. Третій принцип стосується рівності сторін та рівного поводження з учасниками провадження стосовно електронних доказів. Поводження з електронними доказами не повинно бути несприятливим для сторін цивільного судочинства. Наприклад, сторона не повинна бути позбавлена можливості оскаржувати справжність доказів. Якщо суд вимагає від сторони подати роздруківки електронних доказів, така сторона не повинна бути позбавлена можливості подавати відповідні метадані.

Судова практика Європейського суду з прав людини говорить нам про те, що «принцип рівності сторін передбачає, що кожній із сторін має бути надана розумна можливість викладати свою справу - включаючи свої докази - за умов, які не ставлять його в істотну несприятливість щодо опонента» (див. *Letinčić v Хорватія*, № 7183/11, пункт 48).

Та не зважаючи на змістовне теоретичне та законодавче підґрунтя використання електронних доказів у цивільному судочинстві досі стикається з рядом проблем до яких ми віднесли наступні:

1. Відтворення електронних доказів.

Відтворення електронних доказів є проблемою технічного характеру, адже не завжди суд чи сторони мають можливість переглянути та повністю дослідити електронні докази через брак належного технічного або програмного забезпечення. Через це є випадки коли суд змушений відхилити такі докази, як неналежні. Прикладом є справа Господарського суду м. Києва № 910/10977/18, коли судом було некоректно здійснено відтворення долученого електронного доказу в судовому засіданні, проте диск був доступний до перегляду без звуку [3].

2. Засвідчення електронних доказів за допомогою електронного цифрового підпису(ЕЦП).

Під час судового розгляду справ, в яких підлягає доказуванню інформація з Інтернету або на електронних носіях, виникає багато питань щодо її належного засвідчення та використання у судових справах. Електронний цифровий підпис є головним реквізитом такої форми подання електронного доказу.

У цій сфері може бути декілька проблем. Перша проблема стосується невикористання або не правильного використання ЕЦП. Так, наприклад Господарський суд міста Києва у справі № 910/7960/18 не прийняв поданий позивачем електронний доказ в якості належного та допустимого, оскільки він не був засвідчений електронним цифровим підписом [4].

Друга проблема більш складна, оскільки відноситься до природи ЕЦП та включає «пакетний» характер та платність. Під «пакетним» характером варто розуміти те, що певний вид ЕЦП містить в собі доступ лише до обмеженого набору майданчиків, сервісів, в зв'язку з цим вона може мати обмежений функціонал. Для того, щоб позбутися від цих обмежень, учаснику содового процесу потрібно оплатити кожен додатковий сервіс.

3. Забезпечення електронних доказів.

Суд за заявою учасника справи або особи, яка може набути статусу позивача, може забезпечити докази, якщо є підстави припускати, що доказ може бути втрачений або збирання або подання відповідних доказів стане згодом неможливим чи утрудненим [5].

У разі відсутності у сторони побоювань у збереження електронних доказів можливо надати в суд роздруківку документів з подальшим оглядом судом безпосередньо сайту або поштової програми. Однак суд може відмовити стороні в такому огляді, так як він не володіє спеціальними знаннями, а електронний "оригінал" може бути навмисно змінений для надання суду. Для мінімізації ризиків боку, як правило, звертаються за забезпеченням доказів. При цьому у них є вибір звернутися або нотаріусу, або до суду.

Підводячи підсумок аналізу питання про електронні докази, можна стверджувати, що електронні докази займають невід'ємну частину у судовому доказуванні буді-якої справи і відіграють значну роль у їхньому використанні. Також при розгляді даного питання було виявлено багато проблем, які досі не вирішенні і потребують певного врегулювання у законодавстві, адже якщо саме ці проблеми не будуть розглянуті, то електронні докази стануть більш проблемними у використанні і не зможуть цілісно функціонувати у своєму призначенні.

Література

1. Цивільний процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 40-41,42. - Ст. 492.
2. Бринцев В. Електронно-технічне забезпечення діяльності судової влади // Право України. – 2000. – №4. – С.44–48.
3. Рішення Господарського суду м. Києва від 9 листопада 2018 року по справі № 910/10977/18 / [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77849803>
4. Рішення Господарського суду м. Києва від 18 грудня 2018 року по справі № 910/7960/18 / [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78926361>
5. Васильєв С. В. Цивільний процес України [Текст] : навч. посіб. / С. В. Васильєв. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 344 с.

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ) В УКРАЇНІ

Раздольський Олексій,

Студент групи ПР-183зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г. А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Сучасна Україна кардинально змінюється в напрямку впровадження демократичних цінностей, верховенства права, беззаперечного і всеохоплюючого захисту прав людини. Існує кричущий запит суспільства на всебічне реформування державних інститутів, зокрема і інституту примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення), оскільки ефективність функціонування зазначеної системи є запорукою довіри громадян до держави Україна, як правової держави.

Проблемами ефективності виконавчого провадження опікувались такі науковці: Ю. Зайцев, Н. Шелевер, М. Булгакова, С. Якимчук, Г. Фединяк, З. Бортновська, М. Жушман та інші. В зв'язку з суттєвими новаціями в законодавстві, зокрема і з

введенням інституту приватних виконавців, деякі аспекти виконавчого провадження недостатньо розкриті, тому потребують подальшого детального дослідження.

Головною метою дослідження є аналіз й узагальнення основних засад та недоліків функціонування інституту примусового виконання рішень в Україні.

Як показує практика, на сьогоднішній день, отримання на свою користь позитивного рішення суду, або застосування до порушників законодавства, уповноваженими на те органами (посадовими особами), санкцій у вигляді відповідних рішень, які в свою чергу є виконавчими документами про стягнення коштів, чи зобов'язання боржника вчинити певні дії, або утриматись від їх вчинення не є гарантією того, що ці рішення обов'язково будуть виконані.

Велика кількість чинників, таких як відсутність достатньої матеріальної бази, зокрема автомобілів, оргтехніки, канцелярії, відсутність належних умов праці, некомпетентність окремих посадових осіб, нестабільне економічне становище в державі, зростання звернень громадян до судових органів для захисту своїх порушених прав, та як наслідок зростання кількості виконавчих документів та збільшення навантаження на виконавців, призвело до неефективного функціонування Державної виконавчої служби. Тому назрів час для проведення реформ.

З початку 1999 року почали свою роботу районні, міські (міст обласного значення), районні у містах управління юстиції та відповідні відділи державної виконавчої служби.

Законом України «Про державну виконавчу службу» від 24 березня 1998 року було створено Державну виконавчу службу – орган, завданням якого було виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). До набрання чинності цим Законом ці обов'язки були покладені на судових виконавців загальних судів України.

В зв'язку із прийнятою Радою суддів України «Стратегією розвитку судової влади України на 2015–2020 роки» [3] та Указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» [4] виникла потреба законодавчих змін, у тому числі щодо розгляду

судами цивільних справ і нормативної бази в частині виконання рішень.

У процесі судової реформи та пов'язаних інститутів було прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють порядок примусового виконання рішень органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями як новим впровадженням інститутом: зокрема, це Закон України «Про виконавче провадження» [5], Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів» [6], Інструкція з організації примусового виконання рішень [7], Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження [8].

Однак, незважаючи на велику кількість позитивних новел, вони не повною мірою впливають на найголовніше завдання, поставлене суспільством перед державою – досягнення кінцевого результату виконавчого провадження, який полягає у фактичному виконанні рішення, стягувач повинен отримати сатисфакцію, а боржник зазнати відповідних негативних наслідків.

Однією з проблем, яка впливає на незадовільний стан примусового виконання рішень, є неналежне забезпечення умов праці державних виконавців, зокрема, низький рівень оплати праці та матеріально-технічного забезпечення. В багатьох відділах державної виконавчої служби відсутні службові автомобілі, а якщо і є, то відсутнє фінансування на поточний ремонт та паливо, що призводить до неналежного виконання державними виконавцями своїх обов'язків щодо виїзду за місцем проживання, перебування боржника, або місцем знаходження його майна для проведення виконавчих дій з опису та арешту такого майна з метою його подальшої реалізації для задоволення вимог стягувачів.

Професія державного виконавця несе в собі негатив, оскільки виконавець покликаний водночас задовольнити інтереси стягувача, виконати вимоги виконавчого документа та при цьому не порушити прав боржника. Тому робота виконавця характеризується багатьма складнощами та протиріччями.

Неналежне фінансування, великий обсяг обов'язків та відповідальності, тиск на виконавця з боку всіх зацікавлених осіб призводить до великого плину кадрів та не дає сформувати штат з

висококваліфікованих та досвідчених фахівців, що в свою чергу негативно впливає на якість роботи Державної виконавчої служби.

Проблемою низьких показників виконання рішень, є недосконале законодавство, яке регулює діяльність органів примусового виконання рішень.

Суттєвим негативом для виконання виконавчих документів є запровадження державою заборон, мораторіїв щодо стягнення на майно.

Наприклад мораторій на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних капіталах яких частка держави становить не менше 25 відсотків, до вдосконалення визначеного законами України механізму примусової реалізації майна, який введено Законом України від 29.11.2001 № 2864-III «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» [9]. Зазначений мораторій дозволяє державним підприємствам на законних підставах не виконувати судові рішення, зловживати конкурентними перевагами, що призводить до порушення прав стягувачів.

Пунктом 9 частини 1 ст. 37 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що виконавчий документ повертається стягувачу, якщо законом встановлено заборону щодо звернення стягнення на майно чи кошти боржника, якщо в нього відсутнє інше майно чи кошти, на які можливо звернути стягнення, а також щодо проведення інших виконавчих дій стосовно боржника, що виключає можливість виконання відповідного рішення.

Подібні норми ніяким чином не враховують права та інтереси стягувача, які порушуються боржником і мають бути належним чином поновлені.

Позитивними зрушеннями в сфері примусового виконання рішень є введення реєстру боржників - онлайн бази даних про боржників, що ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників для запобігання відчуженню боржниками майна, надання виконавцям доступу до баз даних та реєстрів в яких може міститись інформація щодо боржників, запровадження електронного обміну інформацією між виконавцями та органами та установами щодо майна, джерел отримання доходів та іншої інформації щодо боржника.

Так за допомогою автоматизованої системи виконавчих проваджень виконавець може оперативно отримувати інформацію від:

- Пенсійного фонду України щодо отримання боржником пенсії, або місця роботи боржника;
- Державної фіскальної служби щодо джерел отримання доходів боржника, наявності рахунків у боржників юридичних осіб та/або фізичних осіб-підприємців, номерів облікових карток платників податків фізичних осіб у разі відсутності їх у виконавчому документі;
- Міністерства внутрішніх справ, щодо наявності у боржника транспортних засобів;
- Державної прикордонної служби щодо перетину боржником державного кордону України.

Також виконавець за допомогою електронного цифрового підпису (далі - ЕЦП) може підписувати та направляти в електронному вигляді до відповідних органів постанови про арешт майна (коштів) боржників, постанов про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України (стосується лише виконавчих проваджень про стягнення аліментів) та інших.

Однак Автоматизована система виконавчих проваджень не є досконалою і не в повному обсязі виконує задекларовані в нормативних документах функції, зокрема в частині повідомлення банківським установами рахунків боржників, накладення та зняття арешту на кошти боржника в банківських установах за допомогою ЕЦП оскільки на теперішній час до електронного обміну документами приєднався лише один ПриватБанк, з іншими фінансовими установами виконавці досі обмінюються паперовим способом.

На нашу думку система примусового виконання рішень в Україні перебуває в активній трансформації, змінюються підходи, запроваджуються суттєві законодавчі та практичні зміни, однак ефективність роботи виконавців досі є не високою, тому питання визначення конкретних стратегій, способів та засобів реформування для вдосконалення правозахисної функції держави в частині примусового виконання рішень залишаються актуальними.

Для підвищення показника фактичного виконання рішень ще потрібно багато зробити, зокрема вдосконалити автоматизований процес документообігу та вчинення виконавчих дій, удосконалити законодавство, що стосується порядку допуску до професії приватного виконавця та роботи державного виконавця. Також необхідно оптимізувати структуру органів Державної виконавчої служби, підвищити рівень матеріального-технічного забезпечення органів ДВС, забезпечити працівників органів ДВС додатковими соціальними гарантіями та створити систему особистої безпеки державних виконавців.

Література

1. Шиміло О.О, Аракелян А.Д, Проблеми виконання судових рішень в умовах реформування системи юстиції України [Електронний ресурс] / Шиміло О.О, Аракелян А.Д. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lsej.org.ua/6_2017/83.pdf
2. Солоха О.В. Історія становлення інституту примусового виконання рішень у цивільних справах [Електронний ресурс] / Солоха О.В. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://www.pap.in.ua/1_2019/37.pdf
3. Щодо затвердження Стратегії розвитку судової влади України на 2015 - 2020 роки [Електронний ресурс] // Рада суддів України; Рішення, Стратегія від 11.12.2014 № 71. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr071414-14>
4. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки [Електронний ресурс] // Указ Президента України; Стратегія від 20.05.2015 № 276/2015 – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
5. Про виконавче провадження [Електронний ресурс] // Закон України; Перелік від 02.06.2016 № 1404-VIII – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
6. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів [Електронний ресурс] // Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>
7. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень [Електронний ресурс] // Наказ Міністерства юстиції України; Інструкція, Звіт, Форма типового документа, Розпорядження від 02.04.2012 № 512/5 – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12>.

8. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження [Електронний ресурс] // Наказ Міністерства юстиції України; Положення, Перелік від 05.08.2016 № 2432/5 – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16>.
9. Про введення мораторію на примусову реалізацію майна [Електронний ресурс] // Закон України від 29.11.2001 № 2864-III – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2864-14>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА-ПРЕДСТАВНИКА ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Савочка Катерина,

студентки групи ПР-1740

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Важливою складовою в забезпечення особою своїх прав та свобод є гарантія отримання правової допомоги. Роль адвоката у забезпеченні вказаного права визначено Конституцією України, а саме ст. 59: «Кожен має право на професійну правничу допомогу...Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». А також ст. 131-2 встановлено: «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура...Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді» [1].

Тому для забезпечення права на захист і надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. А разом із нею існує і монополія адвокатури.

Актуальність цієї теми виявляється в тому, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства саме цей вид надання правової допомоги є найбільш затребуваним, а це вказує на те, що важливого значення набуває дослідження проблем правового статусу адвоката та роль монополії адвокатури в цивільному судочинстві.

Проблема визначення правового статусу адвоката в цивільному судочинстві та адвокатської монополії завжди була предметом уваги

багатьох вітчизняних науковців, серед яких доцільно виокремити праці В.М. Буробіна, Т.В. Варфоломєєвої, В.М. Івакіна, І.О. Насонової, С. Ф. Сафулько, О.Д. Святоцького, О.В. Синеокого, Є.Г. Тарло, Л.В. Тацій, М.Й. Штефана та інших.

Метою статті є аналіз правової природи основних процесуальних функцій адвоката в цивільному судочинстві, Основними завданнями є такі: проаналізувати місце й роль адвоката в цивільному процесі та розглянути аспекти монополії адвокатури у судовому представництві.

Основною процесуальною функцією, яка покладається на адвоката в цивільному процесі, є функція представництва. Згідно з ч. 1 ст. 60 Цивільного Процесуального Кодексу: «Представником у суді може бути адвокат або законний представник» [2].

Метою участі адвоката як представника в цивільному судочинстві є надання особам правової допомоги шляхом забезпечення реалізації їхніх прав і обов'язків щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. У цьому випадку ми можемо поділити позицію Л.В. Тацій про те, що «представництво адвоката в цивільному судочинстві є виконанням представницької і правозахисної функції» [3, с. 7]. Із схожих позицій виходить і М.Й. Штефан, який говорить те, що представник у цивільному судочинстві покликаний виконувати дві функції – здійснювати як процесуальне представництво, так і правозаступництво, тобто захищати права й інтереси осіб, які беруть участь у справі [4, с. 156].

Ми погоджуємося з таким твердженням науковців, оскільки адвокат, який виконує функцію представництва в цивільному судочинстві, покликаний не тільки забезпечувати реалізацію прав своїх клієнтів, а й захищати їхні порушені, невизнані або оспорювані права, свободи чи інтереси.

Так, як зазначає Н.М. Гончарова: «Важливою відмінністю адвоката від інших представників у цивільних справах є сукупність обов'язків, покладених на нього законодавством, а також закріплена відповідальність адвоката перед довірителем» [5, с. 15]. Отже, наявність такої професійної складової в процесуальному статусі адвоката в цивільному судочинстві, на нашу думку, є однією з

основних рис, що відрізняє його від інших осіб, які можуть бути представниками в суді.

Доволі дискусійним у юридичній літературі залишається питання і адвокатської монополії. В Україні внаслідок судово-правової реформи 2016 році на рівні Конституції України було закріплена адвокатська монополія. Тоді був передбачений поступовий перехід на представництво інтересів в судах тільки адвокатами з 2020 року. Перехідними Положеннями Конституції України було зазначено, що «представництво виключно адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року» [1].

В судах захищають і представляють адвокати і це є ознакою демократії, ознакою наближення до високих європейських стандартів, які поширюються на 47 країн-учасників ратифікованої Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Наприклад, правові системи країн Континентальної Європи передбачають переважно обов'язкову участь у процесі фахівця як передумову для ефективного судового захисту сторони. Якщо мова йде про касаційні/верховні суди, то взагалі може вимагатися представництво адвоката зі спеціальною ліцензією для роботи в судах вищої інстанції [6].

Важливо відзначити, що в Конституції України міститься можливість окремим законом встановити винятки із обов'язкового представництва у суді адвокатами. Подібні винятки були встановлені Цивільним Процесуальним Кодексом України у ч.2 ст. 60: «Під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність» [2].

Але Проектом закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)» № 1013 передбачається виключити положення частини четвертої статті 131-2 чинної Конституції України, згідно з якою виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді [7].

Ю. Сивовна акцентує: «Адвокатська монополія – це вектор, який наслідували держава і суспільство впродовж попередніх п'яти років. Цей вектор закріплено і врегульовано у Конституції і чинному

законодавстві України. Адвокати в країні забезпечують судове представництво і захист у судах, і ця практика працює у більшості розвинених країн світу. Зараз пропонується все це перекреслити без зрозумілих мотивів». Проведена реформа 2016 році всіляко стимулювала судових юристів, що не мають адвокатського статусу, отримати його шляхом складання іспиту, адже адвокатське свідоцтво – це не просто «кірочка», це показник професіоналізму, етичних зобов'язань і гарантій [8].

Отже, адвокатське представництво у цивільному процесі України назвати «монополією» можна тільки з певною натяжкою, оскільки для сторін, третіх осіб та інших учасників справи зберігається можливість самостійно захищати свої права та інтереси у будь-якій категорії цивільної справи, а також вони можуть вільно собі обрати судового представника у справах, які стосуються трудових спорів або малозначних справ. Адвокатську монополію, в першу чергу переслідували мету надання якісної правової допомоги, що має не тільки прискорити розгляд цивільних справ, але й зробити захист суб'єктивних прав, свобод та інтересів більш ефективним.

Скасування монополії адвокатури на захист у суді створить недопустимий дисбаланс у судовому представництві, коли один із учасників процесу буде повністю залежати від приватних інтересів, а не мати вільний правозастосовчий вибір. І адвокат зможе якісно та кваліфіковано надати юридичну допомогу, обрати вірний спосіб захисту та вести справу із додержанням вимог законодавств. За вказаних обставин, скасування монополії адвокатури є кроком назад, що, є не допустимим.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492
3. Тацій Л.В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Л.В. Тацій. – Х., 2008. – 20 с.

4. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України : [підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл.] / М.Й. Штефан. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
5. Гончарова Н.Н. Формирование и реализация адвокатом правовой позиции по гражданскому делу : автореф. дисс. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная деятельность; прокурорская деятельность; правозащитная и правоохранительная деятельность» / Н.Н. Гончарова. – М., 2008. – 28 с.
6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/149042-likviduvati-advokatsku-monopoliyu-tse-postupatisya-pravami-lyudini-advokati-prokomentovali-zakonoproekt-prezidenta>
7. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242
8. Кривецький О. Скасування адвокатської монополії [Електронний ресурс] / О. Кривецький // Громадська думка про правотворення. – 2019. – № 15 (180). – С. 14–17. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2019/15.pdf>. – Назва з екрана.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АЛІМЕНТНИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сапожнікова Ольга,

студент групи ПР-183зм

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Інтерес до вивчення питання щодо правового регулювання аліментних правовідносин зумовлений теоретичними та практичними потребами дослідження інституту аліментних зобов'язань, кризою сім'ї, зростанням кількості малозабезпечених дітей та появою все частіше випадків, коли члени сім'ї за певних обставин не в змозі утримувати один одного. Тому висвітлення такого питання видається доречним для теоретичного осмислення та

практичного вирішення низки проблем щодо здійснення прав та виконання обов'язків сторін аліментного зобов'язання.

Згідно зі ст. 51 Конституції України "сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою". На конституційному рівні знайшов також закріплення обов'язок батьків щодо утримання неповнолітніх дітей, що підкреслює важливість цих відносин [1].

Відповідно до Конституції України, зокрема ст. 1, 3, 11, 24, 48, 49, 51, 52 розроблено Концепцію державної сімейної політики, яка регламентує загальну стратегію, пріоритетні напрями державної сімейної політики, передбачає здійснення системи заходів тощо. У концепції державної сімейної політики, затвердженій Постановою Верховної Ради України від 17 вересня 1999 р., зазначається, що "сім'я є інтегральним показником суспільного розвитку, який відображає моральний стан суспільства і є могутнім фактором демографічного потенціалу"[2]. Документ визначає основні принципи сімейної політики, серед яких: суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку; диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї; паритетна рівновага та партнерство між жінками і чоловіками в усіх сферах життя; соціальне партнерство сім'ї та держави; пріоритетність інтересів дитини.

У сфері міжнародного права регулювання сімейних відносин посідає виняткове місце у зв'язку зі значними розбіжностями внутрішнього матеріального права різних країн. Правові настанови внутрішнього сімейного права характеризуються своєю пов'язаністю із моральними і релігійними уявленнями, економічними, побутовими особливостями, історичним розвитком, соціальним рівнем, національною, етнічною і культурною специфікою, пов'язаністю з основними правовими принципами, які привірюють до основ публічного порядку і т.д.

Першою спробою врегулювання шлюбно-сімейних відносин на міжнародному рівні стало прийняття Гаазьких конвенцій 1902 - 1905 рр. ("Про шлюб", "Про розлучення і судові розлучення подружжя", "Про опіку над неповнолітніми", "Про піклування про неповнолітніх", "Про особисті і майнові відносини між подружжям", "Про міжнародні цивільні процеси"). Проте, Конвенції були

ратифіковані лише деякими країнами Європи, не мали великого значення, а їх дія припинилася з початком Першої світової війни.

Наступний етап процесу уніфікації розпочався у другій половині XX століття, що стало можливим завдяки прийняттю нової серії Гаазьких конвенцій з питань сім'ї та шлюбу (1950-1980), а саме: Конвенції про закон, що застосовується до аліментних зобов'язань на користь дітей (1956); Конвенція про стягнення аліментів за кордоном (1956) [3]; Конвенції про юрисдикцію і застосовне право щодо захисту неповнолітніх (1961); Конвенції про юрисдикцію, застосовне право та визнання рішень щодо усиновлення; Конвенції про визнання розлучень та рішень про судове розлучення подружжя (1970); Конвенції про право, що застосовується до аліментних зобов'язань (1973); Конвенції про укладення шлюбу та визнання його недійсним (1978); Конвенції про право, що застосовується до режимів власності подружжя (1978).

Крім Гаазьких конвенцій в цей же період були прийняті: Конвенція про згоду на вступ у шлюб, шлюбний вік і реєстрацію шлюбів (1962); Конвенція про громадянство заміжньої жінки (1957); Нью-Йоркська конвенція про стягнення аліментів за кордоном (1956); Європейська конвенція про усиновлення дітей (1967); Європейська конвенція про статус дітей, народжених поза шлюбом (1975).

Наступним етапом міжнародної уніфікації (1980-1990-ті роки) стало прийняття серії "дитячих" конвенцій: Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, у якій кваліфікуються категорії незаконного переміщення і утримання дитини за кордоном (1980); Конвенції ООН про права дитини (1989)[4]; Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі іноземного усиновлення (1993).

На жаль, Україна не бере участі у більшості універсальних конвенцій з питань сім'ї та шлюбу. На міжнародному рівні шлюбно-сімейні відносини врегульовані договорами України про правову допомогу, багато з них містять спеціальний розділ "Сімейні справи", норми якого зазвичай регулюють укладення шлюбу, правовідносини між подружжям, розірвання шлюбу, визнання шлюбу недійсним, встановлення або оспорування батьківства чи материнства, правовідносини між батьками і дітьми, опіку та піклування, усиновлення. Україна, як держава, яка ратифікувала певні

міжнародні договори, декларації та пакти, запроваджувала свої на захист сім'ї [5].

Як підкреслюється у Посланні Президента України Леоніда Даниловича Кучми до Верховної Ради "Україна: поступ у ХХІ століття", об'єктом державної соціальної допомоги повинна виступати саме сім'я відповідно до рівня її доходів. Цей підхід був розвинений в Основних напрямках соціальної політики на період до 2004 року. Проте незалежно від рівня соціальної допомоги сім'ї зберігає своє значення індивідуальний фактор матеріального забезпечення членів сім'ї, до того ж за складної соціально-економічної ситуації держава не в змозі забезпечити всім громадянам високий рівень життя за рахунок соціальної допомоги.

Сім'я у всіх країнах та у всіх народів є основним осередком суспільства. Сім'я в сучасному громадянському суспільстві виконує цілий ряд функцій, однією з них є функція добування засобів існування для членів сім'ї. Пов'язані з виконанням цієї функції аліментні відносини мають важливий характер на теперішньому етапі соціально-економічного розвитку, особливо це стосується утримання батьками своїх неповнолітніх дітей.

У сімейному праві аліментним правовідносинам приділялася значна увага, проте в результаті докорінних змін у соціально-економічному житті суспільства постали нові наукові проблеми. У науці сімейного права України відсутнє окреме комплексне дослідження інституту аліментних зобов'язань з урахуванням змін у шлюбно-сімейному законодавстві та потреб правозастосовчої практики [6].

Аліментні правовідносини мають особистий, безоплатний і триваючий характер. Головною метою такого зобов'язання є забезпечення утримання певної особи, а тому воно суттєво відрізняється від цивільного зобов'язання і за своєю природою має сімейно-правовий характер.

У юридичній літературі по-різному визначається поняття "аліментне зобов'язання". Є.М. Ворожейкін узагалі розуміє під аліментами будь-яку допомогу одного члена сім'ї іншому.

На відміну від Є.М.Ворожейкіна, такі дослідники, як О.С. Йоффе, М.Г. Масевич, Т.А. Фадєєва та інші, розглядають аліментне зобов'язання як наслідок порушення нормальних сімейних відносин і пов'язують його існування з судовим рішенням, коли

добровільно утримання не надається. Інші вчені розуміють аліментне зобов'язання як правовідношення, у якому одна сторона зобов'язана утримувати іншу за наявності умов, передбачених законом, і не включають судові рішення до фактичного складу, що у більшості випадків є підставою виникнення аліментного зобов'язання, порушення нормальних сімейних зв'язків (Л.І. Пацева, О.Й. Пергамент, А.М. Рабець, З.В. Ромовська, В.І. Рясенцев, Н.А. Шишигіна та інші).

Отже, аліментне зобов'язання можна визначити як правовідношення, що виникає на підставі передбачених у законі юридичних фактів, за якими одна сторона зобов'язана утримувати іншу сторону - дружину (чоловіка), жінку (чоловіка) за умови тривалого спільного проживання без реєстрації шлюбу, родича або свояка певного ступеня спорідненості чи свояцтва, особу, яка взяла у свою сім'ю дитину, що є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, вихованця, а останні вправі вимагати виконання даного обов'язку.

За сімейним законодавством України аліментні зобов'язання умовно можна поділити на такі види: зобов'язання подружжя щодо взаємного утримання, аліментні права та обов'язки батьків і дітей, аліментні зобов'язання інших членів сім'ї та родичів [7].

Аліментне зобов'язання подружжя виникає з настанням певного фактичного складу, який охоплює такі моменти:

- сторони знаходяться у шлюбних відносинах;
- уповноважена особа є непрацездатною;
- уповноважена особа потребує матеріальної допомоги;
- зобов'язана особа спроможна надавати утримання (аліменти).

Відповідно до чинного законодавства обов'язок подружжя щодо утримання виникає тільки на підставі зареєстрованого шлюбу. Проте ст. 91 Сімейного кодексу України поширила аліментні права й обов'язки на чоловіка і жінку, які не перебувають у шлюбі між собою, але тривалий час проживали однією сім'єю.

У той же час, слід звернути увагу, що поняття непрацездатності за пенсійним і сімейним правом не збігається. Як зазначає Н.А. Шишигіна, зниження пенсійного віку для окремих категорій осіб не є підставою для віднесення їх до непрацездатних за сімейним правом [8].

Ст. 75 СК України відносить до непрацездатних того з подружжя, який досяг пенсійного віку. Пропонується конкретизувати цю норму, зазначивши, що мова йде про пенсійний вік, необхідний для призначення пенсії на загальних умовах [9]. Обґрунтовується також необхідність віднести до непрацездатних тимчасово непрацюючих та того з подружжя, хто є неповнолітнім.

У науці існує думка, що інвалідів III групи слід відносити до непрацездатних лише за певних умов (М.В. Антокольська, В.Ф. Маслов, Н.А. Шишигіна). В.І. Данилін, Н.М. Єршова, Н.В. Орлова, С.І. Реутов та інші вважають непрацездатними всіх інвалідів незалежно від ступеня втрати працездатності.

Особлива увага приділяється аліментуванню вагітної дружини. Так, деякі автори вважають, що аліментне зобов'язання і в цьому випадку виникає за умови потреби в матеріальній допомозі (В.І. Данилін, Н.М. Єршова, Є.А. Поссе, С.І. Реутов, Ш.Д. Чіквашвілі).

Підставою виникнення прав та обов'язків батьків і дітей є фактичний склад, що включає в себе власне спорідненість та засвідчення спорідненості в установленому законом порядку (Є.М. Ворожейкін, Н.М. Єршова, Н. Масленнікова, К.К. Червяков).

У той же час існують думки вчених, які розглядають спорідненість як єдину підставу виникнення правовідносин між батьками та неповнолітніми дітьми. Для виникнення ж обов'язку батьків з утримання своїх повнолітніх дітей, крім спорідненості, необхідною є наявність і інших фактів: непрацездатність і потреба в отриманні матеріальної допомоги (а відповідно до ст. 198 СК України також і можливість таку допомогу надавати).

Одним із найбільш дискусійних у сімейному праві є питання встановлення оптимального розміру аліментів на неповнолітніх дітей. З 1936 року закон передбачає сплату аліментів не в абсолютній сумі, а у вигляді частки заробітку ($1/4$, $1/3$, $1/2$). У літературі зазвичай підкреслюється, що саме такий порядок спрямований на забезпечення дитині не тільки необхідного мінімуму для існування, але й збереження, наскільки це можливо, того рівня життя, який дитина мала б за умови нормальних стосунків батьків. Крім того, саме такий порядок визначення розміру аліментів має перевагу і з тієї точки зору, що в разі зміни розміру заробітку не треба кожного разу звертатися до суду.

Проте в науковій літературі було висловлено й іншу точку зору. Так, наприклад, Л.П. Короткова та А.П. Віхров вважають, що за сучасних економічних умов існуючий порядок є архаїчним, оскільки без змін існує з 1936 р., тому слід було б передбачити стягнення аліментів у твердій грошовій сумі. М.В. Антокольська пропонує стягувати 1/6 частку заробітку на кожну дитину незалежно від того, проживає вона разом із платником чи окремо, обмеживши можливість стягнення з заробітку 70-75% у випадках, коли платник має більше трьох дітей. М.В. Антокольська, А.П. Віхров, Л.П. Короткова та інші автори висловлюються також за необхідність установлення максимального та мінімального розмірів аліментів.

Окрему увагу слід звернути на питання суб'єктного складу аліментного правовідношення між батьками та повнолітніми дітьми. Так, Т.А. Фадєєва вважає, що до фактичного складу, який є підставою виникнення аліментного зобов'язання, входить рішення суду. Інший підхід, на думку цього дослідника, призводить до того, що стосовно повнолітніх дітей аліментний обов'язок може виявитися просто погашеним, тому що і батьки мають право отримувати аліменти від своїх повнолітніх дітей, і повнолітні непрацездатні діти, які потребують допомоги, також мають право на одержання утримання від своїх батьків.

Що ж стосується участі в додаткових витратах, то вони не є аліментами, відрізняючись від останніх за своєю метою (Л.І. Пацева, О.Й. Пергамент, Ш.Д. Чіквашвілі).

Питання аліментних зобов'язань інших членів сім'ї та родичів пов'язані з утриманням внуків, правнуків, діда, баби, прадіда, прабаби, брата, сестри, пасинка, падчерки, мачухи, вітчима, дитини, яка залишилася без батьківського піклування, фактичного вихователя.

Такі аліментні обов'язки мають субсидіарний (додатковий) характер аліментних обов'язків інших членів сім'ї та родичів.

Сімейний кодекс України встановлює три черги зобов'язаних суб'єктів аліментних правовідносин:

1. Подружжя, батьки та діти.
2. Дід, баба, онуки, брати, сестри.
3. Вітчим, мачуха, падчерка, пасинок, фактичний вихователь і вихованець.

Щодо інституту фактичного виховання, доречно висловився Г.К. Матвеев, який навів такі аргументи. По-перше, цей інститут на практиці застосовувався до осіб, які фактично були батьками позашлюбних дітей. По-друге, це є не чим іншим, як "наказаним за добродетель", оскільки людина цілком добровільно приймає чужу дитину на виховання та утримання і за це "нагороджується" аліментним обов'язком". Проте точка зору Г.К. Матвеева не знайшла підтримки, більшість науковців висловилися за збереження інституту фактичного виховання (А. Белякова, Л.П. Короткова, В.Ф. Маслов, Є.Ф. Мельнік, С.Я. Паластіна, Л. Пацева та інші).

Це ж стосується і вітчима (мачухи), які відповідно до чинного законодавства про шлюб та сім'ю та Сімейного кодексу України виступають аліментозобов'язаними особами.

Слід визнати вдалим підхід розробників Сімейного кодексу України, які у гл. 22 установили імперативний обов'язок інших членів сім'ї та родичів утримувати непрацездатних осіб і дітей, що потребують матеріальної допомоги.

Таким чином, сімейні правовідносини є особливим видом правовідносин, що суттєво відрізняються від цивільно-правових і регулюються сімейним правом як самостійною галуззю права.

Аліментами слід розглядати всяку матеріальну допомогу, що надається в силу закону одному з подружжя, родичам, своякам, фактичному вихователю (вихованцю). Рішення суду про присудження аліментів не слід включати до складу правопороджуючих фактів, оскільки воно спрямоване на захист уже існуючого суб'єктивного права.

Аліментні зобов'язання подружжя, батьків і повнолітніх дітей, інших членів сім'ї та родичів виникають на підставі фактичного складу, тимчасом як спорідненість є єдиною підставою виникнення аліментних правовідносин між батьками та їх неповнолітніми дітьми.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР//Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>

2. Про концепцію державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17 вересня 1999 року № 1063-XIV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>
3. Про стягнення аліментів за кордоном: Конвенція ООН від 20 червня 1956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/23138>
4. Конвенція ООН про права дитини. - Режим доступу до тексту: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
5. Богуславский М.М. Международное частное право : учебник для вузов. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 704 с.
6. Булеца С.Б. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України : станом на 01.09.2011 р. / [Булеца С.Б., Іванов Ю.Ф. та ін.]. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2011. – 428 с.
7. Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: Монографія / МВС України, Луг. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 224 с.
8. Шишигина Н.А. Правовое регулирование отношений между супругами по представлению содержания: Дис...д-ра юрид. наук: 12.00.03. М., 1974. 254 с.
9. Сімейний кодекс України: Зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2008 року / Упорядники: В. Л. Яроцький, В. І. Борисова. — Х.: Право, 2008. — 192 с.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБОРОТОЗДАТНОСТІ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА

Смірнова Анастасія, Ковальчук Юлія

студентки групи ПР-І82д

юридичного факультету СНУ ім. В.Даля.

*Науковий керівник: **Гніденко В.І.,***

асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Попри наявність у Цивільному праві розгляду великої кількості питань на тему оборотоздатності, деякі важливі аспекти залишаються на роздуми і сьогодні.

Керуючись багатьма джерелами права, можемо сказати, що оборотоздатністю є властивість об'єктів цивільних прав, що полягає в можливості їх переходу від однієї особи до іншої за договором купівлі-продажу, дарування або в порядку спадкування (в формі наслідування чи реорганізації юридичної особи) [8, ст.178]. І хоча,

безумовно, це не є класичним тлумаченням поняття для усіх галузей права, та зважаючи на спільну думку вчених, дане розуміння поняття теж цілком має бути.

Розглянемо проблему оборотоздатності саме окремих видів майна. Насамперед слід зазначити, що в законодавстві існують різні визначення майна як об'єкта цивільних прав. В одних випадках під майном розуміють певні речі або їх сукупність, в інших - власністю членів трудового колективу державного підприємства може бути не тільки майно, а й майнові права. У цивільному праві застосовується значення поняття «майно» саме як річ або сукупність речей.

Суттєвим є визначення оборотоздатності окремих видів майна саме як об'єктів цивільних прав, завдяки якій вони можуть бути залучені в цивільний оборот та набути статусу об'єкту як такого.

Об'єкти цивільних правовідношень можна поділити залежно від їх господарського значення, оборотоздатності, потреб охорони громадського порядку та державної безпеки, прав та інтересів учасників цивільних відносин. Виходячи з цих класифікацій виділяють наступні види об'єктів цивільних прав:

- а) вільно перебувають у цивільному обороті;
- б) обмежені в цивільному обороті.
- в) вилучені із цивільного обороту.

Окремі види майна можна віднести до об'єктів цивільних прав, які є обмеженими в цивільному обороті або зовсім вилучені з нього. Класифікуючою ознакою об'єктів, обмежених в обігу, є те, що вони можуть належати і набуватися лише певними учасниками цивільних відносин [7, с. 145]. До таких об'єктів відносять зброю, вибухові речовини, наркотичні та психотропні засоби тощо.

Ще до прийняття ЦК України законодавець установив спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, а саме: на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю; на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами); на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду; на об'єкти, що перебувають на державному обліку як пам'ятки історії та культури; на радіоактивні речовини – у разі наявності висновку органів

територіальної санітарно-епідеміологічної служби про можливість використання цих речовин майбутнім власником у наявних у нього умовах [6].

Такий вид окремого майна як зброя є обмежено оборотоздатним об'єктом цивільних прав і може набуватися громадянами у власність виключно з дозволу органів внутрішніх справ.

Так, право власності на зброю та бойові припаси на території України мають фізичні та юридичні особи, які отримали відповідний дозвіл на її придбання в органів внутрішніх справ [2], а дозволи на придбання і зберігання газових пістолетів і револьверів та патронів до них видаються органами внутрішніх справ громадянам, які досягли 18-річного віку, за винятком окремих категорій осіб (які не можуть володіти спеціальними засобами самооборони за станом здоров'я або ведуть аморальний спосіб життя) за умови наявності медичного висновку [5].

До тварин як об'єктів, обмежених в обороті, пропонується відносити тих, які можуть належати лише окремим учасникам обороту або перебувати в обороті за спеціальним дозволом органів публічної влади (експериментальні і племінні тварини, в тому числі і службові собаки, а також дикі тварини, на яких дозволено полювання) [1]. Право приватної власності на тварин, занесених до Червоної книги України, може виникати лише у певних випадках, за наявності відповідних дозволів та документів.

Особливим об'єктом цивільних прав є лікарські засоби. Проте наявність багатьох негативних чинників (алкоголізм, наркоманія тощо) зумовлює потребу обмежити у вільному обороті цілу низку лікарських засобів. Наприклад, діяльність з обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, які включені до таблиці I Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [3], заборонена на території України, за винятком діяльності з використання рослин, включених до таблиці I (рослини виду мак снотворний, рослини роду коноплі), у наукових та навчальних цілях, при проведенні оперативно-розшукової діяльності, експертиз. Діяльність з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, включених до таблиць II і III Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до таблиці IV

Переліку, здійснюється суб'єктами господарювання за наявності в них ліцензії на здійснення відповідних видів діяльності [4].

З усього вищевикладеного можна зробити такі висновки. По-перше, усі окремі види майна у Цивільному праві, відповідно до їх властивостей, можна віднести до трьох категорій. По-друге, у багатьох випадках, оборотоздатність не може бути дійсною без її затвердження відповідними органами, що є дуже важливим фактором для цих груп майна. Речі, які обмежені в оборотоздатності, мають особливий правовий режим, тому їх здатність перебування та передачі у суб'єктів цивільного права має регулюватись законодавством. По-третє, можемо бачити, що дана тема не втрачає свою актуальність й до сьогодні та завжди повинна контролюватись уповноваженими на це органами України.

Література

1. Крушельницька Г. Л. Тварини як особливий об'єкт цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Г. Л. Крушельницька. – К., 2014. – 19 с.
2. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98.
3. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.05.2000 р. № 770 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п#n12.
4. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр#n203. – ст. 7,19,20
5. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: Постанова Кабінету Міністрів України від 7.10.1993 р. N706 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-п.

6. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#o11.
7. Цивільне право України : підручник : в 2 т. / за ред. Г. Г. Яновицького, В. О. Кучера. – Львів: Новий світ-2000, 2014. – Т.1. – 444 с.
8. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1039

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ТА ПРОЦЕДУРА ЇХ ПОДАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Стародубцева Карина,

студентка групи ПР-174д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Перша асоціація при згадуванні ХХІ століття – світ інформаційних технологій. І звісно нашу державу це не обійшло. Саме розвиток інформаційних технологій являє собою важливий елемент глибоких трансформацій у державному секторі, зокрема у законодавстві. Тому нещодавно у процесуальних кодексах України, а саме у Господарському процесуальному кодексі, у Кодексі адміністративного судочинства та Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК), з'явилося нове поняття, що вимагає особливої уваги і це електронні докази. Але, при позитивних нормативних зрушеннях, електронні докази у цивільному процесі так достатньо й не врегульовані. Одним, з найголовніших та специфічних питань, що потребує ретельного дослідження є стадія подання електронних доказів. Нечітке законодавче врегулювання може привести до неоднозначної судової практики, а також до ускладнень цивільного судочинства. Тому це обумовлює необхідність наукових досліджень, а також й зумовлює актуальність наукової роботи.

Ще донедавна в Україні щодо цього питання електронних доказів д були відсутні комплексні наукові дослідження. Однак останнім часом все більш вчених присвячують свої наукові роботи

дослідженню та вивченню теми електронних доказів. Серед останніх розробок окремо слід відзначити науковий здобуток вітчизняних учених: О. І. Антонюка, І. І. Демчишина, А. П. Вершиніна, А. Ю. Каламайка, Ю. С. Павлова, В. С. Петренка, С. Я. Фурси, Д. М. Цехана та інших.

Мета наукової роботи полягає у розгляді поняття електронних доказів та висвітленні проблемних питань, які пов'язані із застосуванням електронних доказів у цивільному процесі, зокрема питань щодо процедури подання.

Незважаючи на те, що саме наше століття визначається століттям технологій, проте таке поняття, як електронний доказ, з'явилося ще в 70-х роках ХХ ст. і саме з появою так званих машинних документів. У світовій практиці існує термін *data message*, що відповідно до статті 2 Типового закону «Про електронну торгівлю» від 1997 року, рекомендованого Генеральною Асамблеєю ООН, визначається як інформація, що підготовлена, відправлена, отримана або збережена за допомогою електронних, оптичних або аналогічних засобів, включаючи електронний обмін даними, електронну пошту, телеграф, телекс або факс [1].

У національному законодавстві також регулюється питання електронних доказів, які до речі тепер визнані самостійним засобом доказування і не являються письмовими чи речовими доказами. Зокрема у ч. 1 ст. 100 ЦПК вказано, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [2]. З цього визначення ми можемо впевнено сказати, що законодавець дав ґрунтовну та широку дефініцію, яка має доволі великий перелік видів електронних доказів.

З вищесказаного треба зазначити, що є позитивні моменти законодавчого врегулювання електронних доказів і вони, у своїй більшості, теоретичні. Однак наразі існує низка недосконало врегульованих практичних питань використання таких видів доказів учасниками цивільного судочинства, зокрема до таких питань необхідно віднести процедуру подання електронних доказів.

Згідно з ч.2 ст. 100 ЦПК електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу [2]. Схожа норма зазначена у ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», а саме у ч. 5 та ч. 6 де вказано, що електронна копія електронного документа засвідчується у порядку, встановленому законом; копією документа на папері для електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, яке засвідчене в порядку, встановленому законодавством [3]. І начебто все зрозуміло, однак, повернувшись до ст. 6 цього ж Закону, де у ч. 1 вказано, що для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис, що означає те, що наявність підпису не є обов'язковим – одразу виникає колізія. Тобто при буквальному тлумаченню норм Закону, приходимо до висновку, що електронні документи, які не посвідчені електронним цифровим підписом, можуть вважатись електронними документами, однак не будуть вважатись оригіналами таких документів в розумінні даного Закону, що є звісно суперечливим.

Тому, при аналізі чинного законодавства України, необхідно зазначити, що порядок засвідчення як електронної копії електронного доказу, так і його паперової копії, законом не врегульований. Також зовсім не порушується питання розмежування понять «оригінал» та «копія». У суду абсолютно законно можуть виникнути питання щодо необхідності доведення, чи є поданий електронний доказ оригіналом чи електронною копією. Причому треба зазначити, що технічної можливості в судді вирішити це питання без проведення експертизи нема. І звісно виникає питання щодо посвідчення електронних документів електронним цифровим підписом. Так, при посвідченні текстового документа підписом, багато питань не виникає, тому що це доволі звична та зрозуміла справа для багатьох українців. Однак, як засвідчувати підписом ті ж відео- та аудіо- записи? Це є настільки важкою процедурою, що навіть більшість професіоналів-програмістів не володіють такими навичками.

Тому, на нашу думку для вирішення колізії та задля спрощення процедури подання електронних доказів, слід ввести поправки до процесуального законодавства, зокрема до ЦПК, а також до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», які будуть врегульовувати питання подання електронних доказів, зокрема вирішувати питання щодо електронного підпису. І основною законодавчою зміною, на нашу думку, повинна бути норма, яка буде регламентувати не обов'язковість такого реквізиту як електронний підпис для електронних документів з метою можливості їх застосовування в судовому процесі в якості допустимих та належних доказів. Однак, це може призвести до інших проблем, таких як незрозумілість чи є доказ достовірним.

Павлова Ю. С. зазначає, що зміст електронних документів повинен посвідчуватись незалежним учасником цивільно-правових відносин, який наділений спеціальною компетенцією забезпечувати достовірність юридичних фактів. З огляду на відсутність особистої зацікавленості у нотаріуса та наявності спеціальної компетенції у суду було б достатньо підстав вважати такий доказ допустимим і використовувати його під час розгляду справ. Наприклад, надання до суду роздруківки сторінки з Інтернет-сайту, на якому розповсюджено недостовірну інформацію, є недопустимим доказом, адже суд не має прямої процесуальної можливості оглянути відповідну сторінку в Інтернеті та перевірити достовірність наданої інформації. У той же час залучення нотаріуса дозволило б зафіксувати зміст Інтернет-сторінки і надати роздруківці з сайту юридичної сили, що дозволило б використати її рівноцінно з іншими доказами [4].

Вищесказане доказує, що буде доцільним ввести також зміни до Закону України «Про нотаріат», а саме, доповнити статтю 34 «Нотаріальні дії, що вчиняють нотаріуси». Необхідно, на нашу думку, додати до нотаріальних дій засвідчення вірності електронних і паперових копій з електронних документів.

Таким чином, нещодавно в Україні було введено такий вид самостійних доказів як електронні. Законодавець дає широке визначення, а саме що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому

числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Однак що стосується практичного застосування електронних доказів у цивільному судочинстві, то тут виникає купа проблем та питань, зокрема на стадії подання доказів. Тому, задля вирішення цих питань, ми пропонуємо ввести законодавчі зміни до процесуальних кодексів, зокрема до ЦПК, які будуть врегульовувати питання подання електронних доказів, зокрема вирішувати питання щодо електронного підпису. І основною законодавчою зміною повинна бути норма, яка буде регламентувати необов'язковість такого реквізиту як електронний підпис для електронних документів з метою можливості їх застосовування в судовому процесі в якості допустимих та належних доказів. Однак, щоб не виникало питань щодо достовірності доказів, ми пропонуємо ввести також зміни до Закону України «Про нотаріат», а саме, доповнити статтю 34 «Нотаріальні дії, що вчиняють нотаріуси». Ми хочемо додати до нотаріальних дій засвідчення вірності електронних і паперових копій з електронних документів. Саме зі всьома цими законодавчими змінами, на нашу думку, електронні докази у цивільному процесі не будуть одним великим питанням, а будуть використовуватись також свободно та доступно, як і інші докази.

Література

1. Процедура подання електронних доказів в цивільному процесі [Електронний ресурс] // Адвокатське бюро Волошин і партнери – Режим доступу до ресурсу : <http://www.lbvp.com.ua/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%85%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7/>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 28.11.2019 р. №263-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2019.– № 48.
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 07.11.2019р №2155-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019.– №851-IV.

4. Павлова Ю. С. Особливості збирання і процесуального закріплення електронних доказів в цивільному судочинстві./ Ю. С. Павлова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017.– С.76-80.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ ВІДПОВІДАЧА

Степанова Ганна,

студентка групи ПР-1740

юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.**,*

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля

Наразі діяльність правової системи України відзначається постійними змінами та трансформаціями, що, в першу чергу, зумовлено вимогами міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед Європейським та світовим співтовариством.

Щодо гучної реформи процесуальних кодексів, то тепер ускладнилась процедура «завалення» судів безгрунтовними позовами, але в той же час добросовісні позивачі теж повинні добре подумати перед тим, як подавати позов до суду. В першу чергу це пов'язано із матеріальною складовою судових процесів - судовими витратами.

Далеко не кожен позивач в змозі сплатити судовий збір, який повільно, але впевнено збільшується. Та це ще не все, чинне законодавство встановлює зовсім новий підхід по підрахунку судових витрат. Сьогодні, позивач має бути впевнений в тому, що по закінченню судового процесу він не те що отримає грошову суму, але хоча б не вийде в «мінус».

Новим Цивільним процесуальним кодексом України (далі - ЦПК України) було вдосконалено інститут застави: відсьогодні інститут зустрічного забезпечення покликаний гарантувати відповідачу більш широкі можливості відшкодування збитків, які можуть бути спричинені вжиттям заходів забезпечення позову [1]. В своїй роботі М. О. Рожкова таку новелу, для українського процесуального законодавства, як зустрічне забезпечення іменує первинним забезпеченням (оскільки такий вид пов'язується зі

створенням позивачем умов для застосування заходів забезпечення позову), який протиставляється вторинному забезпеченню – передбачена ч. 4 ст. 156 ЦПК України можливість відповідача (іншої особи) за своєю ініціативою забезпечити позов про стягнення грошової суми шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі вимог позивача або надання гарантії банку на таку суму [2, с. 86].

Закріплене в ч.1 ст.135 ЦПК України положення про забезпечення судових витрат- є правом, а не обов'язком суду. В п.2 та п.3 ч.4 ст.135 ЦПК України закріплено вичерпний перелік підстав, за яких суд має право за клопотанням відповідача зобов'язати позивача внести на депозитний рахунок суду грошову суму для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну правничу допомогу та інших витрат, які має понести відповідач у зв'язку із розглядом справи.

Однією з підстав для задоволення подібного клопотання відповідача є завідомо безпідставність позову або зловживання правом на позов, але кодекси України не містять перелік ознак безпідставності, тому ми звернулися до судової практики. Зі змісту ухвали, якою було задоволено клопотання відповідача про забезпечення судових витрат, ми дійшли висновку, що однією з найбільших очевидних ознак безпідставності суд визначив те, що в позові не обґрунтовано порушення прав позивача або не визначено, в чому полягає таке порушення саме відповідачем. Зокрема, таке обґрунтування ми зустріли у справі № 522/1150/18 Приморського районного суду м. Одеси в ухвалі від 18.04.2018 р., задовольняючи клопотання про забезпечення судових витрат суд вказав на те, що в жодному документі, наданому позивачем та її представником до суду, не містяться відомості про відповідача як роботодавця; при цьому позивач просить стягнути з цього підприємства заборгованість із заробітної плати [3].

Попаснянський районний суд Луганської області у справі № 423/3181/17 в ухвалі від 15.02.2018 р. [4] задовольнив клопотання про забезпечення судових витрат у цивільній справі про розподіл майна, що є спільною сумісною власністю, через безпідставність. Відповідачка чітко вказала при обґрунтуванні клопотання, що позов має ознаки завідомо безпідставного, оскільки позивач не надав до позову доказів щодо придбання та вартості майна, яке намагається

поділити, також, відповідачка має наміри залучати свідків для розгляду даного позову, звернулась за правничою допомогою до адвоката, вимушена брати участь у судових засіданнях, тим самим втрачає заробіток за місцем роботи. При тім відповідачка зазначає, що позивач не зазначив ніяких відомостей про те, чи зможе він відшкодувати понесені нею витрати у випадку відмови у позові. Суд ухвалив на протязі 20 днів з дня отримання ухвали суду внести на депозитний рахунок суду суму 9764 грн. 20 коп. для забезпечення судових витрат по даній цивільній справі, і, як висновок ми можемо побачити наступну ухвалу по цій справі тільки вже від 02.04.2018 р. про затвердження мирової угоди між позивачем та відповідачем [5].

Щодо підрахунку вартості правничої допомоги, то Верховний Суд правильно зазначає, що чинним процесуальним законодавством не передбачено обов'язку сторони, яка заявляє клопотання про відшкодування витрат на правничу допомогу, доводити обґрунтованість їх ринкової вартості. Натомість саме на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, покладено обов'язок доведення неспівмірності витрат з наданням відповідних доказів [6].

Отже, судова практика свідчить, про те, що є певний підхід до визначення ознак, які свідчать про безпідставність позову та зловживання правом на позов, а тому ми вже можемо прогнозувати перспективи задоволення подібних клопотань відповідача.

У разі невнесення у визначений судом строк коштів для забезпечення витрат на професійну правничу допомогу суд за клопотанням відповідача має право залишити позов без розгляду. У випадку задоволення позову суд ухвалює рішення про повернення внесеної суми позивачу, а у випадку відмови у позові, закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду про відшкодування неї витрат відповідача повністю або частково [1].

З прийняттям змін до ЦПК забезпечення витрат на професійну правничу допомогу стало, як процесуальним засобом протидії необґрунтованим позовам, так і засобом перешкоджання розгляду справи по суті з боку відповідача.

На підставі всього вищевикладеного ми можемо зробити висновки, що забезпечення судових витрат, регламентоване статтею 135 ЦПК, перш за все, спрямоване на захист інтересів відповідача. Хочемо підкреслити, що по суті, така новела ЦПК України

стимулює сторони до примирення. Є надія, що це матиме позитивний ефект – зменшення навантаження на суддів та їх більш пильновитий підхід до кожної справи. Що стосується сторін, то, гадаємо, вони тепер будуть частіше розглядати, до початку судового провадження, варіант медіації, як способу вирішення спорів.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року №1618-IV // Офіційний вісник України: офіційне видання. – 2004. – №16. – Ст. 1088.
2. Рожкова М.А. Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора. М. : Волтерс Клувер, 2006. – 416 с.
3. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси №522/1150/18 від 18.04.2018 р. [Електронний документ]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73718674>
4. Ухвала Попаснянського районного суду Луганської області № 423/3181/17 від 02.04.2018 р. [Електронний документ]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72211086>
5. Ухвала Попаснянського районного суду Луганської області № 423/3181/17 від 02.04.2018 р. [Електронний документ]. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/72982789?fbclid=IwAR2KV-0-gwxWniBGyQ1oHiqURC1a_XxV-X4wUUS29f8proulB9qAMSQdwo
6. Постанова Верховного Суду №826/2689/15 від 09.04.2019 р. [Електронний документ]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81046503>

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПАДКОВОГО ПРАВА

Токаренко Юлія,

студентка групи ПР-164д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Капліна Г.А.,***

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Спадковий договір є одностороннім, відплатним, консенсуальним. Консенсуальний характер спадкового договору виражається в тому, що договір вважається укладеним, коли сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Хоча

окремі автори вважають, що спадковий договір є реальним, або як реальним, так і консенсуальним. Утім, якщо погодитися із реальним характером спадкового договору, то виявиться, що на підставі неукладеного договору нотаріус повинен накласти на майно відчужувача заборону відчуження. Спадковий договір є відплатним, оскільки опосередковує перехід права власності від відчужувача до набувача.

Односторонній характер спадкового договору виражається в тому, що обов'язки за цим договором має лише одна сторона - набувач. Відчужувач не має обов'язків щодо набувача, оскільки перехід права власності на його майно до набувача здійснюється після смерті відчужувача. А відтак, за життя відчужувач не зобов'язаний вчиняти жодних дій за договором щодо набувача.

Водночас, стосовно віднесення спадкового договору до односторонніх чи двосторонніх договорів серед учених триває дискусія. З цього питання слід вказати на дві концепції, що протиставляються одна одній. Прихильники першої - З. В. Ромовська, О.С. Захарова, Р.А. Майданик, І. В. Жилінкова, О. П. Печений, - стверджують, що спадковий договір є одностороннім, адже тягар договірних обов'язків покладено на одну сторону - набувача. У свою чергу відчужувач не зобов'язується передати майно у власність, оскільки у момент його смерті перехід права власності відбудеться вже без його волі [1]. Інші вчені наполягають на тому, що спадковий договір є двостороннім. Прихильниками такої концепції є В. В. Васильченко, Ю.О. Заїка, В.Ю. Чуйкова, Н.М. Бараннік та А.П. Сінельник. Двосторонній характер спадкового договору обґрунтовується ними тим, що права та обов'язки виникають у кожного з цих учасників, причому правам однієї сторони кореспондують обов'язки другої і навпаки. Так, на думку Є. О. Рябоконя, аналіз правовідносин, що склалися між набувачем та відчужувачем, свідчить про те, що у відчужувача існують не тільки права, а в набувача - не тільки обов'язки. Оскільки набувач отримує право власності на майно відчужувача, останній зобов'язаний не відчужувати майно, що є предметом договору, та вживати заходів, спрямованих на недопущення втрати, загибелі або псування цього майна. Оскільки обов'язки однієї сторони за договором нерозривно пов'язані з правами іншого контрагента, зазначені обов'язки відчужувача відповідають правам набувача

вимагати їх виконання. Законодавець у главі 90 ЦК України не встановлює вичерпного переліку прав та обов'язків сторін. З наведеного Є. О. Рябоконті доходить висновку про двосторонній характер спадкового договору.

Спадковий договір належить до алеаторних (ризикових) договорів. Ризиковий характер договору обумовлений строком, оскільки набувач виконує обов'язки за спадковим договором до смерті відчужувача, утім невідомо, коли настане цей юридичний факт - смерть набувача може настати раніше за смерть відчужувача. Алеаторний ризик у спадковому договорі несе переважно набувач. Крім того, наперед невідомі загальні межі виконання обов'язків за договором, а втрата чи збагачення однією із сторін залежить від випадку (смерті сторони за договором).

Спадковий договір належить до групи договорів про передачу майна у власність. Відповідно до ст. 1304 ЦК України спадковий договір укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.[2.с 56-60]

З. звернулася до суду із позовом до Кізомиської сільської ради про визнання спадкового договору таким, що відбувся. На обґрунтування своїх вимог пояснила, що після смерті Т. залишився будинок. За життя Т. між позивачкою та померлою була укладена домовленість, що у разі, коли позивачка буде доглядати її до смерті та поховас її, будинок, в якому вона проживала, буде належати позивачці. Із 04.04.2001 та по день смерті Т. проживала разом із позивачкою, яка її доглядала та поховала після смерті. Відсутність юридичної освіти у позивачки і померлої була причиною відсутності письмової форми цього договору. За таких обставин З. просила визнати спадковий договір, укладений між нею та Т., таким, що відбувся. Наведені позивачкою обставини підтвердили свідки, допитані по справі. Рішенням Білозерського районного суду Херсонської області від 14.02.2007 позов було задоволено, спадковий договір між З. і Т. визнано дійсним. Причому в мотивувальній частині рішення суд посилався на ч. 2 ст. 220 ЦК України, відповідно до якої якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. Порядок посвідчення спадкових

договорів регулюється главою 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Так, відповідно до п. 8.7 цієї глави на майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору. У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження. Після смерті відчужувача нотаріусу повертається правовстановлюючий документ на нерухоме майно, що було предметом договору, який приєднується до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса. На повернутому примірнику правовстановлюючого документа нотаріус робить відмітку про перехід права власності до набувача у зв'язку зі смертю відчужувача за спадковим договором. У разі смерті фізичної особи-набувача або ліквідації юридичної особи-набувача за спадковим договором дія договору припиняється, а на примірниках договору за письмовою заявою відчужувача нотаріус вчиняє відповідний напис. Відомості про припинення дії договору та зняття заборони відчуження майна, яке є предметом спадкового договору, нотаріус вносить до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Відомості про спадкові договори підлягають обов'язковому внесенню до Спадкового реєстру [3].

Література

1. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т. 12: Спадкове право / За ред. проф. І. В. Спасибо - Фатєєвої. – Серія «Коментарі та аналітика». – Х.: ФО-П Колісник А. А., 2009. – 544 с.[http://yurradnik.com.ua/news/цивільний кодекс -україни-науково-пра-3/](http://yurradnik.com.ua/news/цивільний_кодекс_україни-науково-пра-3/)
2. Кухарев О. Є. Аналіз судової практики розгляду цивільних справ про спадкування: практ. посіб. – Київ: Алерта, 2019. – 340 с.
3. Федорич І. Теоретико-правовий аналіз поняття «здійснення права на спадкування» за Цивільним кодексом України // Вісник Львівського університету. Серія Юридична. – 2012. – Вип. 56. – С. 285–291.

НІКЧЕМНІ ПРАВОЧИНИ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА НАСЛІДКИ

Хрипунова Тетяна,

студентка групи ПР-181д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Гніденко В.І.,

асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Актуальність проблеми полягає в тому, що сьогодні нікчемні правочини їх правова природа та наслідки замало дослідженні в українській юридичній науці. Здебільшого ці питання знаходять роз'яснення у навчальній літературі з цивільного права. Проте більшість досліджень приділяли увагу до окремих видів нікчемних правочинів, правовим наслідкам їх недійсності або лише частково досліджували питання поняття та правової природи нікчемних правочинів.

Багатоманітні аспекти у дослідженні й вирішенні цього питання знайшли своє відтворення у поглядах багатьох вчених та науковців: Д.І. Мейєра, В.С. Мілаш, С.С. Потопальського, В.П. Шахматова, Г.Ф. Шершеневича, Н.В. Рабинович, А.Ю. Бабаскін, М.М. Сібільова, В.О. Кучер, І. В. Спасибо-Фатєєва, Т. О. Чернадчук, С. І. Блінова, Н. Палій, Д. В. Тузов та ін.

Слід зазначити, що в Цивільному кодексі (далі – ЦК) України є закріплення визначення нікчемного правочину, відповідно до ч. 2 ст. 215 ЦК України нікчемний правочин є недійсним через його невідповідність вимогам законодавства. Такий правочин недійсний з моменту його вчинення незалежно від того, чи визнав його таким суд [1].

Позивач вправі звернутися до суду з вимогою про встановлення нікчемності правочину, якщо є спір про наявність або відсутність такого факту. Таке звернення до суду з окремою вимогою, без використання наслідків недійсності правочину, є правом позивача, тому у випадку висування такого факту вона підлягає аналізу. Водночас, якщо позивач не підкреслював окремо вимогу про встановлення нікчемності правочину, а посиляється на її нікчемність при обґрунтуванні іншої пред'явленої вимоги, суди не можуть посилатися на неприсутність рішення про встановлення

нікчемності правочину, а повинні розкрити оцінку таким доказам позивача в аргументованій частині рішення або ухвалити додаткове рішення [1].

Слід зазначити взаємозв'язок аналізу припису законодавства щодо визнання правомірності, а також відповідним чином, дійсність правочину який є актуальним для співвідношення термінів «недійсність» і «нікчемність» правочину. Першим яскравим прикладом, відповідно до ЦК України є ст. 223 [2] в якій зазначено, що правочин, який вчинила фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена за межами її дієздатності без згоди піклувальника, може бути визнаний судом недійсним, якщо буде з'ясовано, що він суперечить інтересам самого підопічного, членів його сім'ї чи осіб, яких він відповідно до закону зобов'язаний утримувати. В цьому інциденті недійсність правочину буде залежати від двох умов: по-перше, відбувається схвалення правочину піклувальником; по-друге – розбіжність правових наслідків скоєння правочину з інтересами самої сторони правочину, членів його сім'ї та інших осіб, яку він зобов'язаний утримувати. За наявності таких умов суд за позовом піклувальника може визначити правочин недійсним. Другим яскравим прикладом, відповідно до ЦК України є ст. 224 [2] в якій визначено, що правочин, вчинений без дозволу органу опіки і піклування є нікчемним. Однак за бажанням зацікавленої особи такий правочин може бути визнаний судом дійсним, якщо з'ясується, що він відповідає інтересам фізичної особи, над якою встановлено опіку або піклування. Виходить що в цьому випадку визначається презумпція нікчемності правочину і лише суду дозволено визначати його дійсним. В цьому випадку виникає проблематика з'ясування правових наслідків нікчемності правочину. Виходить, що будь-який вчинений (або укладений) правочин вважається правомірною дією до випадку спростування цієї презумпції судом, тому нікчемність правочину може визнаватися лише судом. Належним правовим наслідком визнання правочину нікчемним є те, що його укладення не є основою виникнення, зміни чи припинення цивільних прав та обов'язків.

Можна дійти висновку, що встановлення незаперечності існування правочину нікчемним без рішення суду про недійсність не викликає жодних правових наслідків у вигляді виникнення, зміни чи

припинення цивільних прав і обов'язків. Для цього потрібно рішення суду про визнання недійсним правочину.

С.С. Потопольський перелічує такі ознаки щодо нікчемності правочинів: по-перше, відсутність юридичної сили договору з моменту його укладення; по-друге, необов'язковість прийняття судового рішення для встановлення нікчемності правочину; по-третє, встановлення триваліших строків позовної давності для застосування наслідків нікчемного договору; по-четверте, у судовому процесі встановлення нікчемності розглядається як елемент фактичних обставин справ, тому може констатуватися у мотивувальній частині рішення про вирішення спору, що виник із договору; по-п'яте, нікчемність договору може бути усунута винятково у випадках, прямо передбачених законом шляхом визнання договору недійсним у судовому порядку [3].

Вчинення недійсного правочину породжує особливі правові наслідки. Недійсність правочину з часу його вчинення означає, що він не утворює правових наслідків, які мали на увазі його сторони в момент вчинення, а факт укладення недійсного правочину (договору) зумовлює настання негативних правових наслідків для його сторін, у порівнюванні з наслідками, які вони бажали досягти.

Зроблений нікчемний правочин спричиняє реституцію, під якою розуміють поновлення в попередньому правовому, майновому становищі. Відновлення сторін у первісне становище не пов'язане із правом на майно, а є наслідком недійсності нікчемного правочину, що є відповідним для імперативних методів правового регулювання [4]. На першу ланку відносяться не суб'єктивні права особи на майно, зокрема до нього відноситься право власності, а факт його передачі внаслідок скоєння нікчемного правочину. Крім цього, ЦК України [3] також закріпив інші імперативні ознаки наслідків нікчемних правочинів: по-перше, правові наслідки недійсності нікчемного правочину, які встановлені законом, не можуть змінюватися за домовленістю сторін; по-друге, вимога про застосування правочинів може бути пред'явлена будь-якою заінтересованою особою; по-третє, суд може застосувати наслідки недійсності нікчемного правочину з власної ініціативи (п. 4, 5 ст. 216 ЦК України). Суд може застосовувати наслідки недійсності нікчемного правочину лише у випадку пред'явлення позивачем позову про констатацію факту нікчемності вчиненого правочину.

З'ясувавши факт нікчемності правочину у процесі розгляду інших категорій справ, що виходять із договорів, суд обмежується винесенням рішення про визнання договору недійсним без застосування до його сторін реституції.

Проаналізувавши вище сказане, можемо зробити висновок, що чинність правочину пов'язується з презумпцією його правомірності. Чинним правочином є правочин, який слугує підставою виникнення цивільних прав та обов'язків до моменту визнання його недійсним. Тому нікчемним правочин стає не самодіючим з огляду вказівки закону, а на основі рішення суду. при вчиненні нікчемного правочину сторони не зобов'язують проведення двосторонньої реституції, а вдовольняються лише позовом про констатацію факту його нікчемності, суд зобов'язаний поновити сторони у становище, яке існувало до вчинення такого правочину. Таким чином, реституцію внаслідок здійснення нікчемного правочину можна визначити як самостійний охоронний засіб імперативного характеру, спрямований на відновлення порушеного виконанням нікчемного правочину майнового становища осіб.

Література

1. Узагальнення Верховного Суду України щодо «Практики розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 24.11.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст.356. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page5>.
3. Потопальський С.С. Підстави та наслідки недійсності підприємницьких договорів (на матеріалах практики господарських судів). Автореф. дис. ... канд. наук. К. 2007.
4. Кучер В.О. Нікчемні правочини // Цивільне право України. Загальна частина: Посібник / І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка, В.С. Гопанчук та ін.; За ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. - К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. - С. 140-151.

Секція 4

СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*Керівник секції: д.ю.н., доцент, професор кафедри
правознавства Івчук Ю. Ю.*

ЗАЛУЧЕННЯ ЧОЛОВІКІВ ДО ПИТАНЬ БОРОТЬБИ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

*Базалєєва Анастасія,
студентка групи ПР-172д*

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: Татаренко Г.В.,
к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного
права СНУ ім. В. Даля*

Сьогодні проблема домашнього насильства є досить поширеною у сучасному суспільстві, а також однією з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини. Домашнє насильство вважається серйозною проблемою в кожній країні, де вивчається це питання, адже наслідки такого насилля в певних випадках приводять навіть до втрати життя. На жаль, світова статистика свідчить, що найчастіше від такої форми порушення прав людини потерпають жінки, діти, люди похилого віку та на сам кінець – чоловіки. Така сумна «соціальна картина» підтверджується стереотипами нерівності між протилежними статями у суспільстві.

На сьогодні, майже в усьому світі гендерна нерівність постає одним з основних порушень прав людини, корінням якого є історично сформовані уявлення про образи жінок та чоловіків у суспільстві. На жаль, Україна в цьому випадку не є винятком. Роль чоловіків у суспільстві, їх обов'язки та потенціал закріплені в

дослідженнях культури маскулінності, де схильність до насильства, агресія, невміння виражати свої емоції та думки часто сприймаються більшістю людей як ознаки чоловічої маскулінної ідентичності [1]. Саме цей набір стереотипних сторін чоловічого характеру в певній мірі впливає на поведінку людей. На основі цього виникає логічний висновок, що жінка чи дитина повинні в будь-якому випадку терпіти, а чоловік – бути агресором та кривдником.

Слід зазначити, що на даний час наша держава всіляко сприяє викоріненню домашнього насильства, шляхом прийняття нормативно-правових актів та виробленням стратегій щодо протидії такому явищу.

Зокрема у 2017 р. Верховна Рада України на державному рівні закріпила закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Протягом 2018–2019 років також було розроблено пакет підзаконних актів на його реалізацію, наприклад, затверджена Типова програма для кривдників, мета якої полягає в зміні ненависницької поведінки агресора, формування у такої особи поведінки, яка не є небезпечною для оточуючих, належного ставлення до своєї родини та відповідного виконання своїх батьківських обов'язків та на сам кінець викорінення в особи дискримінаційних уявлень щодо становища та ролі жінки у суспільстві [2].

Зазначені заходи, спрямовані на активний розвиток системи надання послуг постраждалим особам, зокрема, створюються притулки та кризові центри, кількість яких з кожним роком зростає. До них можна віднести: громадську організацію «Центр жіночі перспективи» (м. Львів), Комунальний заклад Кризовий центр для жінок, які постраждали від насилля в сім'ї «З надією в майбутнє» (м. Кривий Ріг), Жіночий кризовий центр «Гармонія» (м. Запоріжжя) та нещодавно створений «Притулок для жінок, постраждалих від насильства» (м. Бердянськ) [3].

Продовжуючи наше дослідження, слід відмітити досвід Сполучених Штатів Америки у питаннях протидії насильства у сім'ї та запобігання цього негативного явища, саме шляхом активного залучення чоловіків до профілактичних заходів, направлених на спад рівня насилля над дітьми та жінками у родинях.

Проблема гендерного насильства актуалізувалася ще у 1960-70-х роках завдяки активісткам та активістам так званої другої хвилі

фемінізму. На теперішній час це величезний інституціоналізований рух особливістю якого є те, що чоловіки на рівні із жінками долучилися до діяльності з подолання насильства, виокремивши свою роль, яку називають чоловічим рухом проти насильства, що з англійської – *antiviolence men's movement* [1]. Під час таких зборів, чоловіки мають змогу сісти і поговорити, чому вони є агресивними, сильними і неемоційними. Що означає бути справжнім чоловіком? Чи дійсно хлопці і чоловіки поважають суспільство, де сила та влада проявляються шляхом пригнічення слабших, які найчастіше є жінками? [1].

На сайті організації «Звернення до чоловіків» (*A Call To Men*) розміщено список речей, які чоловіки можуть зробити, аби попередити домашнє та сексуальне насильство:

1. Визнати, що саме чоловіче домінування є основою домашнього і сексуального насильства.

2. Не виконувати ті соціально сконструйовані ролі, які передбачають насильство. Коріння насильства – це чоловіче домінування та відповідна соціалізація чоловіків.

3. Мовчання – це підтримка. Коли ми мовчимо щодо фактів домашнього насильства, свідками яких стаємо, ми таким чином самі підтримуємо насильство.

4. «Звільнився від чоловічої клітки (*man box*)» – кинь виклик традиційним стереотипам про маскуліність, які базуються на прояві сили, агресії, неповаги та насильства.

5. Виховувати наших синів і молоде покоління чоловіків з розумінням поваги до слабших.

6. Прийми факт того, що насильство проти жінок не скінчиться, якщо чоловіки не стануть частиною розв'язання проблеми та створи відповідальну чоловічу підтримку [1].

Погоджуючись з наступними твердженнями, ми спробували дізнатись яким чином цей напрямок розвивається в Україні і чи запозичений відповідний досвід нашими співвітчизниками.

Слід зазначити, що українські чоловіки також долучаються до захисту жінок та дітей від насильства в сім'ї та першим кроком подолання цієї проблеми стало створення у 2004 році Херсонського обласного громадського центру під назвою «Чоловіки проти насильства», який є унікальною громадською організацією, що залучає чоловіків до викорінення проявів агресії та насильства в усіх

сферах життя та активно бере участь у кампаніях по приверненню уваги до проблем гендерної нерівності, торгівлі людьми, пропаганди здорового способу життя та інших соціально важливих проблем [4]. Також слід зазначити, що 4 березня 2009 року відповідно до Національної кампанії під назвою «Стоп насильству!» в нашій державі засновано Національну мережу чоловіків-лідерів, що переймаються проблемами насильства. Її членами стали відомі українські спортсмени, політики, митці та поети, громадські діячі, що займають активну позицію у суспільному житті нашої держави [5].

Доречно зазначити, що просування чоловічого руху проти домашнього насильства не припиняється й зараз. Зокрема, у квітні 2018 року на Харківщині ветерани АТО, представники громадських організацій, члени патрульної поліції та небайдужі до цього болючого питання чоловіки затвердили резолюцію: «Якщо ти проти домашнього насильства – долучайся!» [6]. За відомостями Головного управління Національної поліції в Харківській області, станом на 01.01.2019 р. на превентивному обліку поліції на Харківщині перебувало 3 514 осіб (серед них – 3 092 чоловіків та 422 жінки), що чинили насильство в сім'ї. Цими статистичними даними підтверджується хибність нав'язливих стереотипів щодо маскуліності чоловічого характеру, адже агресорами в родині можуть бути також і жінки. Зі всіх цих кривдників, вчинили фізичне насильство – 1 312 особи, психологічне насильство – 2 188, економічне насильство – 14. Слід зазначити, що сотні осіб були притягнуті до кримінальної відповідальності за скоєння злочинів щодо своїх близьких та рідних [7].

Враховуючи результати проведеного нами дослідження, необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку нашої держави чоловіки на рівні із жінками опікуються багатьма проблемами та не залишаються осторонь у ситуаціях, які на перший погляд є не зовсім «чоловічими». Підтвердженням цьому є велика кількість організацій та центрів протидії домашньому насильству, ініціаторами створення яких виступають саме чоловіки. Цілком доречно стверджувати, що чоловіків також як і жінок хвилюють тенденції загального занепаду інституту сім'ї в країні та згубний вплив масової культури на формування нових стереотипів поведінки в сім'ї, що цілком руйнує нав'язані гендерні стереотипи маскуліності чоловічого характеру.

Література

1. Марценюк Т. О. Роль чоловіків у боротьбі із гендерним насильством (на прикладі США). Гендерний журнал. 2016. – № 2. с. 29–31.
2. Типова програма для кривдників: Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 р. № 1434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#n13> (дата звернення: 28.11.2019).
3. Мобільні бригади: “екстрена допомога” постраждалим від домашнього насильства. URL : <https://ukraine.unfpa.org/uk/news/%D0%BC%D0%BE%D0%B1%D1%96-%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%> (дата звернення: 28.11.2019).
4. Херсонський обласний громадський центр “Чоловіки проти насильства”. URL: <https://www.slideshare.net/ffct/ss-3974383> (дата звернення: 29.11.2019).
5. Про затвердження плану заходів з проведення Національної кампанії "Стоп насильству!" на період до 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2154-2010-р> (дата звернення: 29.11.2019).
6. Чоловіче, якщо ти проти домашнього насильства – долучайся! Харків. URL: <http://centrduma.org.ua/?p=295> (дата звернення: 29.11.2019).
7. Національна поліція в Харківській області. URL: <https://hk.npu.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2019).

СТАТУС СУДДІВ ТА ПРИСЯЖНИХ

Беляєв Іван,

*магістрант групи ПР-183зм
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.*

Науковий керівник: Руденко М. В.,

д. ю. н., професор кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля

В останні кілька років Україна взяла напрям на реформування різних галузей суспільства, це торкнулося і судово-правових реформ. Нові введення мають демократичний характер і покликані поліпшити права і свободи громадян при взаємодії з судовими органами.

Відповідно до положень Концепції судово-правової реформи в Україні, головною метою реформи виступає реальне забезпечення самостійності та незалежності судових органів; реалізація

демократичних ідей правосуддя, вироблених світовою наукою і практикою; гарантування права громадянина на розгляд його справи компетентним, незалежним і неупередженим судом у змагальному процесі. Норберт Вінер казав: «Право має бути настільки ясным і відтвореним, щоб кожен громадянин міг заздалегідь визначити свої права і обов'язки. Він повинен бути здатний з достатньою впевненістю встановити, якої точки зору будуть дотримуватися суддя або присяжні щодо його справи». Ось до чого повинні привести реформи.

Згідно із законом про статус суддів суддя повинен уникати всього, що могло б викликати сумнів у його справедливості. Беручи присягу, суддя клянеться бути справедливим. Судді наділені винятковим правом реалізовувати судову владу, вирішувати всі правові конфлікти, що виникають у суспільстві, вони виконують свої обов'язки на професійній основі судді незалежні і підкорюються лише Конституції та законам України. Прояв неповаги до судді передбачає встановлену законом відповідальність. Вимоги та рішення які виносять суддів під час здійснення ними повноважень є обов'язковими для виконання тими суб'єктами, до яких вони звернені. Невиконання вимог та рішень суддів тягне за собою встановлену законом відповідальність [1, с. 78].

Під час суддівської роботи – заборонено будь-як незаконно впливати, або піддавати суддю тиску або втручання, він є незалежним від цього.

Якщо дії описані вище трапились, суддя зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їхні об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї. Законом передбачено юридичну відповідальність за порушення гарантій незалежності судді.

Одним з важливих інструментаріїв у виконанні поставлених завдань є залучення пересічних громадян до розгляду разом з професійними суддями окремих категорій судових справ. Конституція України гарантує, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Законодавчі основи діяльності суду присяжних містяться в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК).

Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів», народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Даним законом також визначено статус присяжних.

Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює порядок кримінального провадження судом присяжних, та визначає, що суддя – це голова, заступник голови, суддя Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, районних, районних у містах, міських та міськрайонних судів, які відповідно до Конституції України на професійній основі уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжний ст. 3 КПК.

Конституція України передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних ст. 124 КПК, закон встановлює випадки, в яких правосуддя здійснюється за участю присяжних ст. 127 КПК, а також, що судочинство провадиться суддею одноосібно, колегією суддів чи судом присяжних ст. 129 КПК. Ці представники народу відіграють важливу роль у реалізації судової влади. Вони збагачують суд життєвим досвідом і ціннісними орієнтаціями суспільства, що значною мірою сприяє підвищенню авторитету судової влади.

Світовій практиці відомі дві моделі участі народу у судовому провадженні: суд шефенів і суд присяжних. Перша модель притаманна країнам романо-германської правової системи – й полягає у спільному вирішенні шефенами і суддею питань факту і права під час судового розгляду. Шефени беруть активну участь у вирішенні усіх процесуальних питань, а керує процесом професійний суддя. Суд присяжних поширений у країнах англосаксонського права й відрізняється роздільним вирішенням питань факту присяжними, а питань права – права професійним суддею. Присяжні спостерігають за рухом судового розгляду, а після його завершення виходить у нарадчу кімнату для розв’язання питання винності або невинуватості обвинувачуваного. Суддя застосовує норми закону про юридичну відповідальність підсудного

або його виправдання на підставі вердикту присяжних. В обох моделях існують суттєві процесуальні особливості розгляду справ спільними судовими складами. Категорії справ, які розглядаються за участю представників народу, визначаються процесуальним законодавством і становлять найбільш складні цивільні та кримінальні справи [2, с. 134].

Для України до внесення змін до конституції щодо правосуддя 2 червня 2016 р. традиційним був інститут народних засідателів, які за радянських часів розглядали всі цивільні та кримінальні справи. За участю народних суддів. Після набуття незалежності Україною послідовно відстежувалася тенденція до обмеження участі народних засідателів у судових процесах шляхом внесення змін до процесуальних норм про склад суду. Це було зумовлено об'єктивними складнощами залучення народних засідателів до участі у справах, формальністю їхньої участі в них і не заінтересованістю суспільства в цьому інституті [3, с 126].

Із внесенням змін до конституції (щодо правосуддя) інститут народних засідателів повністю скасований – і єдиною формою безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя є присяжні.

Відповідно до Законом України «Про судоустрій і статус суддів», розгляд справ за участю присяжних можливий лише в місцевих судах, тобто у разі розгляду справи за першою інстанцією. Склад суду присяжних у кожному виді судочинства, як і категорії справ, у яких може бути суд присяжних, інші процесуальні питання запровадження цього інституту в господарську та цивільну юрисдикцію має бути визначено відповідними процесуальними кодексами.

На цей момент процесуальні питання участі присяжних у судочинстві визначено лише Кримінальним процесуальним кодексом України.

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК, кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинувачуваного – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачуваних розглядається судом присяжних

стосовно всіх обвинувачуваних, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд. Саме дві умови:

– якщо особа обвинувачується у скоєнні злочину, за яке може бути призначено довічне ув'язнення;

– обвинувачуваний заявив клопотання про розгляд його справи за участю присяжних – це є підставою для залучення до судового процесу присяжних [1, с. 104]. **Література**

1. Руденко М. В. Судові та правоохоронні органи України : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Руденка. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 312 с.
2. Організація судових та правоохоронних органів [Текст] : підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / Марочкін І. Є. [та ін.] ; за ред. проф. І. Є. Марочкіна та канд. юрид. наук., доц. Н. В. Сібільової. - Х. : Одісей, 2007. - 527 с.
3. Судоустрій України : підручник / С. В. Ківалов, Ю. Є. Полянський, М. В. Косюта [на ін.] ; за ред. С. В. Ківалова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.

ЗЛОЧИНИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ

Винник Оксана,

студентка групи ПР-174д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Татаренко Г.В.,

к. ю. н., доцент, завідувач кафедри

конституційного права СНУ ім. В. Даля

Україна як член Організації з безпеки і співробітництва в Європі безпосередньо проводить роботу щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті (нетерпимості). На сьогодні це питання стає все більш актуальним не лише в країнах-учасниках, а й у всьому світі.

Принцип рівності – є одним із основних принципів у демократичній державі. Цей факт можна підкреслити, схиляючись на статті 21 й 24 Конституції України, яка є Основним Законом держави, у них йдеться про те, що усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах, а вони у свою чергу є невідчужуваними та непорушними. Саме тому людина не може бути обмеженою за

вказаними у статтях ознаками (расою, кольором шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними тощо). Злочини на ґрунті ненависті стають дедалі актуальнішими, тим самим вони заперечують людську гідність та індивідуальність й посягають на вказаний вище принцип рівності й права рівного захисту [1].

Водночас у законодавстві України відсутнє чітко сформульоване поняття злочину на ґрунті ненависті попри те, що майже кожен злочин, передбачений Кримінальним кодексом України, може містити ознаки злочинів цієї категорії. Тому необхідно зазначити, що злочини, вчинені через ненависть - це екстремальна форма упередженого ставлення правопорушника до жертви (саме наявність цього елемента допомагає відрізнити їх від інших злочинів), оскільки остання потерпає через приналежність до певної групи (стосовно раси, етнічної приналежності, національності, мови, релігії, сексуальної орієнтації, статі тощо). Таким способом злочинець має на меті або принизити честь і гідність певної нації, раси або конфесії, або показати свою перевагу чи неповноцінність іншої особи. Зміст мотиву також може полягати у бажанні спровокувати расову, національну чи релігійну ворожнечу, тобто викликати загострення міжнаціональних відносин, масові заворушення тощо [2]. Отже, злочин на ґрунті ненависті складається з двох окремих елементів: 1) діяння, що містить склад злочину, зафіксованого у Кримінальному кодексі; 2) упереджене ставлення суб'єкта, який вчиняє злочин, до жертви.

Стаття 161 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за злочин, який порушує рівноправність громадян залежно від певних ознак, однак дану статтю фахівці, з певною долею іронії, називають «статтею-привидом», оскільки у КК України вона є, але застосування її на практиці є досить рідкісним явищем. Відомо, що вказана стаття, через свою розмиту диспозицію та специфіку застосування, просто не може забезпечити абсолютний захист рівноправності громадян. Але, на нашу думку, цей факт не є випробуванням для інколи пасивної позиції й поведінки правоохоронної системи, яка не використовує інші можливі заходи впливу на ситуацію. Прикладом може слугувати ст. 67 КК України, яка кваліфікує вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи

релігійної ворожнечі або розбрату, як обставину, що обтяжує покарання. З одного боку це пом'якшує покарання для злочинця, з іншого – зменшує статистичні дані щодо реальної кількості злочинів на ґрунті ненависті [2, с. 98]. Водночас, у національному кримінальному законодавстві не закріплені визначення наступних понять: «нетерпимість», «расизм», «націоналізм». Натомість, їх зміст розкривають міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Декларація принципів толерантності, ст. 1.

Прояви нетерпимості до людей, які відрізняються за кольором шкіри, формою очей, національністю, поглядами й уподобаннями, релігійними переконаннями або сексуальною орієнтацією характеризуються поняттям «ксенофобія», який розуміється як прояв неприйняття або страху, ворожості по відношенню до іноземців, нетерпимості та неприязні до чогось незнайомого, незвичного або чужого [3, с. 7]. Особи, чиї дії мають ксенофобські мотиви, своїми мішенями для вчинення злочину можуть обирати широке коло груп. Ними ж, наприклад, можуть бути ті, хто на думку нападника, ставить під загрозу цілісність або колективну національну ідентичність його держави. Тож, крім наявності мотивів упередження, ксенофобські злочини також можуть мати політичне підґрунтя. У разі скоєння подібних злочинів у рамках моделі терору чи в більших масштабах, останні можуть розслідуватися за антитерористичним законодавством. Так, наприклад, 22 липня 2011 року Андрес Брейвік влаштував вибух в Урядовому кварталі Осло, результатом якого стали жертвами 8 осіб. Далі він направився у табір для молоді Трудова партія, де відкрив вогонь, вбивши 69 учасників. Після А. Брейвік заявив, що метою його дій було врятування Норвегії та Західної Європи від ісламізації. Його жертвами стали особи, які відрізнялися різним віросповіданням, а сам злочинець вважав усіх, хто підтримував ліберальну політику, виправданими жертвами. У серпні 2012 року було винесено рішення суду й Брейвіка було визнано винним у вчиненні терористичного акту. І, хоча злочини на ґрунті ненависті та тероризм можуть перетинатися, проте основою різницею між ними буде мотив здійснення злочину, адже терористичні акти у більшій мірі спрямовані на здійснення тиску на уряд та досягнення політичних цілей, у той час як у злочинів, вчинених на ґрунті ненависті таких мотивів немає [4, с. 7].

У свою чергу расизм – є найбільш серйозним і розповсюдженим проявом ксенофобії. Відповідно ч.1 ст. 2 Декларації про раси та расові забобони, будь-яка теорія, яка приписує неповноцінність або зверхність по відношенню до окремих рас, етнічних груп і яка давала б право одним людям панувати над іншими чи якось нехтувати ними, вважаючи нижчими й менш поважними є безпідставною і суперечить моральним та етичним принципам людяності.

Стосовно націоналізму, який має безпосереднє відношення до теми, він може перетворюватися із соціально позитивного явища на свою протилежність, яка пов'язана з неповажним ставленням до прав та інтересів інших країн й народів, протиставленням націй, розпалюванням ворожнечі між націями, зокрема в таких крайніх формах, як націонал-соціалізм, фашизм, шовінізм, антисемітизм. Супроводжуваний ідеями зверхності та національної винятковості, націоналізм нерідко виступає джерелом гострих внутрішніх суперечностей і міждержавних конфліктів [5, с. 81].

Слід врахувати, що відмінність у віросповіданні також призводять до соціальної напруги. Й, нажаль, Україна не є винятком у цьому питанні. Однією із головних причин, що провокують міжконфесійне протистояння та перешкоджають налагодженню порозуміння між представниками різних релігійних напрямків, є нетерпимість до «іншості», низький рівень толерантності чи взагалі її відсутність. Варто зауважити, що толерантності важко досягти через низку об'єктивних факторів. До них відносять передусім існування різних точок зору, інтересів, традицій та амбіцій, які притаманні кожному індивіду, котрі, в свою чергу, формують окремі соціальні групи. По-друге, політична заангажованість суспільства стає важливим фактором, що перешкоджає налагодженню терпимого ставлення до інакодумців. По-третє, невинішені на державному рівні питання, що стосуються відсутності деяких нормативно-правових аспектів (упорядкування майнових відносин держави і церкви, проблеми почергового користування церковним майном) та часткове недотримання законодавства у сфері релігії поглиблюють ситуацію з утвердження принципів толерантності серед українців. Водночас, необхідно пам'ятати, що прояв толерантності – це важлива складова, яка повинна становити міцний фундамент для розвитку діалогу, пошуку порозуміння між

учасниками релігійних відносин. Цей прояв серед українців можна розглядати як константу збереження миру та спокою, а у світі вона складає основу того тла, що гарантує й забезпечує співробітництво [6, с. 76]. Саме тому є необхідність у вдосконаленні церковно-державних відносин.

Сексуальна орієнтація – це також специфічна ознака, через наявність якої жертви часто зазнають упередженого ставлення правопорушника. Статистичні дані підтверджують, що злочини на ґрунті ненависті проти ЛГБТ спільноти є вагомим проблемою. Мова йде не лише про ставлення з боку громадян, а й з боку державних органів. Ситуація з розслідуванням злочинів ненависті за мотивами гомо або трансфобії залишається вкрай незадовільною. Слідчі послідовно ігнорують мотиви гомо/трансфобії при скоєнні злочинів, кваліфікуючи їх, здебільшого, як звичайне хуліганство або інший злочин без обтяжливих обставин, і відмовляються починати розслідування можливого порушення статті 161 ККУ, яка, як зазначалось раніше, наразі є єдиним способом врахувати такі мотиви при призначення покарання правопорушників. Жертви злочинів, які намагаються захистити свої права та потребують захисту, вимушені звертатися до слідчих суддів для початку розслідування за статтею 161, а інколи взагалі для внесення відомостей про злочин до реєстру та початку досудового розслідування. Проте, навіть коли слідство вимушене почати розслідування за вказаною статтею, це ніколи не призводить до висунення обвинувачення за нею в суді. Наявне кримінальне законодавство є абсолютно непристосованим для правильної кваліфікації злочинів ненависті за будь-якими ознаками, крім "раси", національної/етнічної належності або релігійних переконань. Це мало бути виправлено шляхом ухвалення відповідних поправок до Кримінального кодексу (захід 3 пункту 105 Плану дій у сфері прав людини), але Міністерство внутрішніх справ вже на три роки запізнюється з виконанням цього положення Плану дій. Щодо статистичних даних, у 2019 році зафіксована значно менша кількість випадків мови ворожнечі та закликів до дискримінації ЛГБТ. Однак, треба відзначити різке зростання (більше ніж вдвічі у порівнянні з першою половиною 2018 року) ненасильницьких корисливих правопорушень, пов'язаних із здирництвом, шантажем і викриттям персональної інформації щодо сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності людини. Подібні

злочинні схеми добре відпрацьовані й досить успішно застосовуються злочинцями завдяки закритості чоловіків, які мають секс із чоловіками, та їх небажанню звертатися до правоохоронних органів за захистом [7].

Отже, проведене дослідження показало, що наявність злочинів на ґрунті ненависті посідають значне місце у державі й світі в цілому. Тому виявлення та протидія таким злочинам, як украй небезпечному суспільному явищу, що негативно впливає не лише на окремих осіб, а й потенційно може перерости в конфлікти та насильство більш глобального масштабу, є дуже важливими, саме тому необхідно звернути увагу на прогалини у чинному законодавстві, на діяльність судів й правоохоронних органів, на рівень обізнаності й сприймання громадян. І хоч показники рівня злочинів на ґрунті ненависті стають нижчими, дана тема потребує подальшого розгляду й удосконалення становища в країні й в цілому в світі.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Дорош Л.В. Мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості як кваліфікуюча ознака злочинів проти життя і здоров'я особи / Л.В. Дорош // Проблеми законності: Академ. збірн. наук пр. / Відп. ред. В.Я. Таціц: Х.: Нац. ун-т «ЮАУ», 2011. – Вип. 114. – 257 с. – 163-173.
3. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості. Навчально-практичний посібник / колектив авторів. Київ, 2012. – 167 с. – С. 7.
4. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2008–2013). Авторський колектив: С.В. Віднянський, О.М. Горенко, А.Ю. Мартинов (відповідальний редактор), В.В. Піскіжова. – К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – 378 с.
5. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Укр. енцикл, 1998. – Т.4 :Н-П. – с. 82
6. Зорько В. С. Етнічна та релігійна толерантність в українському суспільстві: соціологічний вимір / В. С. Зорько // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4 (5). – С. 76–85.
7. Правозахисний ЛГБТ центр «Наш світ»/ Електронний ресурс: <https://gay.org.ua/blog/2019/09/04/promizhnyi-zvit-pro-stanovyshche-lgbt-v-ukraini-u-2019-rotsi/>

ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ВІД 01.01.2020

*Золкіна Анастасія,
студентка групи ПР-172д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Татаренко Г.В.,
к. ю. н, доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля*

З настанням нового 2020 року чинності набуде Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». За допомогою цього закону запроваджується інститут кримінальних проступків, який набуде чинності 1 січня 2020 року.

Актуальність теми полягає в тому, щоб оглянути зміни у Кримінальному кодексі України (далі ККУ), звернути увагу на становлення нового інституту кримінальних проступків, дізнатися що це таке і яким чином відбуватиметься регулювання правопорушення, що будуть вважатися кримінальними проступками, а також проаналізувати доцільність перенесення ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП) до Кримінального кодексу України.

Згідно до повідомлення прес-служби МВС закон набере чинності від 1 січня 2020 року. За словами заступника міністра внутрішніх справ Вадима Трояна, закон про кримінальні проступки дозволить розслідувати нетяжкі злочини за спрощенню процедурою, що значно розвантажить слідчих. Він уточнив, що після введення поняття «кримінального проступку» та спрощеної процедури його розслідування слідчі зможуть сконцентруватися на розкритті тяжких та особливо тяжких злочинів [1].

Згідно до Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих правопорушень» (далі Закон) у ККУ слово «злочин» буде замінено на «кримінальне правопорушення», а слово «злочинність» на «кримінальна протиправність». Щодо введення поняття «кримінального проступку», то таким вважатиметься

злочин невеликої тяжкості. Також Закон вносить норму про керування транспортом у стані сп'яніння в ККУ, зробивши її кримінальним проступком (покарання - штраф 17-34 тис. грн і заборона керувати до трьох років; а при повторному порушенні - до 51 тис. грн із заборonoю керувати від 2 до 3 років) [2].

Уточнюється, що до кримінальних проступків пропонується віднести такі поширені злочини, як некваліфіковані крадіжки, шахрайство, незаконні дії з наркотичними засобами без мети збуту, хуліганство тощо.

Так само у МВС поінформували, що проводити розслідування кримінальних проступків будуть дізнавачі - службові особи підрозділу дізнання органу Нацполіції. Розслідування кримінальних проступків буде проводитися у формі дізнання зі спрощенням процедури, включаючи скорочені строки – не більше 72 годин з моменту повідомлення особі про підозру чи затримання, або в інших випадках на строк у строк до одного місяця.

“Якщо випадок невідкладний, дізнавач до внесення відомостей до ЄРДР матиме право оглянути місце події; відібрати пояснення; провести медичне освідчування; отримати висновок спеціаліста і зняти показання технічних приладів та технічних засобів; вилучити знаряддя вчинення проступку, речі і документи. Процесуальні джерела доказів у провадженні про проступки, крім загальних, також пояснення осіб, результати медосвідчування, висновок спеціаліста, показання приладів та технічних засобів. Підозрюваного у вчиненні кримінального проступку зможуть затримати: до 72 годин - якщо особа чинить опір правоохоронцю, відмовляється припинити чинити порушення, намагається втекти; на 24 години - якщо людина нетвереза та може завдати шкоду собі або оточуючим”, - уточнюється у повідомленні.

Також, згідно з законом, прокурор зобов'язаний не пізніше трьох днів після отримання повідомлення про підозру особі разом із матеріалами дізнання (а якщо затримали нетверезого підозрюваного - впродовж 24 годин) або закрити кримінальне провадження, або повернути матеріали дізнавачу і продовжити строк дізнання, або звернутися до суду з обвинувальним актом, а при ознаках скоєння злочину направити провадження для проведення досудового слідства [1].

На даний момент норма щодо керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння

закріплена у ст.130 КУпАП. У вигляді покарання за керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, а так само відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, тягнуть за собою накладення штрафу на водіїв у розмірі шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права керування транспортними засобами на строк один рік і на інших осіб - накладення штрафу в розмірі шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Таким чином, спираючись на вищенаведені факти і порівнюючи запобіжний захід, закріплений у ст. 130 КУпАП та такий, що пропонується Законом можна дійти висновку, що від 1 січня 2020 року керування транспортними засобами особами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під дією лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції буде вважатися вже не адміністративним правопорушенням, а кримінальним проступком, а також, матиме більше покарання, що відображається у більшому розмірі штрафу і у часі, на який особа буде позбавлена права керування транспортним засобом.

Окрім цього також планується звільнити від кримінальної відповідальності осіб, які вперше вчинили кримінальний проступок чи необережний нетяжкий злочин (за винятком корупційних). Правопорушник повинен щиро покаятися, активно сприяти розкриттю правопорушення і повністю відшкодувати завдані збитки або усунути завдану шкоду.

Інші зміни ККУ стосуються певних особливостей, пов'язаних з інститутом кримінального проступку, зокрема, закріплення вимог про те, що особи, засуджені за вчинення проступку, після відбуття покарання визнаються такими, що не мають судимості [1].

Змінами до Кримінального кодексу України до корупційних злочинів віднесено статтю 3661, яка визначає кримінальну відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо

недостовірних відомостей у декларації (якщо відомості про об'єкт декларування відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб) або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації [4].

Отже, ми розглянули більшість з відомих нам змін, які будуть внесені Законом до Кримінального кодексу України, а також проаналізували відмінність відповідальності за керування транспортними засобами особами, що перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під дією лікарських препаратів, які знижують їх увагу та швидкість реакції.

Література

1. Офіційне повідомлення МВС//Електронний ресурс [Режим доступу] <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2585513-z-novogo-roku-nabuvae-cinnosti-zakon-pro-kriminalni-prostupki.html>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 17, ст.71
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року//Відомості Верховної Ради України, 1984, 984, додаток до № 51, ст.1122
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE STATUS OF LAW ENFORCEMENT BODIES OF UKRAINE AND THE USA

Kapinos Дмитро,

student of group PR-162d

faculty of law V. Dahl EUNU.

Hnidenko Victoriiia,

Assistant Professor chair of Law V. Dahl EUNU

Nowadays, the development of social relations, the creation of everything as the most appropriate level of the rule of law and the development of measures of socio-economic development of society,

constantly affect the development of these factors can be influenced by many reasons. maintaining order in the state.

Of course, this raises the question of reform and improvement of law enforcement agencies, without which the effective activity of many state institutions is impossible. Creating the right level of a legal social state requires constant modernization of legislation in the direction of improving the protection of the rights and freedoms of every citizen, stipulating the definition of the essence of the legal status of law enforcement agencies. If, notwithstanding the study of the peculiarities of the activity of the law enforcement system of Ukraine and their legal status in the work of scientists, this issue can not be attributed to the number of resolved at the theoretical and methodological level. The insufficient number of scientific bases to some extent hinders the development of the law enforcement system, so there is a need to improve it by researching the law enforcement system in foreign countries.

Regarding the terms "law enforcement" and "law enforcement". Law enforcement agencies are organized units of employees whose more detailed list is specified in the law of Ukraine "On State Protection of Court and Law Enforcement Officers" [1], which has the task of controlling, supervising, pre-trial investigation, protection and protection of all forms of property, nature protection, protection of rights, freedoms and legitimate interests of human and citizen other law enforcement functions [2].

Law enforcement is the task of ensuring the safety of citizens in daily life, in accordance with national law, mainly through restraint and prevention, but also through the necessary interventions to stop the violation of the law [3].

In our study, a comparative analysis of Ukraine and the United States of America (hereinafter referred to as the United States) would be relevant, so starting with the genesis, it can be noted by Asyamov's work: Saxon as Chancellor. Later, the term was used in the sense of "public order" by a French police officer and writer Nicolas de Lamar, who authored the "Treatise on Police." In the more modern period of time police became considered the London Police, its founder was one of the famous politicians of the nineteenth century Robert Pyle" [4, p. 24].

The emergence of the US Police System was influenced by the democratic ideas of the Declaration of Independence and the principles of

the 1787 Constitution. But as is typical in most of all countries, the activities of all law enforcement agencies, including the police, are governed by the basic law of the state, its laws, and on the basis of the issued legal acts of local self-government, examples of which are: city police ordinance, "Moral code of law enforcement officers bodies ", "Oath of the police officer", [5, p. 125].

Considering some of the differences between police agencies, it can be argued that the state bodies have a similar organizational structure and a special law enforcement system that is branched out, resulting in no uniform vertical structure throughout the country.

The tasks and activities of such a structure of bodies are mainly distinguished by: the implementation of police functions in the state; protection of officials and its particularly important objects; highway patrolling; registration of vehicles, and others.

As for the territorial bodies of the police of our state, the issue of their creation, liquidation and reorganization is entirely up to the Cabinet of Ministers of Ukraine upon the submission of the Minister of Internal Affairs of Ukraine on the proposal of the Chief of Police. The structural part of the police bodies and the question of the list and budget of the bodies are approved by the Head of Police with the consent of the Minister of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (regarding the structure of the bodies). The heads of territorial police bodies themselves are appointed to the posts and dismissed from their positions by the police chief in agreement with the Minister of Internal Affairs of Ukraine [6].

As mentioned above, the system of police bodies is composed of three components (levels) of state power: the federal, state and local police, which are formally independent of one another, and are based on the concept of local autonomy.

The main type of police force in this system is the federal authorities, but the vast majority is local police, which concentrates in its units almost three quarters of the police force [7].

The structure of US police, unlike our law enforcement system, has such a specific feature as the absence of a single body that would fully manage national police units. This feature of US police management differs significantly from the organizational and functional structure of law enforcement in some countries.

Comparing the powers of Ukraine and the US, it should be noted that the powers of the police of Ukraine have less powers than those provided by the law of the state, in our law, and more specifically in the law "On the National Police" states the following list of powers: "carrying out preventive and preventive activities aimed at preventing prevention offenses; identification of the reasons and conditions conducive to criminal and administrative offenses, taking measures within their competence to eliminate them; taking measures to detect criminal and administrative offenses; termination of detected criminal and administrative offenses. "

With respect to US law, it defines the following list of police powers: prevention and deterrence of crime; ensuring stability and peace within the country; protection of personal property; enforcement; investigation of crimes; return of lost or stolen property; detention of criminals; protection of individual rights; road safety; performing the functions of various public services; ensuring stability and peace within the country, preparing cases to bring them to court, regulating civil interests, protecting safety, health and more. Thus, due to the regular process of social development and the emergence of new requirements, the scope of police powers is constantly being expanded [5, p. 127].

Summarizing all of the above, we can say that law enforcement agencies of Ukraine and the US, although they have some similarities, but also have a significant list of differences:

First, the difference in organizational structure, while in the US there is no single governing body, as well as a single regulatory act that would regulate state-wide police activity, divided into three components of federal, state, and local police agencies to the law of a particular state and the territorial jurisdiction of which it has powers, unlike our state where the unitary system of our state provides for a unified police system, and the order of formation, the extension of powers throughout the state.

Secondly, the US police have a broader range of responsibilities for ensuring the safety of citizens in everyday life than currently permitted by Ukrainian law.

From this we can say that the US law enforcement, despite its small list of features as in any state is a kind of part of society, the result of their activities, and an indicator of their level of development. In doing so, analyzing and borrowing the experience of organizational-law enforcement activities of a state such as the United States can help

eliminate mistakes, gaps, and other negative phenomena for our state, which is of no importance in raising our state's legal status.

Література

1. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.
2. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/00000000/pravo/pravoohoronni_organizatsiyi_ukrayini
3. Україна демократичне урядування у секторі безпеки [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://ukrainesecuritysector.com/uk/topic/керівництво-сектором-безпеки/правоохоронна-діяльність/>
4. Асямов С.В. та ін. Поліція зарубіжних країн: система організації та досвід професійної підготовки кадрів. - Ташкент, 2010. - 450 с.
5. Губанов О.В. Поліція зарубіжних країн. Організаційно-правові основи, стратегія і тактика діяльності / А.В. Губанов : МАЕП, 1999. – 288 с.
6. Закон України «Про Національну поліцію» від 31.10.2019, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.
7. Sci.House [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://sci.house/sravnitelnoe-pravovedenie-kniga-scibook/zagalna-harakteristika-pravoohoronnih-organiv-31460.html>

ЗАСТОСУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Лозінська Олена,

магістрантка групи ПР-1823

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Качурін С. Г.,***

к.ю.н, доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

В умовах реалізації інтеграційних процесів, виникнення нових загроз й модернізації сталих злочинних проявів, що відбуваються сьогодні на державному та міжнародному рівнях, важливим напрямом оптимізації роботи органів досудового розслідування, адвокатської та судової діяльності є використання спеціальних знань в різних стадіях кримінального судочинства. Попри проголошену в

КПК України рівність прав сторін кримінального провадження на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, а також на реалізацію інших процесуальних прав, сьогодні в криміналістиці бракує рекомендацій, адресованих стороні захисту, зокрема й тих, що стосуються використання спеціальних знань. Поряд із відсутністю ефективного механізму реалізації проголошених прав учасників кримінального провадження це суттєво обмежує позиції рівності сторін та можливості відстоювання адвокатом-захисником інтересів підзахисного. Таке становище створює умови для певних негативних тенденцій в адвокатській практиці.

Не можна стверджувати, що вітчизняними й зарубіжними науковцями не приділялося належної уваги дослідженню цієї сфери діяльності адвоката і діяльності із використання спеціальних знань та допомоги спеціаліста як такої. Вагомий внесок у дослідження питань криміналістичного забезпечення діяльності слідчого, прокурора, судді, адвоката й використання спеціальних знань в кримінальному провадженні зробили відомі вітчизняні й зарубіжні вчені, фахівці в галузі кримінального процесу, криміналістики, теорії судової експертизи.

Наукові дослідження зазначених вчених і практиків мають принципово важливе значення для вдосконалення діяльності адвоката-захисника з використання спеціальних знань в інтересах повного, всебічного й правильного розгляду матеріалів кримінального провадження та прийняття в ньому правильних рішень. Водночас варто звернути увагу на те, що питання використання адвокатом під час доказування й захисту інтересів підзахисного спеціальних знань і допомоги спеціаліста залишаються недостатньо вивченими..

Враховуючи викладене, дослідження проблем використання адвокатом-захисником спеціальних знань в кримінальному провадженні є своєчасним і потрібним як для вітчизняної науки, так і для практики, зумовлює актуальність дослідження теми, її велике значення для діяльності адвокатів-захисників та для здійснення кримінального судочинства загалом. Тому, метою дослідження є комплексна розробка і конкретизація теоретичних положень криміналістичного забезпечення діяльності адвоката та використання ним спеціальних знань в кримінальному провадженні

під час збирання, оцінки й подання доказів з метою захисту прав та законних інтересів особи.

Проведене дослідження, дозволяє на монографічному рівні, комплексно й з урахуванням положень чинного кримінального процесуального законодавства, розглянути проблеми криміналістичного забезпечення діяльності адвоката-захисника та використання ним спеціальних знань в кримінальному провадженні під час збирання, оцінки й подання доказів з метою захисту прав та законних інтересів особи та сформулювати наступні висновки:

1. Сутність організації діяльності адвоката-захисника під час виконання ним функції захисту в кримінальному провадженні полягає в конкретизації адвокатом завдань в певній ситуації досудового розслідування й судового розгляду та прийнятті ним рішень щодо створення оптимальних умов для ефективної діяльності, спрямованої на захист законних інтересів клієнта з використанням передбачених законом засобів. В криміналістичному розумінні змагальність сторін у кримінальному провадженні становить собою сукупність положень кримінального процесуального закону і криміналістичних рекомендацій, що мають закономірні зв'язки і впливають на поведінку та дії кожної із сторін учасників кримінального провадження, на їхню взаємодію за одночасного прагнення кожним досягти у законний спосіб поставленої мети — доказати правильність висунутого обвинувачення і забезпечити захист від обвинувачення.

2. Юридична мета використання спеціальних знань передбачає, що такі знання використовують в кримінальному провадженні для формування доказової інформації та для її перевірки, оцінки й використання сторонами кримінального провадження й судом. За цим критерієм здійснюється розподіл форм використання спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні. Якщо при використанні спеціальних знань формується новий доказ або перевіряється вже наявний, то в цьому випадку це процесуальний спосіб використання спеціальних знань. Якщо спеціальні знання використовуються лише для формування внутрішнього переконання суб'єкта доказування, для обрання шляхів і способів пошуку та перевірки доказів, для оцінки доказової інформації, то в такому випадку йдеться про непроцесуальну форму використання спеціальних знань.

3. Кожний випадок залучення спеціаліста до участі в слідчих (розшукових) діях й використання спеціальних знань стороною захисту повинен мати відображення такого рішення в матеріалах кримінального провадження. Це має бути заявлене органу досудового розслідування клопотання і рішення про його задоволення слідчим, прокурором, або ж угода сторони захисту із конкретним спеціалістом на надання послуг в межах здійснення кримінального провадження

4. В організації діяльності адвоката-захисника по виконанню ним функції захисту в кримінальному провадженні варто брати до уваги і використовувати ті криміналістичні напрацювання й рекомендації, які стосуються його діяльності, хоча вони й розроблені в межах криміналістичної категорії слідчої ситуації. Це має значення для діяльності адвоката, залученого до участі в кримінальному провадженні спеціаліста чи експерта, слідчого судді, суду. Можна вести мову про криміналістичну ситуацію і саме її повинен враховувати адвокат-захисник під час участі в досудовому розслідуванні чи судовому розгляді матеріалів провадження обираючи певну тактику захисту і захищаючи інтереси свого підзахисного.

5. Дії адвоката-захисника, що відповідають виконанню встановленій законом функції захисту, зокрема й в частині використання ним спеціальних знань, не можуть суперечити нормам чинних законів та порушувати їх, навіть якщо це не відповідатиме уявним інтересам і бажанню підзахисного. Для адвоката – це випадок конкретної конфліктної ситуації, виходом з якої може бути переконання підзахисного у недоцільності й відмові від незаконних методів захисту, або розірвання угоди з такою особою щодо надання адвокатських послуг.

6. Ініціатором використання спеціальних знань й прийняття рішення про потребу проведення експертних досліджень мають бути ті процесуальні особи, для яких результати роботи експерта викликають інтерес і потрібні для відстоювання перед судом власної лінії, чи то обвинувачення, чи захисту. Враховуючи це, до редакції статей 242 та 243 КПК України мають бути внесені зміни, що сприятимуть визначеності цих норм щодо порядку призначення й проведення судової експертизи в кримінальному провадженні.

Перше речення в частині першій статті 242 варто викласти в такій редакції: *"Експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання"*, вилучивши з попередньої редакції цієї статті слово "або". Статтю 243 КПК України викласти в такій редакції: *"Експерт (експерти) залучається судовим рішенням (ухвалою) за наявності підстав для проведення експертизи: під час досудового розслідування за дорученням слідчого судді, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження; під час судового розгляду за дорученням суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження"*.

7. Виходячи із загальних засад кримінального провадження, слід вважати, що під час судового розгляду на зміст клопотання сторони захисту про залучення експерта й доручення проведення експертизи ухвалою суду, на порядок розгляду судом такого клопотання та на порядок отримання зразків для експертизи розповсюджуються загальні вимоги, якими встановлено підстави проведення експертизи, порядок залучення експерта та порядок розгляду клопотань про залучення експерта й отримання зразків для експертизи, які встановлені для стадії досудового розслідування.

8. Встановлена чинним КПК України процедура судового розгляду не передбачає нормативного визначення такої судової дії як допит спеціаліста. Згідно з вимогами ст. 71 КПК України, залучення спеціаліста для консультацій і надання допомоги сторонам кримінального провадження допускається як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження. На результати використання допомоги спеціаліста під час досудового розслідування сторони посиляються в обґрунтування позиції обвинувачення, або позиції захисту і тому робота спеціаліста має важливе значення для правильної оцінки зібраних сторонами доказів. З огляду на це, доцільно доповнити частину другу статті 360 КПК України положеннями, які надають можливість допиту спеціаліста в судовому засіданні. З цією метою перше речення частини другої статті 360 КПК України можна викласти в такій редакції: *"Спеціалісту під час його допиту в суді можуть бути*

поставлені питання щодо суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень, а також щодо суті й результатів наданої ним допомоги сторонам кримінального провадження, якщо така допомога була надана під час досудового розслідування". З'ясування таких питань в судовому засіданні допоможе в оцінці доказів, що зібрані сторонами під час досудового розслідування.

ПОГРОЗА АБО НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

***Морозовський Максим,**
магістрант групи ПР-182з
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: **Качурін С. Г.,**
к.ю.н, доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Законодавче регламентування кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи (ст. 398 КК України) має сьогодні надзвичайне політико-правове значення і є конче необхідним з врахуванням принципового реформування національної судової системи. Аналіз судово-слідчої практики показує, що у переважній більшості випадків захисник чи представник особи стає жертвою цього злочину під час здійснення діяльності, пов'язаної з наданням правової допомоги, такі діяння носять переважно насильницький характер і вчиняється як під час безпосередньо виконання потерпілими своїх обов'язків, пов'язаних з наданням правової допомоги, так і після їх виконання, що додаткового підкреслює суспільну небезпечність цих діянь.

Слід зазначити, що проблеми кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи не залишалися без уваги з боку вчених в галузі кримінального права. Однак ряд цих проблем до теперішнього часу залишаються спірними, не до кінця проаналізованими що обумовлює необхідність теоретичного дослідження проблематики кримінально-правового захисту захисників чи представників особи у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги в сучасних умовах

розвитку вітчизняної кримінально-правової теорії і правозастосовної практики.

Це підкреслює необхідність дослідження соціальної обумовленості, юридичної природи, правової ефективності, можливостей подальшого вдосконалювання законодавчої конструкції та практики застосування кримінально-правових норм, що забезпечують законну діяльність захисників чи представників особи та передбачають відповідальність за посягання на таких осіб, уточнення та поглиблення деяких теоретичних положень як за даною та суміжними проблемами, що й обумовило вибір теми дослідження.

Метою дослідження є комплексне кримінально-правове вивчення проблем кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи і формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідної норми Кримінального кодексу України та підвищення ефективності застосування кримінального законодавства.

Проведене дослідження теоретичної та правової бази теми роботи, її праксеологічна складова, що відпрацьована у ході переддипломної практики, дозволяє зробити наступні висновки:

1. Кримінальний Кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 5 квітня 2001 року, передбачив статтею 398 відповідальність за погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи, яка поряд зі статтями 397 «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», 399 «Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи», 400 «Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги» увійшла до розділу XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти правосуддя».

2. Під родовим об'єктом злочинів розділу XVIII Особливої частини КК України пропонуємо розуміти встановлений законодавством порядок здійснення правосуддя судом, органами дізнання і досудового слідства, а також органів, що виконують судові вироки, рішення та постанови. У зв'язку з цим, представляється, що назву розділу XVIII необхідно викласти в наступній редакції: «Злочини проти порядку здійснення правосуддя».

Враховуючи особливості українського кримінального законодавства, яке до розділу XVIII Особливої частини КК України

відносить і суспільно небезпечні діяння, що об'єднані такою специфічною діяльністю як надання правової допомоги можна говорити про групу злочинів у цьому розділі, спрямованих проти порядку здійснення такої правозахисної діяльності, і поєднаних з незаконним фізичним або психічним впливом на суб'єктів такої діяльності.

Видовим об'єктом для злочинів, які можна виділити у самостійну групу, що відрізняється єдиною для них ознакою, а саме, незаконним впливом на суб'єкта, що здійснює діяльність, пов'язану з наданням правової допомоги (статті 397 «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», 398 «Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи», 399 «Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи», 400 «Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги» КК України) виступає порядок здійснення такої діяльності захисником чи представником особи, особиста та майнова безпека захисника чи представника особи, які надають правову допомогу та їх близьких родичів.

Безпосереднім об'єктом вчиненого діяння, передбаченого статтею 398 КК України є встановлений законом порядок здійснення уповноваженою особою (захисником чи представником особи) правової допомоги фізичним та юридичним особам в частині захисту їх прав та законних інтересів рамках процесуальних відносин. Додатковим об'єктом цього злочину виступають психічна, фізична недоторканість, здоров'я, власність захисника чи представника особи або їх близьких.

На нашу думку, існує необхідність на законодавчому рівні закріпити положення про кримінально-правову охорону не тільки захисників, представників особи (як фізичної, так і юридичної), але й законних представників, незалежно від галузі (кримінальної, адміністративної, цивільної чи господарської), в якій здійснюється діяльність з надання правової допомоги.

З метою підсилення правового захисту захисників та представників особи від суспільно небезпечного діяння, передбаченого статтею 398 КК України, пропонуємо доповнити диспозицію частини першої цієї статті, після слів: «у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги», словами: «в тому числі і

в минулому». На нашу думку, це надасть можливість підсилити і превентивні властивості цієї норми кримінального закону України.

Не утворює складу злочину, передбаченого статтею 398 КК України заподіяння погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, якщо це не пов'язано з наданням правової допомоги. За наявності підстав такі дії можуть бути кваліфіковані за іншими статтями Особливої частини КК України (зокрема, за статтями 121, 122, 125, 129).

Виходячи із змісту пункту 1 частини першої статті 3 Кримінального процесуального кодексу України, пропонуємо у статті 398 КК України після слів «щодо їх близьких родичів» доповнити словами «та членів сім'ї».

Вчинення діяння, передбаченого частиною другою і третьою статті 398 КК України відносно захисника чи представника особи (навіть, якщо особа на момент вчинення цього діяння вже не є захисником чи представником особи), а також вчинення таких дій щодо їх близьких – у зв'язку з їх минулою діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, на наше переконання, також слід кваліфікувати за частиною другою і третьою статті 398 КК України, для чого доцільним було б застосування у диспозиції частин другої і третьої статті 398 КК України формулювання в «в минулому».

На підставі викладених положень і висновків автор пропонує внести до чинного Кримінального кодексу України:

1. Статтю 398 Кримінального кодексу України викласти в наступній редакції:

«Стаття 398. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги

1. Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, викраденням, позбавленням волі або знищенням чи пошкодженням майна щодо захисника чи представника особи, а також щодо їх близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правомірної правової допомоги, в тому числі і в минулому, –

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Умисне заподіяння захиснику чи представнику особи, їх близьким родичам чи членам сім'ї легких або середньої тяжкості

тілесних ушкоджень у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, в тому числі і в минулому, –

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Умисне заподіяння особам вказаним у частинах першій або другій цієї статті у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, в тому числі і в минулому, тяжкого тілесного ушкодження, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'І

Нагорянська Ольга,

студентка групи ПР-171з

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Татаренко Г.В.,

*к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного
права СНУ ім. В. Даля*

Домашнє насильство - це не тільки фізичне насильство. Домашнє насильство - це будь яка поведінка метою якої є отримання влади та контролю над чоловіком, партнером, дівчиною/хлопцем, або близьким членом сім'ї. Зловживання - це поведінка, викликана гнівом, розумовими проблемами, наркотиками, або алкоголем, або іншими загальними виправданнями. Кожна людина має право на гідне ставлення та захист. Впровадження гендерної рівності та протидія насильству над жінками - один з невід'ємних інструментів побудови безпечного та толерантного суспільства. Суспільства, яке базується на взаємній повазі, рівних правах та можливостях. Суспільства де головну роль грає не стать, а рівень професіоналізму [1].

Насильство щодо жінок виступає одним з головних порушень прав людини, причини якого пов'язані з наявною нерівністю між чоловіками та жінками та гендерною дискримінацією.

Коли широка публіка думає про домашнє насильство, вони зазвичай думають з точки зору фізичного насильства, яке призводить до видимих травм жертви. Це тільки один тип

зловживання. Існує кілька категорій ображення, кожна з яких має свої руйнівні наслідки. Смертність, пов'язана з фізичним насильством, може піддати жертву більш високому ризику, але довгострокове знищення особистості, яка супроводжує інші форми насильства, є значним і не може бути зведено до мінімуму. Типи зловживання: Контроль - це спосіб для того, хто побив, зберегти панування над жертвою. Контролююча поведінка, віра в те, що вони виправдані і впливають з цього зловживання є основною проблемою в насильстві над людьми. Фізичне насильство - це будь-яка фізично агресивна поведінка, відмова від фізичних потреб, непряма фізична шкідлива поведінка або загроза фізичного насильства. Сексуальне насильство - це використання сексу експлуататорським способом або примус до сексу іншої людини. Згода на сексуальну активність в минулому не вказує на поточну згоду. Сексуальне насильство може включати як словесну, так і фізичну поведінку.

Вираз надмірної ревності, що призводить до помилкових звинувачень в невірності і контролюванню поведінки для обмеження контакту жертви із зовнішнім світом. **Емоційне насильство і залякування** - це будь-яка поведінка, в якому використовується вразливість, незахищеність або характер іншої людини. Така поведінка включає в себе постійну деградацію, залякування, маніпулювання, «промивання мізків» або контроль над іншим на шкоду людині. **Ізоляція** - це форма насильства, часто тісно пов'язана з контролем поведінки. Це не ізольована поведінка, а результат багатьох видів образливої поведінки. Не даючи жертві робити те, що він хоче, встановлюючи і досягаючи цілей, і контролюючи, як жертва думає і відчуває. Кривдник ізолює жертву від ресурсів (особистих і суспільних), які можуть допомогти. **Усні образи**: примус, погрози і звинувачення. Усні образи - це будь-які образливі вирази, використовувані для наклепу, збентеження або загрози жертві. **Використання чоловічої привілеї**: до тих пір, поки ми, як культура, приймаємо принцип і привілей чоловічого домінування, чоловіки будуть як і раніше ображати. До тих пір, поки ми, як культура, приймаємо і терпимо насильство щодо жінок, чоловіки будуть як і раніше піддаватися насильству.

Дослідження, проведене у 2016 році ГО «Ла Страда Україна» та Женевським центром демократичного контролю над збройними

силами (DCAF) з питань реагування системи кримінальної юстиції на насильство щодо жінок, приходять до висновку, що воно неефективне. За даними було виявлено три показники неефективності, які врешті-решт призводять до безкарності кривдників:

- **Неповідомлення:** система кримінального правосуддя неспроможна охопити більшість випадків НЖ/ДН. Наприклад, за даними звітів про поширеність насильства щодо жінок та дівчат, в Україні щороку приблизно 1 850 000 жінок віком 15–49 років зазнають ДН. Проте у 2015 році поліцією було зареєстровано лише 83 740 звернень про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173–2 КУпАП (насильство в сім'ї).

- **Втрата справ:** у більшості випадків НЖ/ДН, повідомлених у поліцію, провадження в системі кримінального правосуддя припиняються і не приводять до засудження. Наприклад, з 1 049 випадків згвалтування, повідомлених у поліцію впродовж 2016 року, за вказаний період було засуджено на виході з ланцюга правосуддя лише 61 гвалтівника.

- **Нестримувальна** практика винесення вироків: наявна практика не стримує кривдників від скоєння НЖ/ДН. Наприклад, серед порушників, звинувачених у кримінальних злочинах щодо НЖ/ДН, що караються позбавленням волі, тільки троє з десяти фактично засуджуються до тюремного ув'язнення. Неефективне реагування системи кримінального правосуддя на НЖ/ДН призводить до високого рівня повторних злочинів, а також сприяє підтриманню суспільного середовища, яке створює умови для НЖ/ДН.

Зі звернень постраждалих від домашнього насильства на Національну «гарячу» лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: «Відмовилися втручатися, аргументували, що «це сімейні справи, розбирайтесь самі», поліцейські так і кажуть, це у вас не насильство, це просто сімейна сварка» «Зверталась, але поліцейські, які прибули на виклик сказали, що це не вбивство, і якщо ще раз викличу їх то заплачу штраф» «Чоловік погрожує, що якщо ще напишу одну заяву, то він її вб'є і відбере дитину». «Зверталась протягом року п'ять разів і тільки один раз склали протокол. На облік насильника не взяли. На судмедекспертизу не направили». «Я зверталась до поліції щонайменше чотири рази... Вони почали мені вірити після

того, як чоловік почав погрожувати мені та дитині зброєю». Гендерна упередженість та неправильне розуміння домашнього насильства та інших форм насильства щодо жінок серед фахівців залишають жертву без довіри до неї, без сил вдіяти щось та без допомоги, в той час як кривдники можуть продовжувати чи знов вчиняти акти насильства щодо них.

Законодавство України 15 листопада 2001 р. Верховна Рада України ухвалила перший на теренах СНД Закон «Про попередження насильства в сім'ї», чим визнала як існування цього явища в суспільстві, так і готовність протистояти йому. Вдосконалення національного законодавства в цій сфері триває й досі. Зокрема, запроваджено корекційні програми для осіб, які вчиняють насильство в сім'ї; виключено поняття «віктимної поведінки»; уточнено перелік суб'єктів державної політики у сфері попередження насильства в сім'ї (2008); а в 2015 році було прийнято закон про внесення змін у Кодекс про адміністративні правопорушення, яким виключені штрафи з переліку покарань за насильство в сім'ї, що замінило штрафи як покарання за домашнє насильство на позбавлення волі.

– 25 серпня 2015 р. Президент України своїм Указом затвердив Національну стратегію у сфері прав людини. В Національній стратегії містяться такі розділи як «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Протидія гендерному насильству, торгівлі людьми та рабству», «Протидія домашньому насильству», «Забезпечення прав дитини».

– 6 грудня 2017 року Верховна Рада України ухвалила законопроект 4952, який вносить зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, що посилюють кримінальну відповідальність за домашнє насильство та насильство стосовно жінок та законопроект 5294 «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у цій сфері і спрямований на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Таким чином зроблено крок на шляху імплементації положень Стамбульської Конвенції – Конвенції про запобігання насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами.

– 4 січня 2018 р. Закон України “Про запобігання і протидію домашньому насильству” підписав Президент України. Закон набрав чинності 8 січня 2018 року. Для реалізації положень Закону Кабінет Міністрів України має у шестимісячний строк забезпечити приведення своїх нормативно-правових актів, а також нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у відповідність із цим Законом [1].

Загальносоціальні заходи спрямовані на зміцнення сім’ї, як соціального інституту та як союзу певних осіб; завчасне виявлення сімей, у яких існує загроза виявлення насильства, а також відвернення або обмеження причин та умов, які сприяють створенню такого насильства; забезпечення будь-якої дитини сімейним вихованням та можливостями для фізичного й духовного розвитку; забезпечення достатнього захисту від насильницьких проявів для будь-кого з членів сім’ї [2, с. 71].

Насильницькі люди приходять з усіх верств суспільства. Вони можуть бути успішними в своїй кар’єрі і користуватися повагою в своїй церкві і суспільстві. Насильницькі чоловіки часто мають деякі загальні характеристики. Вони мають тенденцію бути ревнивими, власницькими і легко розсердженими. Багато образливих чоловіків вважають, що жінки поступаються. Вони вважають, що чоловіки призначені для домінування і контролю над жінками. Як правило, образливі люди заперечують, що насильство відбувається, або вони мінімізують його. Вони можуть звинуватити свого партнера в зловживанні, кажучи: «Ти змусив мене зробити це».

Проаналізувавши сказане, можна зробити висновок, що насильство в сім’ї є системою жорстокої і небезпечної поведінки. Для повного вирішення даного питання необхідно піднести його на рівень держави, щоб кожен задумався і почав вирішення цього питання з роботи над собою, усвідомлення важливості вирішення проблеми сімейного насилля, і лише тоді можна говорити про ефективне вирішення цієї проблеми. На мою думку найбільшою проблемою є не відокремлення кривдника від жертви. Закон передбачає можливість відокремити кривдника від жертви. Для цього є: терміновий заборонний припис і обмежувальний припис, але це виконується досить рідко, або взагалі не виконується і жертва залишається один на один зі своєю проблемою. Проблема дуже актуальна і вирішувати її потрібно терміново.

Література

1. Протидія домашньому насильству. Практичний посібник для поліцейських.[Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>
2. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / В. М. Бондаровська, О. О. Кочемировська, Г. М. Лактіоновата ін.; за ред. О. Кочемировської. – К.: Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. – 372 с.
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2001, № 25-26, ст.131.

ПРОБАЦІЙНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАГЛЯДОВОЇ ПРОБАЦІЇ

Нікітіна Ольга,

*магістрантка групи ПР-192 дм
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Івчук Ю.Ю.,
д.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

На шляху євроінтеграції України, реформування кримінальної юстиції та запровадження інституту пробації є важливим кроком, оскільки в більшості сучасних країн діють розширенні практики альтернативних видів покарань, що демонструють значні переваги перед покаранням особи у виді позбавлення волі. Вказані світові процеси, в свою чергу, впливають на формування нових підходів в українському законодавстві також.

Метою статті є проведення аналізу запровадження наглядової пробації в Україні та перспективи її подальшої реалізації.

Питанню створення та запровадження служби пробації в Україні присвятили свої праці такі науковці та практичні діячі, як І. Богатирьова, Т. Денисова, В. Дрьомін, О. Колба, А. Степанюк, І. Яковець, Д. Ягунов та ін.

Згідно із ст. 9 Закону України «Про пробацію» наглядова пробація передбачає здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю,

громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів [1].

Одним із інструментаріїв наглядової пробації є пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Вказаний інструмент є відносно новим в українському законодавстві і потребує подальшого аналізу.

Метою реалізації пробаційних програм є виправлення суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням, на яких судом покладено обов'язок проходження пробаційних програм (далі - суб'єкти пробації), запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Завданням реалізації пробаційних програм є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

В 2018 році наказом Міністерства юстиції № 1798/5 було затверджено три пробаційні програми для повнолітніх осіб, а саме «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Зміна прокримінального мислення». Аналогічні пробаційні програми були затверджені Міністерством юстиції і для неповнолітніх суб'єктів пробації.

Пробаційна програма «Подолання агресивної поведінки» розроблена для суб'єктів пробації віком від 18 років, для яких характерні прояви агресивних дій, спалахи гніву без належного розуміння можливих негативних наслідків, низький рівень саморегуляції. Метою програми є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації, підвищення навичок управління гнівом та агресивною поведінкою, формування соціально прийнятної моделі поведінки, формування готовності дотримуватися соціально прийнятних норм та ненасильницьких моделей поведінки. Разом з тим, програма спрямована не на вирішення окремих проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям осіб, які перебувають у конфлікті із законом, а на сприяння розумінню негативного впливу наслідків

агресивної поведінки, розвитку навичок саморегуляції та контролю поведінки, використання стратегій позитивної комунікації під час досягнення власних цілей і потреб.

Пробаційна програма «Зміна прокримінального мислення» передбачає роботу із дорослими суб'єктами пробації, для яких характерні дисфункційні поведінкові вияви, невміння приймати зважені рішення, планувати позитивні зміни у житті. Метою програми є досягнення позитивних змін шляхом розвитку та підтримки у суб'єкта пробації навичок конструктивного і критичного мислення, планування та визначення цілей, ефективної співпраці у взаєминах з оточуючими та розвитку соціально прийнятних норм поведінки.

Пробаційна програма «Попередження вживання психоактивних речовин» призначена для роботи із суб'єктами пробації, для яких характерна поведінка зловживання психоактивними речовинами без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Метою програми є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації шляхом розвитку та підтримки навичок ефективного самоконтролю, усвідомлення необхідності вжиття заходів задля зменшення шкоди від вживання психоактивних речовин та вироблення мотивації до відмови від їх вживання.

У процесі розробки даних програм було враховано результати оцінки ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень щодо 8 тисяч правопорушників і виявлено, що найбільш актуальними факторами, які можуть стати причиною вчинення злочину є проблема з роботою та фінансами і вживання алкоголю [2].

23 жовтня 2019 року наказом Міністерства юстиції України була затверджена ще одна пробаційна програма «Формування життєвих навичок», метою якої є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації шляхом розвитку та підтримання в нього навичок успішного спілкування та співпраці; сприяння формуванню просоціальних цінностей та ефективних стосунків у сім'ї; здобуття освіти і працевлаштування; цілепокладання та побудови життєвих планів на засадах загальнолюдських цінностей [2].

В рамках наглядової пробації, на представників органу пробації покладене відповідальне та об'ємлююче завдання, що включає в себе соціально-психологічну роботу із засудженими, підвищення ефективності та досягнення позитивного впливу на поведінку суб'єк-

тів пробації, отримання очікуваного кінцевого результату, а саме виправлення та ресоціалізація осіб. Так, представники органу пробації повинні пройти спеціальне навчання, тільки після цього вони мають змогу проводити заняття, передбачені пробаційними програмами, в якості куратора, або мають можливість залучати іншу особу.

Кількість підготовлених кураторів з реалізації пробаційних програм у 2018 році становила 371 особу (52,3% підрозділів забезпечено кураторами). Станом на березень 2019 року відповідне навчання вже пройшло 515 осіб (68% підрозділів забезпечено кураторами). Станом на листопад 2019 р. реалізацію заходів, передбачених пробаційною програмою здійснюють 922 куратори, які пройшли спеціальне навчання із 513 уповноважених органів з питань пробації [2].

Щодо засуджених до покарань не пов'язаних з позбавленням волі станом на 01.11.2019, то на обліку уповноважених органів з питань пробації зафіксовано 105 060 осіб, з яких звільнених від відбування покарання з випробуванням – 80 372 осіб.

Проаналізувавши ситуацію, яка склалась в Україні щодо запровадження пробаційних програм, з метою посилення інституту пробації було б доцільно, окрім волонтерів, залучити представників громадськості та зацікавлених осіб щодо надання допомоги в реалізації пробаційних програм. Це стане можливим завдяки підтримки міжнародних партнерів та реалізації спільних відповідних програм.

На нашу думку, запровадження всеукраїнського проекту, в рамках якого представники громадськості пройдуть відповідне навчання у експертів щодо соціально-психологічної роботи із засудженими та окремих питань, які стосуються пробаційних програм, надасть можливість у подальшому брати участь у роботі органів пробації, що у свою чергу створить потенціал для посилення кадрового та експертного складу представників інституту пробації в Україні.

Література

1. «Про пробацію»: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 13, ст.93
2. Офіційний сайт Пробації України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.probation.gov.ua/?page_id=861

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Пономарьова Альона,

студентка групи ПР-172д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Сергієнко Г.С.,***

к.і.н., доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

Впродовж останніх років в Україні актуальною залишається тема захисту тварин від насильства та навмисного знищення. Такий напрямок пов'язаний з істотним збільшенням випадків жорстокого поводження з тваринами. Кожна людина на землі має моральний обов'язок поважати всіх істот, в тому числі й тварин, оскільки вони як і люди здатні відчувати біль, страждати та пам'ятати. Безжалісне поводження з тваринами у суспільстві, де повинна панувати мораль, на жаль, зустрічається дуже часто і негативно впливає на світогляд людей, їх сприйняття, що сприяє поширенню жорстокості та агресивності серед дітей та молоді, які є майбутнім нашої країни.

Тварини не є злими та агресивними від народження, їх змінює світ навколо, вони пристосовуються до виживання в ньому. І вже перед людиною стоїть вибір чи стикнуться вони з жорстокістю, голодом, хворобами, бродяжництвом, чи стануть частиною родини.

Даній темі на нашу думку було приділено не велика кількість уваги з боку науковців, лише у деяких статтях, навчальних посібниках ця тема окреслювалась І.А.Головко, І.М.Даньшиним, М.Й.Коржанським, В.В. Кузнєцовим, А.В.Ландіною, В.В.Вітвіцька, В.В.Голіною, В.О.Макаровим тощо.

Суспільна небезпека варварського поводження з тваринами передусім полягає не тільки у тому, що жорстокість відповідно до тварин завдає їм шкоди, але в тому, що вона часто є джерелом багатьох інших злочинів які впливають на життя та здоров'я людини. Дуже часто після випадків жорстокого поводження з тваринами наступним кроком стає вчинення тяжкого злочину проти людини. Особи які жорстоко поводяться з тваринами, загалом схильні до вчинення суспільно небезпечних діянь, і не лише кримінальних правопорушень, бо це люди, які взагалі не дотримуються норм суспільної моралі.

У законодавстві кожної країни прописана відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Зокрема в Норвегії, Польщі та Швеції злочинець який знущався над твариною понесе покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі.

Говорячи про українське законодавство то певний час не існувало норми яка б регулювала чи встановлювала відповідальність за жорстоке поводження с тваринами.

Та з розвитком цивілізованого суспільства відповідальність за знущання над тварина було закріплено у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Кримінальному Кодексі України та у Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Відомий профейлер Роберт Ресслер який займався аналізом доказів і складанням психологічного портрету злочинців, які здійснюють серію вбивств з особливою жорстокістю говорить: «Вбивці ... часто починали з того, що в дитинстві мучили і вбивали тварин» [1].

Так у ч1. статті 299 ККУ зазначено, що жорстоке поводження з тваринами, що відносяться до хребетних, у тому числі безпритульними тваринами, що вчинене умисно та призвело до каліцтва чи загибелі тварини, а також нацьковування тварин одна на одну чи інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій - караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років [2].

Станом на 2018 рік в Україні відкрили 184 провадження за статтею 299 ККУ, на кінець року 141 з них закрили. Як зазначалося раніше більшість злочинів, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами, не доводять до суду – справи закривають ще на етапі слідства. Із тих, які потрапляють до суду, дуже малий відсоток, коли винуватців карають позбавленням волі, а не просто штрафом [3].

Проаналізувавши все зазначене мною можна дійти висновку, що санкції які зазначені у статті 299 ККУ, потребують вдосконалення для ефективного подолання жорстокого поводження з тваринами, адже однією з причин, що спонукає осіб до вчинення даного правопорушення є відчуття безвідповідальності та незнання закону, проте треба пам'ятати, що чинне законодавство передбачає кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами.

Література

1. Знамениті Профайлери: Роберт Ресслер [Електронний ресурс]- Режим доступу до сайту: <http://www.serial-killers.ru/materials/ressler.htm>
2. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2063>
3. «Справам про знущання тварин не приділяють належної уваги» [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <https://hromadske.cj.ck.ua/chy-karayut-v-ukrayini-shkuroderiv/>

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Прудіус Анастасія, Михайлова Дар'я,

студентки групи ПР-172д

юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля;

Татаренко Галина Вікторівна,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного
права ЧНУ ім. В. Даля*

На сьогоднішній день самогубство є однією із найпоширеніших соціальних проблем в світі. Існують різні проблеми, які спонукають людину до такого діяння: фінансові проблеми; смертельна хвороба або розрив відносин; депресія, яка пов'язана із вживанням алкоголю. Щодо способів вчинення самогубства, то найчастіше використовують повішення, вогнепальну зброю, різні пестициди.

Слід зазначити, що в Україні не існує кримінальної відповідальності за самогубство, але в 120 статті Кримінального кодексу України криміналізовано діяння, що полягає в доведенні до самогубства. Доведення до самогубства – це діяння, яке має високу суспільну небезпеку, тому що тягне за собою психологічні та суспільні наслідки. Відповідно до ст. 120 ККУ самогубство особи має бути наслідком жорсткого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності [1, ст. 120].

Над дослідження проблем кримінально-правового регулювання доведення до самогубства працювали такі відомі вчені, як Рапаєва М. В., Бойко І. Й., Кириєнко В. А. та інші.

Право на життя – особисте, немайнове, невідчужуване право людини, що забезпечує її природне існування. Як зазначено в ст. 3 Конституції України, «людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю...». Самогубство, як поведінка людини, спрямоване на навмисне позбавлення себе життя, є свідомим потуранням і нехтуванням цими цінностями [2, ст. 3].

Необхідно звернути увагу на тому, що ж під собою розуміє таке твердження: жорстоке поводження з особою. Це твердження означає грубі діяння, що завдають потерпілому певних страждань (психічних або фізичних), до яких слід віднести: позбавлення їжі, житла, одягу; мордування; систематичне нанесення тяжких тілесних ушкоджень чи побоїв. Під приниженням людської гідності потрібно розуміти тривале принизливе ставлення до потерпілої особи, що виражається у вигляді глуmlinня або постійних образ.

Проблеми кваліфікації доведення до самогубства викликають певні труднощі у правозастосовній діяльності. Перш за все, вони можуть виникнути при відмежуванні доведення до самогубства від схожих норм, наприклад від злочину, передбаченого статтею 137 ККУ «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я людей» [1, ст.137]. Ці норми повинні розмежовуватись за суб'єктивною стороною діяння, тому слід з'ясувати на що конкретно був спрямований умисел та яке було ставлення у винного до діяння та наслідків цього діяння. Значна кількість кримінальних проваджень, відкритих з приводу доведення до самогубства, відкритих правоохоронними органами, навіть не доходить до суду. Причинами такого низького показника розкриття злочинів даного виду переважно є відсутність доказів, складу злочину або суб'єкта.

За останні роки, як показала практика, в Україні дедалі частіше почали вчинятися самогубства або спроби на замах його вчинення. Проблема цього злочину полягає у складності встановлення причинного зв'язку між діями винної особи та смертю потерпілого. У більшості випадків це зумовлюється тим, що працівники практичних підрозділів органів досудового розслідування, які займаються розслідуванням кримінальних проваджень щодо такого злочину, зазвичай закривають провадження у справах про самогубство, і мотивуючою підставою такого закриття є відсутність слідів насильства на тілі загиблого. Саме тому в

Україні винесено лише 8 вироків за статтею «Доведення до самогубства» (причому лише сім з них набрали законної сили) [3].

Нині світ характеризується швидким розвитком інформаційних технологій, що впливає на всі сфери нашого життя. Це пов'язано із тим, що світова спільнота активно і скрізь використовує телекомунікаційні технології. У зв'язку з постійним вдосконаленням та модернізацією технологічних процесів дедалі частіше виникають та вчиняються суспільно небезпечні діяння, які завдають моральної та майнової шкоди. Після стрімкого запровадження соціальних мереж у Інтернеті значно збільшилася кількість самогубств неповнолітніх, котрих спонукали до цього у «групах смерті», доступ до яких сьогодні заблокований. Вперше про такі групи, на кшталт спільнот «Синий кит», «Тихий дом», «Разбуди меня в 4:20», заговорили ще у травні 2016 року. За даними Національної поліції України, тільки в одній такій спільноті було виявлено більше двох сотень активних користувачів з України. У структурі механізму доведення до самогубства необхідно зазначити про роль новітніх технологій. Йдеться про так званий кібербулінг. Методи, що застосовуються у разі такої форми агресії, зазвичай мають невідворотний характер та найчастіше використовуються в злочинній діяльності правопорушників. Найпоширенішими з таких методів є анонімні погрози, кіберсталкінг, флемінг, наклеп та виключення. Тому безпеку та посягання на власне життя можна зустріти на будь-які кроці [4].

Зазвичай, самогубство вчиняють ті люди, які перебувають у матеріальній або іншій залежності від винного, наприклад, були на утриманні, у шлюбі, підлеглий за службою чи, навіть, притягнутий до кримінальної відповідальності, або якщо до самогубства було доведено двоє чи більше потерпілих, що прямо передбачає ч. 2 ст. 120 ККУ [1, ст. 120].

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити певні висновки, а саме, що кримінально-правове регулювання доведення до самогубства за час свого існування у кримінальному законодавстві нашої держави потребує необхідних та істотних змін у своєму змісті. Кримінально-правові засоби, які передбачені у чинній редакції ст. 120 КК України, є недостатніми для протидії доведенню до самогубства в сучасних умовах, адже відповідно до статистики, самогубств значно не зменшується і саме винних у цьому злочині не зупиняє

відповідальність. Проблеми даного злочину потребують стрімкого вирішення, щоб з найближчим часом зменшити та протидіяти доведенню людини до самогубства, та не підбурювати її на такий крок і не позбавляти життя, бо життя – це найцінніше, що ми маємо.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року // ВВР. — 1961.— № 2. – Ст. 120
2. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради. - 1996. - № 30.
3. Кривоконь Д. А. Доведення до самоубийства: уголовно-правовой анализ / Д. А. Кривоконь // — Молодий вчений. — 2017 — № 11 (51). — С. 888–892.
4. Мінченко С. Доведення до самогубства: кримінологічний вимір соціальної обумовленості заборони. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2019. № 1(21). С. 42–52

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

*Стародубцева Карина, Гречишкіна Тетяна,
студентки групи ПР-174д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Татаренко Г.В.,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного
права СНУ ім. В. Даля*

На сьогодні у більшості країнах світу, зокрема в Україні, найвищою цінністю визначено забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Наша держава стоїть на шляху реформування та побудови демократичної, правової та соціальної держави, однак в країні існують такі вразливі верстви населення, у яких реалізація забезпечення прав та свобод знаходиться на низькому рівні. Однією з найнезахищеніших верств населення є неповнолітні, тому вони потребують у створенні особливих умов для забезпечення та реалізації своїх прав та свобод.

За даними офіційної статистики кількість зареєстрованих злочинів неповнолітніх з кожним роком зростає, наприклад кількість неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, у 2017

році складали 18 осіб, а в 2018 – вже 21 особи. Крім того, збільшився ріст вчинення неповнолітніми злочинів, передбачених статтями 121-128 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) (тілесні ушкодження). Так, якщо у 2017 році вчинено 1 такий злочин, то у 2018 році – 5 злочинів. Також, збільшився ріст вчинення неповнолітніми злочинів, передбачених статтею 186 ККУ (грабіж). У 2017 році не вчинено жодного такого злочину, натомість у 2018 році 1 злочин. Треба констатувати, що загалом на 2019 рік кількість злочинів, вчинених неповнолітніми зросла втричі. Якщо брати до уваги загальну злочинність, то третина злочинів вчинені неповнолітніми [1].

З цієї статистики можна зробити висновок, що дуже велика кількість злочинів складає саме неповнолітніми і ця статистика зростає з кожним роком. Очевидно, що превентивні заходи, які на сьогоднішній день використовуються у нашій державі, не є ефективними. Тому у деяких випадках держава змушена притягувати неповнолітніх злочинців до кримінальної відповідальності. Однак, виходячи із досвіду нашої держави, суворі каральні методи не виправдали себе. Тому система кримінально-правового впливу на неповнолітніх злочинців потребує реформування.

За останні роки питанням щодо притягнення неповнолітніх злочинців до кримінальної відповідальності, покаранням та звільненням їх від такої відповідальності, займалися такі вчені: В. М. Бурдін, В. М. Бородін, Л. С. Дубчак, Н. Я. Ковтун, Н. А. Орловська та ін.

Метою наукової роботи є розгляд особливостей відповідальності неповнолітніх та створення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення норм чинного законодавства України, зокрема ККУ, з урахуванням державного досвіду, а також міжнародних стандартів у галузі охорони прав неповнолітніх.

Міжнародно-правові принципи та норми, у тому числі й національне законодавство, закріплюють особливий статус неповнолітнього, зокрема й того, який порушив закон, та вимагають більш лояльного, у порівнянні з дорослими.

Згідно з ч. 1 ст. 2 ККУ, єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого ККУ [2]. Кримінальне право України поділяє склад злочину на чотири елементи: об'єкт,

об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. За відсутність хоча б одного з цих елементів притягнути до кримінальної відповідальності особи стає неможливим. Виходячи з цього всі елементи складу злочину є важливими але ми вважаємо, що головним елементом все ж таки слід вважати суб'єкт. У кримінальній відповідальності неповнолітні є спеціальним суб'єктом і виходячи з цього існує низка особливостей які притаманні процедурі притягнення до кримінальної відповідальності саме неповнолітніх осіб.

Для неповнолітніх передбачені особливі, менш суворі, більш гуманні умови кримінальної відповідальності та покарання, порівняно з дорослими злочинцями, а саме:

- за певних умов допускається можливість звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру;
- скорочено види покарань та обмежено строки встановлених покарань;
- передбачено більш м'які вимоги (умови) для звільнення від кримінального покарання;
- зменшено строки після спливу яких до неповнолітнього можливе застосування умовно-дострокового звільнення, а також строки погашення і зняття судимості.

У національному законодавстві визначена загальна система покарань, яка у своїй більшості застосовується до «звичайного» суб'єкта, тобто до повнолітніх злочинців. Проте, по-перше не розкривається у кримінальному законодавстві саме поняття «система покарань», а по-друге не приділено уваги спеціальному суб'єкту – неповнолітньому. Н.Ф. Кузнецова зазначає, що система покарань – це цілісна множинність видів покарань (елементів системи) і підсистем, які включають згруповані за різними підставами види покарань [4]. На нашу думку, дана дефініція є достатньо ґрунтовною і розкриває поняття. У кримінально-правовій науці під системою покарань розуміється встановлений у ст. 51 ККУ перелік видів покарань, до яких відносяться:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

- 4) громадські роботи;
- 5) виправні роботи;
- 6) службові обмеження для військовослужбовців;
- 7) конфіскація майна;
- 8) арешт;
- 9) обмеження волі;
- 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців;
- 11) позбавлення волі на певний строк;
- 12) довічне позбавлення волі [2].

Проте необхідно зазначити, що до неповнолітніх віком від 14 до 16 років можна застосувати тільки два покарання: позбавлення волі на певний строк та штраф. На нашу думку необхідно ввести поправки до законодавства, а саме додати до ККУ додаткову, тобто окрему, систему покарань для неповнолітніх злочинців. Наявність такої системи зумовить дію принципів верховенства права, справедливості та гуманізму. Суспільство не повинно висувати до неповнолітніх такі самі жорсткі вимоги, як до своїх дорослих членів. Крім цього, треба не забувати, що саме у цьому віці формується особистість, тому необхідно враховувати біологічні, психологічні та соціальні особливості неповнолітніх.

Також необхідно зазначити, що вітчизняні науковці почали звертати увагу на дискримінаційний характер норм ККУ у частині покарання неповнолітніх. Прикладом може слугувати ст. 185 ККУ, а саме за ч. 1 - таємне викрадення чужого майна (крадіжка), яке карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років. З цього ми можемо зробити висновок, що якщо 14-річною особою буде вчинена крадіжка, то до нього можна буде застосувати санкцію у вигляді позбавлення волі. В той самий час, до дорослого злочинця може буде застосована відповідальність у вигляді або громадських робіт, або позбавленням волі тощо. На ситуацію з покараннями неповнолітніх слушно звертає також увагу В. В. Антипов, який достатньо широко проаналізував обставини і підстави незастосування певних видів покарань, зокрема, і щодо неповнолітніх. Отже

вчений зазначає, що зі змісту ст. 98 ККУ та обмежень щодо застосування окремих видів покарань до неповнолітніх, яким немає 16 років, впливає алогічна ситуація: в багатьох випадках неповнолітні перебувають у гіршому становищі порівняно з дорослими злочинцями [5]. Тому, сприяти вирішенню цієї проблеми щодо відповідальності та покарання неповнолітніх, буде саме наша пропозиція щодо запровадження окремої частини в статтю 51 ККУ, яка виокремлює частину системи покарань для неповнолітніх злочинців.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що національним законодавством передбачені неповнолітнім особливі, менш суворі, більш гуманні умови кримінальної відповідальності та покарання, порівняно з дорослими злочинцями. Однак, існують проблеми пов'язані з відповідальності неповнолітніх злочинців. Одними з основних проблем, яка була виділена нами під час дослідження цієї теми є не виокремлення у ККУ системи покарань для неповнолітніх, а також недосконалість накладання санкцій щодо неповнолітніх злочинців. Для вирішення цих проблем, на нашу думку, буде внесення до ККУ, зокрема до статті 51, поправок, які будуть регламентувати систему покарань неповнолітніх та скасує наявність дискримінаційного характеру статей ККУ, пов'язаних із відповідальністю неповнолітніх.

Література

1. Т. Овчарук-Бартюк. Злочинність серед неповнолітніх: статистика, причини та профілактика злочинів [Електронний ресурс] / Т. Овчарук-Бартюк. – 13. – Режим доступу до ресурсу: <http://rda-m-p.gov.ua/novini/zlochinnist-sered-nepovnolitnih-statistika-prichini-ta-profilaktika-zlochiv/>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28.11.2019 №- 263-IX, 284-IX// Відомості Верховної Ради України. – 2019.– № 2341-III.
3. Петренко П. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Консультує Міністр юстиції України Павло Петренко [Електронний ресурс] / Павло Петренко. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://kyivobljust.gov.ua/news/direction/osoblivosti-kriminalnoi-vidpovidalnosti-nepovnolitnih-konsultue-ministr-yustitsii-ukraini-pavlo-petrenko>.
4. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Учебник для вузов. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой /

Г. Н. Борзенков, В. С. Комиссаров, Н. Е. Крылова и др. – ИКД: Зерцало-М Москва, 2002. – 624 с.

5. Л.Головійчук. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх [Електронний ресурс] / Л.Головійчук. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/51.pdf>.

ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОБРОВОЛЬЦІВ - ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Степанова Ганна,

студентка групи ПР-1740

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Татаренко Г.В.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

В умовах збройного конфлікту на Донбасі однією з основних проблем, що залишається актуальною по сьогодні є правове регулювання статусу учасників бойових дій, особливо іноземних добровольців. Від влади ми мали можливість тільки чути обіцянки про допомогу в отриманні громадянства іноземцями, які боронять Україну від російської агресії, але реальних дій, щодо вирішення проблеми політико-правового статусу «легіонерів», нажаль не було. Враховуючи те, що на боці України від самого початку збройного конфлікту воювали громадяни інших держав, таких як: Росія, Грузія, Білорусь, Узбекистан, США, Франція, Польща, Швеція, Італія та інших країн, суттєвим і безперечно важливим залишається питання стосовно їх захисту, соціального забезпечення та надання громадянства.

Великий внесок у дослідження проблеми участі іноземців у російсько-українському збройному конфлікті стала стаття Ендре Сенасі «Foreign fighters in Ukraine», у якій висвітлено участь «легіонерів» як на боці України - так і на боці проросійських сил. Автор відзначав, що іноземні добровольці, які воюють на Сході України, досить ризикують, оскільки їхні дії можуть трактуватися як «найманство» [1]. Варто зазначити, що на сьогодні політико-правове забезпечення іноземних добровольців, які боронять територіальну цілісність України на Сході є неповністю вивченим.

Метою даної наукової роботи є дослідження проблеми легалізації іноземних добровольців, які брали участь в антитерористичній операції (АТО) та продовжують брати участь у бойових діях на Сході держави в умовах операції об'єднаних сил (ООС), а також значення громадянського суспільства у вирішенні цього питання, на основі аналізу національного та міжнародного законодавства, а також законопроектів, поданих на розгляд Верховної Ради України упродовж 2014-2019 рр.

Анексія Росією Кримського півострова, поширення сепаратизму на Сході України стали причиною появи «неурядових складників оборони» - волонтерських рухів та добровольчих формувань [2, с. 313]. У Конституції України, у статті 17, зазначається, що «оборона України, захист її територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні сили України» [3]. Головний Закон держави фактично унеможливило законну появу добровольчих батальйонів, але військова готовність держави захищати свої кордони на той час дорівнювала нулю, що і спричинило утворенню добробатів. Агресія з боку сусідньої держави стала приводом не лише для створення таких військових формувань з метою військової відсічі загрози, але й перегляду правового регулювання статусу учасників бойових дій, зокрема, добровольців. Не могли залишитись осторонь не тільки громадяни України, а ще й іноземні добровольці. Вражаючим є те, що вони вирушали на Схід України не за матеріальну винагороду, а дійсно за ідею, заради захисту українців та світової спільноти від загрози поширення так званого «руського мира». Розуміючи це громадяни України, цивільне населення підтримало добровольчі формування. Навіть, коли у 2017 році влада намагалась дискредитувати ці формування, рівень підтримки з боку населення був досить високим – 53,9%, поступаючись лише волонтерським організаціям, церкві та ЗСУ [4, с. 79].

Міжнародне законодавство містить таку точку зору, що участь у конфлікті іноземців, які не проживали довгий час на території країни, де він спалахнув, та не є її громадянами, не входять до складу збройних сил ворогуючих сторін, а також мають особисту матеріальну вигоду, кваліфікується як найманство. Про це йдеться у статті 47 Додаткового протоколу I Женевської конвенції, у якій чітко визначено статус учасників конфлікту [5].

У Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України від 9.06.2017 зазначається, що «найманці – особи, які спеціально завербовані, беруть безпосередню участь у збройному конфлікті з метою отримання особистої вигоди» [6].

Проаналізувавши міжнародне та вітчизняне законодавство ми можемо зробити висновок, що добровольці-іноземці, що захищають українські землі від російських загарбників не підпадають під пункт «особистої матеріальної вигоди», оскільки більша їх частина має на меті тільки свої особисті патріотичні та політичні переконання, ідейні причини допомогти українцям. Один із мотиваційних чинників участі легіонерів у російсько-українській війні - це загроза агресії Російської Федерації Європі, зокрема, східним членам НАТО, у тому числі країнам Балтії [1, с. 69].

Якщо звернутися до національного законодавства тих країн, громадянами яких є добровольці-іноземці, то зокрема Російська Федерація, Білорусь (з квітня 2016 р.), перебування громадян своєї країни у зоні бойових дій кваліфікується як найманство. Лише в Білорусі, за даними їхнього МВС відкрито 28 справ, що стосуються 140 білорусів, які брали участь у війні в Україні.

Відзначимо, що Верховна Рада спростила порядок надання громадянства України іноземцям та особам без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та суверенітету України. За законопроект № 3433 у другому читанні та в цілому проголосували 230 народних депутатів на пленарному засіданні. Але за цим дуже важливим кроком Верховної Ради України стоїть величезна робота громадянського суспільства. Так, 4 червня під Адміністрацію президента прийшли на акцію "Паспорт добровольцю" представники Національного корпусу, громадського руху "Національні дружини", ветерани війни на Донбасі, а також волонтери. Серед вимог активістів до президента Володимира Зеленського - створення робочої групи з питання надання допомоги в отриманні громадянства іноземцями-добровольцями, і також включення у цю групу представників різних громадських організацій, зокрема і тих підрозділів, які мають іноземних добровольців у складі (на кшталт "Правого сектору" та інших). Весь цей час тема легалізації іноземних добровольців постійно лунала в ЗМІ, волонтери, громадські об'єднання не давали цій темі забутися і

залишитися не вирішеною. Саме завдяки такій громадянській позиції і діяльності 6 червня 2019 року було прийнято закон № 2743-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України». Нарешті особам, які воювали за незалежність України, надається право отримати громадянство України й убезпечити їх від видачі іншим країнам.

Таким чином, у дослідженні здійснено теоретичне узагальнення, яке полягає у визначенні змісту, реалізації та захисту права на легалізацію іноземних добровольців в Україні у контексті розвитку держави та у світлі міжнародних стандартів в умовах збройного конфлікту на Сході країни.

Здійснене дослідження дає можливість зробити висновок, що на п'ятому році російсько-української війни питання статусу іноземних збройних добровольчих формувань, які воюють на боці України, зрушило з мертвої точки. Надавши можливість легіонерам легалізуватися у силових структурах, держава намагається створити механізм, який спростить не лише офіційне оформлення іноземних добровольців у лавах ЗСУ, НГУ, МВС, але й сприятиме отриманню громадянства. Отже, на сьогодні вже існує законодавче підґрунтя для вирішення питання отримання громадянства іноземними легіонерами, тепер залишилось удосконалити правові механізми виконання цих державних гарантій.

Література

1. Endre Szénási Foreign Fighters in Ukraine. Defense Review. The central journal of the Hungarian defense forces. Budapest, 2016. Vol 144. P. 67–80.
2. Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
3. Конституція України [Текст]: прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - Ст.141.
4. Державне політичне правління і національна єдність: аналітична доповідь / за ред. О. М. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 248 с.
5. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных кон-

фликтов (Протокол I). URL: https://www.icrc.org/rus/assets/files/2013/ap_i_rus.pdf

6. Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України від 9.06.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'І: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Фоменко Юлія,

студентки групи ПР-172з

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: **Татаренко Г.В.,***

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного
права СНУ ім. В. Даля*

Проблема домашнього насильства в сім'ї як аспект порушення прав людини з кожним роком все більше турбує суспільство, тому що становлення соціального інституту сім'ї опиняється під загрозою через протиправні дії одного члена сім'ї по відношенню до іншого. Загальновідомо, що сім'я та сімейні відносини не можуть повноцінно існувати та реалізовувати свої першочергові завдання, наприклад, виховання дітей без державної підтримки як на законодавчому, так і на соціальному рівні.

Завзяте прагнення України до змін демократичного характеру та модернізації правового механізму державного регулювання суспільних відносин потребують усестороннього вивчення й виваженого осмислення шляхів імплементації міжнародного досвіду, де значне місце належить кримінальному праву, а зокрема посиленню захисту жертв домашнього насильства та протидії його проявам загалом.

Актуальність дослідження полягає в потребі подальшого вдосконалення регулювання відносин в сімейному середовищі, а зокрема у сфері протидії домашньому насильству, насильницьким манерам поведінки, створення більш оптимальної системи захисту досліджуваних відносин від посягань, шкоди та законодавчих прогалин й впровадженні вдалих іноземних кримінально-правових стандартів, яке неможливе без порівняння іноземного та

внутрішнього законодавства щодо одного з злочинів проти життя та здоров'я особи – домашнього насильства.

Мета роботи полягає у тому, щоб виявити переваги та недоліки законодавчих приписів стосовно регулювання і протидії домашньому насильству в Україні та закордоном шляхом доцільного порівняльно-правового аналізу та вивченню нормативно-правових джерел.

Виклад основного матеріалу. Стаття 3 Конституції України наголошує на тому, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [4].

Беззаперечно, що насильство у сім'ї порушує права і свободи, які належать конкретній особі, ставить під загрозу її життя та здоров'я. У такому разі застосування юридичної відповідальності у цій сфері є першочерговим питанням.

Донедавна поняття «домашнє насильство» не було визначене законодавцем, але після набрання чинності Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» нововведення знайшло своє відображення в статті 126–1 Кримінального Кодексу України, яка надає точне пояснення у визначенні цього терміну [5].

На відміну від України європейські країни зайнялися питанням регулювання насильства в сім'ї на законодавчому рівні ще у минулому столітті. Більш того, вже тоді, на межі століть, проходили дискусії стосовно допустимості тілесних покарань дітей. Однак в нашій країні і зараз існують переконання, що тема домашнього насильства – це табу, виключно сімейна справа, а також щось ганебне [1, 3].

В Швеції також криміналізовано всі форми насильства як і в Україні. Проте правові норми в Швеції не тільки передбачають кримінальну відповідальність за насильство в сім'ї, але й відносять такі злочини до таких, які порушують свободу та мир.

Так, наприклад, глава 4, §4a Brottsbalk (Кримінального Кодексу Швеції) закріплює поняття «порушенням недоторканності жінки». А саме якщо чоловік, який вчиняє вбивство, позбавляє свободи, примушує до вступу в статеві відносини або вчиняє дії, які спрямовані на значне зменшення впевненості особи у власній безпеці проти жінки, з якою він перебуває або перебував у шлюбі, або з якою він живе разом або жив на умовах, порівнянних зі шлюбом, то він повинен бути засуджений за порушення недоторканності жінки до тюремного ув'язнення на термін не менше шести місяців і не більше шести років [7].

Натомість у Кримінальному Кодексі України не сформовано чіткого підходу до розуміння такої дефініції як «порушенням недоторканності жінки» у широкому сенсі. Тільки визнається окремо порушення статевої недоторканності особи.

З одного боку, таке законодавче поняття значно не змінює сутність правопорушень та принцип визначення покарання, його тлумачення можна назвати тотожним поняттю « насильство проти жінок».

З іншого боку, такі точні терміни є інструментом впливу, який допомагає створити в суспільстві переконання про те, що сімейні відносини не можуть ґрунтуватися на нерівних владних відносинах та насильстві з боку чоловіків по відношенню до жінок. Його правомірна мотивація дозволяє відійти від вузького розгляду та примітивного мислення щодо забезпечення та гарантії прав жінок в сімейному житті, тому що визначення недоторканності жінки є законодавчим інструментом боротьби проти дискримінації в сім'ї.

До того ж, структура викладення змісту §4a в шведського кодексу більш виражена та чітка на відміну від українського. Майже всі види злочинів перелічуються в одній статті.

Нові зміни кримінального законодавства тепер пропонують встановити більш сурове покарання за вчинення домашнього насильства у сім'ї ніж за ті ж самі дії відносно третіх осіб, випадкових людей. Так санкція статті 152 Кримінального Кодексу України передбачає від трьох до п'яти років позбавлення волі за зґвалтування особи, з якою злочинець не перебував у сімейних чи близьких відносинах. Однак позбавлення волі від п'яти до десяти років може отримати гвалтівник нинішньої чи колишньої дружини або особи, з якою він проживає чи проживав [5].

Зазначаємо, що така суттєва різниця у розмірі призначення покарання є виправданою, тому що злочини, скоєні членами родини, тобто найближчими людьми, яким жертва сильно довіряла, значно впливають на психічний та емоційний стан, принижують особистість, а також паплюжать поняття сім'ї як соціального інституту в сучасному суспільстві.

Ще новаторські зміни торкнулися тлумачення самого терміну «зґвалтування». За основу було взято європейський варіант дефініції, який ґрунтується на тому, що «зґвалтування» — це вже скоєння дії сексуального характеру без добровільної згоди, а не просто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства [3, 5].

Вважаємо, що прогресивний підхід до детального висвітлення усіх можливих злочинних дії проти статевої недоторканності особи є правильним. По-перше, поведінка потерпілої особи під час насильницького посягання в першу чергу залежить від її характеру, особистих якостей, отже не тільки обставини є визначним фактором. Таким чином, активного супротиву чи самозахисту може і не бути.

По-друге, наведені норми ставлять наголос на тому, що виключається можливість уникнення кримінальної відповідальності за зґвалтування, якщо потерпіла особа не чинила опору взагалі. Відсутня добровільна згода на дії сексуального характеру – злочин можна кваліфікувати як зґвалтування.

Однак вдалі зміни, спрямовані на протидію насильству в сім'ї, впроваджені не в усіх сферах. Не було згадано ще одну важливу проблему сьогодення – насильство над дітьми в сім'ї. Сімейний Кодекс України у ч.6, 7 статті 150, а також Föräldrabalken (Сімейний Кодекс Швеції) у §1 глави 6, забороняє фізичне покарання дитини батьками [6, 8]. Але шведський законодавець чітко зазначає, яку статтю Кримінального Кодексу слід застосовувати у випадку таких дії. Так §5 глави 3 Кримінального Кодексу Швеції встановлює, що особа, яка завдає тілесне ушкодження, що викликає захворювання або заподіює біль іншій особі, або призводить його або її в недієздатний або в схоже безпорадний стан, має бути засуджено за напад до тюремного ув'язнення на термін не більше двох років, або, в разі якщо злочин є малозначним, то до штрафу або до тюремного ув'язнення на термін не більше шести місяців [7].

Отже, всіх дії батьків, які призводять до травми або болі у дитини, розглядаються як зловживання. До дітей не можна

застосовувати не тільки фізичну силу, але і підвищувати голос до рівня, який має шкідливий емоційний вплив. Як це правильно визначити? Єдиного алгоритму немає, але якщо ви будете кричати на свою дитину на вулиці, то будьте впевнені - поліція приїде через кілька хвилин за викликом випадкових перехожих. Таке сприйняття та своєрідний менталітет сформувався в мешканців Швеції.

Українське законодавство налічує низку статей, які чітко визначають злочинів проти дітей: експлуатація дітей (стаття 150 КК України), використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (стаття 150-1 КК України), розбещення неповнолітніх (стаття 156 КК України), неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (стаття 137 КК України) тощо [5]. Однак цього не достатньо. Введення додаткової статті або узагальнення та редакція чинних дозволить більш конкретно зрозуміти, що відноситься до фізичного покарання дитини у рамках кримінального законодавства, які наслідки повинні настати для призначення покарання, тощо. Дopusкаємо, що можна ввести в розділі II Кримінального Кодексу України більш сурове покарання за домашнє насильство стосовно дітей.

Крім того, у такому випадку ми не можемо говорити про тенденцію конкретизації категоріального апарату, структуризацію та систематизацію кримінального законодавства у сфері протидії насильству в сім'ї.

Висновки. Поняття та приписи стосовно насильства в сім'ї у європейському та українському кримінальному законодавстві все же відрізняються. Безперечно, що нещодавні зміни позитивно вплинули на правових механізм захисту жертв домашнього насильства, але подальша імплементація та провадження іноземного досвіду у сфері протидії домашньому насильству доповнить та уточнить певні аспекти правого регулювання, причому висвітлені переваги позитивно вплинуть на чітке розуміння правових засад.

Література

1. Антипов В. І. Кримінальний кодекс України в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини / В.І. Антипов. — К.: Право, 2019. — 1200 с.
2. Беляева С.С. Уголовный кодекс Швеции / С.С. Беляева. — Санкт-Петербург: «Юридический центр Пресс», 2013 — 320 с.

3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статті (науково-практичний коментар новел Кримінального Кодексу України) / О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк. — К.: Ваїте, 2019. — 288 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Сімейний Кодекс України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
7. Brottsbalk [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700
8. Föräldrabalken [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381

АФЕКТ ТА ЙОГО КРИМІНАЛЬНО ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ

Чигрінова Еріка

студентка групи ПР-174д

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Науковий керівник: Денисенко Г.О.,

к.псих.н., доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля

Значення афекту в кримінальному праві важко переоцінити. Адже для вірної кваліфікації деяких груп злочинів, зокрема злочинів проти життя та здоров'я людини важливим постає визначення емоційного стану суб'єкта під час його вчинення, значення впливу зовнішніх подразників на індивіда, виокремлення основних ознак та динаміку перебігу афективного стану.

Останнім часом чимало науковців приділяли увагу дослідженню природи афекту та його кримінально-правового значення, зокрема, О.В. Давидова, А. Д. Терешук, Л. А. Остапенко, Т. М. Приходько тощо.

Афект - це сильне, короткочасне збудження, що виникає раптово, оволодіває людиною так сильно, що вона втрачає здатність контролювати свої дії та вчинки. Прикладом афектів може бути

несподіване переживання — сильна радість, вибух гніву, страх [1, с. 92].

Так, виходячи з визначення, наведеного вище, можна виокремити наступні ознаки афекту: раптовість, швидкоплинність, гострота, зміна психоемоційного стану особи.

Найбільш важливою ознакою афекту, яка вирізняє його з поміж інших емоційних станів, є гострота (інтенсивність) емоцій та почуттів індивіда. Людина, поглинена таким станом, повністю або частково нездатна усвідомлювати характер вчинюваних нею дій. Тому у Кримінальному кодексі України (далі - ККУ) законодавцем афект (стан сильного душевного хвилювання) віднесено до пом'якшуючих обставин [2].

Виокремлюють два типи причин, які викликають стан афекту: 1) обставини, що загрожують існуванню людини та зв'язані з її біологічними інстинктами і потребами (наприклад, пряма або непряма загроза для життя); 2) вчинки оточуючих людей, їх висловлювання, соціальні оцінки, які глибоко травмують особистість і зачіпають самооцінку (наприклад, насилля або тяжка образа) [3, с. 264].

Отже, основними передумовами виникнення афективного стану у людини є загроза життю, аморальна поведінка іншої людини, яка полягає у принизливому поводженні, систематичному знущанні, посяганні на честь і гідність особи. Внаслідок цього виникає особливо сильна емоція (афект), зазначена в диспозиції закону, вона визнається обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочинів, передбачених ст. 116 ККУ (умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання), та ст. 123 ККУ (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження) [2].

Виділяють патологічні і фізіологічні афекти. При їх диференціації необхідно враховувати те, що вони хоч і мають певні спільні ознаки, (короткочасність, гострота, яскравість виразності, зв'язок із зовнішнім психотравмуючим приводом, три фази розвитку; вибуховий характер у другій фазі, виснаження фізичних і психічних сил, а також часткова амнезія — у заключній), то задля визначення в якому з цих двох афектів перебуває людина, слід зважати на те, що є певні фактори, які виключають наявність фізіологічно афекту, зокрема це: а) будь-який інший тяжкий психічний розлад; б) гостра інтоксикація внаслідок вживання психоактивних речовин [4, с. 231-232].

Так, патологічний афект є проявом психічного розладу або захворювання, а фізіологічний афект - це особливий емоційний стан. Тому, фізіологічний афект не розглядається як медичний критерій неосудності, оскільки не є видом іншого хворобливого стану психіки.

Отже, на нашу думку ці види афекту можуть мати місце при кваліфікації суспільно-небезпечних діянь, передбачених ст. 116 та ст. 123 ККУ. Також, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 117 (умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини) характеризується психічним ставленням особи при вчиненні цього злочину такими особливостями: 1) його вчинення обумовлене емоційною напругою, викликану вагітністю і пологами та психічними процесами, що їх супроводжували (зокрема сімейним конфліктом, подружньою зрадою, матеріальними та іншими соціально-побутовими негараздами) - тоді йтиметься про фізіологічний афект 2) тимчасовий психічний розлад послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим вона є обмежено осудною, що, в свою чергу, передбачає наявність патологічного афекту, який виник на фоні тимчасового розладу психіки [5].

Література

1. Подолянчук Є.В. Характеристика негативних емоційних станів людини: стрес, афект, фрустрація, криза / Є.В. Подолянчук.-К., 2012. -92 с.
2. Кримінальний кодекс України в редакції від 28.11.2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page4>
- 3.Павелків Р. В. Загальна психологія/ Р. В. Павелків.– К., 2002. – 264 с.
4. Терещук А. Д. Критерії діагностики афективних станів особистості / А. Д. Терещук // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. - 2012. - № 9. - С. 225-235. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_27.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/>

ЗМІСТ

Секція 1

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Андропова Вікторія

Пенсійна система України: проблеми реформування 3

Коротка Анастасія

Документне забезпечення охорони праці на підприємствах..... 6

Морозов Володимир

Юридичні аспекти надання екстреної домедичної допомоги в Україні9

Тютюнник Вікторія

Щодо правового регулювання соціально-трудових відносин у
контексті розвитку цифрової економіки..... 14

Секція 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Андропова Вікторія

Міжнародний договір як джерело міжнародного права..... 25

Антоненко Тетяна

Гендерні навчальні курси як засіб реалізації стратегії впровадження
гендерної рівності у сфері освіти..... 28

Болгарєва Катерина

Сучасний стан зовнішньої освітньої міграції українців..... 32

Галушко Владислав

Порівняльний аналіз Кримінального кодексу України та Федерального
кримінального кодексу США 39

Жученко Сергій

Відповідальність у міжнародному праві..... 44

Золкіна Анастасія

Щодо визнання неконституційності окремих норм цивільного
процесуального кодексу України, якими передбачено недопустимість
оскарження в апеляційному порядку судового наказу..... 48

Колесник Валентина Едуардівна, Татаренко Галина Вікторівна	
Впровадження гендерної політики на регіональному рівні на прикладі Луганської області	53
Лєвіна Дар'я, Гребенюк Анастасія	
Legal Writing: зарубіжний досвід та запозичення методології складання юридичних документів.....	57
Суржан Богдана, Капліна Г.А.	
Міжнародне співробітництво судово-експертних установ України ...	60
Шетілова Анастасія, Котова Л.В.	
Проблеми соціального захисту людини в умовах збройного конфлікту на території України	64
Коренєв Еміль	
Роль сайтів місцевих органів влади у реалізації механізмів електронної демократії	71

Секція 3

ЦИВІЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ШЛЯХИ ВІРШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Базалєєва Анастасія	
Можливості обмеження принципу гласності та відкритості в цивільному судочинстві.....	78
Баранова Ганна, Гуркіна Валерія	
Специфічні риси біржових правочинів	82
Винник Оксана	
Показання свідків, як засіб доказування в цивільному судочинстві ..	84
Гречишкіна Тетяна	
Захист конфіденційності у цивільному судочинстві.....	90
Жученко Сергій, Крохмаль Кристина	
Загальна характеристика особистих немайнових прав юридичної особи	93
Качмазова Єлизавета	
Історія розвитку нормативного регулювання нотаріального процесу	98
Кварцхава Ана	
Окремі проблеми реалізації права на безоплатну правову допомогу підчас відправлення правосуддя у цивільних справах.....	104
Кравченко Людмила	
Правове регулювання трансферу технологій в Україні	107

Михайлова Дар'я, Гніденко Вікторія Ігорівна	
Правова природа недійсних правочинів	111
Михайлова Дар'я	
Проблематика інституту змагальності сторін в цивільному судочинстві.....	115
Олифіренко Ксенія, Соловей Олександра	
Охорона здоров'я в Україні. цивільно-правовий аспект	117
Прокоф'єва Надія, Денисова Катерина	
Охорона спадкового майна виконавцем заповіту.....	122
Прудіус Анастасія, Гніденко Вікторія Ігорівна	
Проблеми використання електронних доказів у цивільному судочинстві.....	124
Раздольський Олексій	
Проблеми виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) в Україні	129
Савочка Катерина	
Особливості правового статусу адвоката-представника цивільному судочинстві.....	135
Сапожнікова Ольга	
Правове регулювання аліментних правовідносин: сучасні проблеми та перспективи на шляху євроінтеграційних процесів	139
Смірнова Анастасія, Ковальчук Юлія	
Правовий аналіз оборотоздатності окремих видів майна.....	147
Стародубцева Карина	
Електронні докази та процедура їх подання у цивільному процесі..	151
Степанова Ганна	
Забезпечення судових витрат відповідача.....	156
Токаренко Юлія	
Юридична характеристика спадкового права	159
Хрипунова Тетяна	
Нікчемні правочини: правова природа та наслідки.....	163

Секція 4

СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Базалєєва Анастасія	
Залучення чоловіків до питань боротьби із домашнім насильством	167
Беляєв Іван	
Статус суддів та присяжних.....	171

Винник Оксана	
Злочини на ґрунті ненависті	175
Золкіна Анастасія	
Щодо внесення змін до кримінального кодексу України від 01.01.2020	181
Карпінос Дмитро, Нніденко Вікторія	
Comparative Analysis of the Status of Law Enforcement Bodies of Ukraine and the USA	184
Лозінська Олена	
Застосування в діяльності адвоката спеціальних знань	188
Морозовський Максим	
Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи: кримінально-правовий аспект	193
Нагорянська Ольга	
Деякі правові аспекти реалізації інституту протидії насильству в сім'ї	197
Нікітіна Ольга	
Пробаційні програми як інструмент наглядової пробації	202
Пономарьова Альона	
Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами	206
Прудіус Анастасія, Михайлова Дар'я, Татаренко Галина Вікторівна	
Доведення до самогубства: проблеми кримінально-правового регулювання	208
Стародубцева Карина, Гречишкіна Тетяна	
Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	211
Степанова Ганна	
Легалізації добровольців - іноземців в Україні	216
Фоменко Юлія	
Протидія насильству в сім'ї: особливості правозастосування	220
Чигрінова Еріка	
Афект та його кримінально правове значення	225

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

ХІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців

**«Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу
реформування системи вітчизняного законодавства»**

Частина 1

Відповідальний за випуск
Оригінал-макет

Г.А.Капліна
Т.В.Погорєлова

Підписано до друку 12.02.2020.
Формат 60×84¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк 13,5. Обл.-вид. арк. 14,2.
Наклад 100 прим. Вид. № 3253. Замов. № 2(2020).
Ціна договірна.

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93400, м. Сєвєродонецьк,
просп. Центральний, 59а,
E –mail: vidavnictvosnu.ua@gmail.com

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля
Адреса: просп. Центральний, 59-А
м. Сєвєродонецьк, 93400, Україна